

Biuletyn Prawa Karnego nr 5/15

Biuletyn Prawa Karnego jest opracowywany przez Zespół Prawa Karnego, Wojskowego i Europejskiego Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego oraz asystentów Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego. Jego celem jest dostarczenie bieżącej informacji z zakresu szeroko rozumianego prawa karnego. Biuletyn dzieli się na następujące działy:

1. Orzecznictwo Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego

W tym dziale prezentowane jest bieżące orzecznictwo obu izb Sądu Najwyższego z okresu bezpośrednio poprzedzającego ukazanie się kolejnego numeru biuletynu. Założeniem tego działu jest omówienie wszystkich orzeczeń w sprawach karnych wydawanych przez Sąd Najwyższy, w których dołączono pisemne uzasadnienie. Dział ten zawiera także informacje o pytaniach prawnych, jakie wpłynęły do Sądu Najwyższego oraz przedstawia omówienie bieżących spraw znajdujących się na wokandzie SN.

2. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego dotyczące prawa karnego

W dziale tym zamieszczone są bieżące informacje o sprawach rozpoznawanych w Trybunale Konstytucyjnym związanych z prawem karnym, jak również o wydanych przez Trybunał Konstytucyjny orzeczeniach.

3. Zmiany w prawie

Dział ten poświęcony jest informacji o uchwalonych i wchodzących w życie aktach normatywnych z zakresu prawa karnego, a także o pracach legislacyjnych rządu i parlamentu.

4. Analizy

W dziale Analiz publikowane są opracowania i analizy z zakresu stosowania prawa karnego przygotowywane przez Biuro Studiów i Analiz Sądu Najwyższego oraz asystentów Izby Karnej i Izby Wojskowej Sądu Najwyższego.

5. Informacja Międzynarodowa

W dziale Informacji Międzynarodowej zamieszczane są aktualne informacje dotyczące działalności legislacyjnej i orzeczniczej organów i trybunałów międzynarodowych, a także informacje o obowiązujących aktach prawa międzynarodowego odnoszących się do prawa karnego. W tej części Biuletynu prezentowane są także bieżące informacje o działaniach podejmowanych w ramach Unii Europejskiej mających związek z prawem karnym.

6. Przegląd książek i czasopism

W dziale tym anonsowane są nowe publikacje z zakresu prawa karnego.

Zarówno bieżący, jak i poprzednie numery Biuletynu, są umieszczone na stronie internetowej Sądu Najwyższego (www.sn.pl).

Ze względów redakcyjnych do cytowanych w Biuletynie orzeczeń wprowadzane są niekiedy dodatkowe zwroty lub zdania. Owe uzupełnienia wpisywane są nie kursywą, lecz zwykłą czcionką i umieszczane w nawiasach.

Zespół przygotowujący Biuletyn będzie wdzięczny za wszelkie uwagi, które pomogą udoskonalić formę przekazywanych informacji.

dr Michał Hudzik
Biuro Studiów i Analiz Sądu Najwyższego;
Izba Karne Sąd Najwyższy
astkmh@sn.pl

Spis treści

1. Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Karna i Izba Wojskowa	8
1.1. Uchwały i postanowienia – KZP.....	8
1.2. Orzeczenia w sprawach kasacyjnych.....	8
1.2.1. <i>Przyjęcie czynu ciągłego albo zbiegu przestępstw z punktu widzenia interesy oskarżonego. ....</i>	<i>8</i>
1.2.2. <i>Brak udokumentowania zgody pacjenta na wykonanie zabiegu leczniczego w odpowiedniej formie a przestępstwo wykonywania zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta. ....</i>	<i>10</i>
1.2.3. <i>Przestępstwo obrazy uczuć religijnych.....</i>	<i>20</i>
1.2.4. <i>Przekazanie sprawy innemu równorzędnemu sądowi z uwagi na dobro wymiaru sprawiedliwości a przejściowe trudności organizacyjne sądu występującego z takim wnioskiem. ....</i>	<i>41</i>
1.2.5. <i>Zaniechanie obrońcy skutkujące uchybieniem terminu jako przyczyna niezależna od oskarżonego. ....</i>	<i>43</i>
1.2.6. <i>Późne składanie wniosków dowodowych a możliwość ich uwzględnienia (art. 170 § 1 pkt 5 k.p.k.). ....</i>	<i>45</i>
1.2.7. <i>Dopuszczalność ponownego przesłuchania małoletniego, o którym mowa w art. 185a § 1 k.p.k. w postępowaniu apelacyjnym. ....</i>	<i>47</i>
1.4. Zagadnienia prawne	51
1.4.1. <i>Zagadnienie prawne przedstawione przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego przekazane do rozstrzygnięcia pełnemu składowi Izby Karnej Sądu Najwyższego, I KZP 21/14.....</i>	<i>51</i>
1.4.2. <i>Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Apelacyjny w Katowicach, I KZP 2/15.....</i>	<i>51</i>
1.4.3. <i>Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy w Olsztynie, I KZP 3/15.....</i>	<i>51</i>
1.4.4. <i>Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy w Częstochowie i przekazane składowi 7 sędziów Sądu Najwyższego przez skład 3-osobowy, I KZP 4/15.....</i>	<i>52</i>
1.4.5. <i>Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Najwyższy, I KZP 5/15 .....</i>	<i>52</i>
1.4.6. <i>Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy w Częstochowie, I KZP 6/15.....</i>	<i>52</i>
1.4.7. <i>Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Najwyższy, I KZP 7/15 .....</i>	<i>52</i>
1.4.8. <i>Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, I KZP 8/15 .....</i>	<i>52</i>
2. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego dotyczące prawa karnego	53
2.1. Wyroki i postanowienia Trybunału Konstytucyjnego.....	53
2.1.1. <i>Nowelizacja kodeksu karnego wykonawczego; surowsza kara zastępcza niż w orzeczeniach zapadłych pod rządami poprzedniej ustawy (SK 62/13) .....</i>	<i>53</i>
2.1.2. <i>Uprawnienie pokrzywdzonego do wniesienia aktu oskarżenia (SK 1/14) .....</i>	<i>53</i>
2.2. Wokanda Trybunału Konstytucyjnego	54
2.2.1. <i>Gry hazardowe; odpowiedzialność karna za czyn, który nie był zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia (SK 22/15) .....</i>	<i>54</i>
2.2.2. <i>Gry hazardowe; odpowiedzialność karna za czyn, który nie był zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia (SK 21/15) .....</i>	<i>54</i>

2.2.3.	<i>Gry hazardowe; odpowiedzialność karna za czyn, który nie był zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia (SK 20/15)</i>	55
2.2.4.	<i>Zasady sporządzenia kasacji od orzeczenia sądu drugiej instancji (SK 2/15)</i>	55
2.2.5.	<i>Podstawy do zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu (SK 1/15)</i>	55
2.2.6.	<i>Zasady rozpatrywania wniosku sędziego o przeniesienie na inne stanowisko służbowe (SK 30/14)</i>	55
2.2.7.	<i>Zwrot kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu; wysokość stawki za sporządzenie opinii (SK 25/14)</i>	55
2.2.8.	<i>Złożenie wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego - osoby uprawnione (SK 20/14)</i>	56
2.2.9.	<i>Opłaty w sprawach karnych; koszty postępowania (SK 14/14)</i>	56
2.2.10.	<i>Prawo do sądu; pozbawienie skarżącego prawa do udziału w posiedzeniu sądu w przedmiocie wykonywania środka zapobiegawczego - umieszczenie w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym (SK 13/14)</i>	56
2.2.11.	<i>Nieważność orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego; odpowiedzialność Skarbu Państwa (SK 12/14)</i>	56
2.2.12.	<i>Zasady opodatkowania gier hazardowych (SK 3/14)</i>	56
2.2.13.	<i>Oskarżyciel posiłkowy - uprawnienia (K 12/15)</i>	56
2.2.14.	<i>Bezpieczeństwo imprez masowych; zakaz klubowy (K 47/14)</i>	57
2.2.15.	<i>Stosowanie wobec tej samej osoby, za ten sam czyn, odpowiedzialności za przestępstwo i wykroczenie (K 45/14)</i>	57
2.2.16.	<i>Uprawnienia pokrzywdzonego w procesie karnym (K 30/14)</i>	57
2.2.17.	<i>Przepisy regulujące przeszukanie osób, dokonywanie kontroli osobistej oraz przeszukanie pojazdów przez funkcjonariuszy publicznych (K 17/14)</i>	57
2.2.18.	<i>Odpowiedzialność za wykroczenie; znikoma społecznie szkodliwość czynu (K 13/14)</i>	59
2.2.19.	<i>Ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (K 11/14)</i>	59
2.2.20.	<i>Utrata członkostwa w Polskim Związku Łowieckim; postępowanie dyscyplinarne (K 10/14)</i>	59
2.2.21.	<i>Ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (K 6/14)</i>	59
2.2.22.	<i>Postępowanie karne; zasady udziału podejrzanego (oskarżonego) lub jego obrońcy w posiedzeniu sądu (K 5/14)</i>	60
2.2.23.	<i>Zakres immunitetu parlamentarnego (K 2/14)</i>	60
2.2.24.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 68/15)</i>	60
2.2.25.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 67/15)</i>	60
2.2.26.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 64/15)</i>	60
2.2.27.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 63/15)</i>	60
2.2.28.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 62/15)</i>	61
2.2.29.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 61/15)</i>	61
2.2.30.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 60/15)</i>	61

2.2.30.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 59/15)</i>	61
2.2.31.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 58/15)</i>	61
2.2.32.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 57/15)</i>	62
2.2.33.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 51/15)</i>	62
2.2.34.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 50/15)</i>	62
2.2.35.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 49/15)</i>	62
2.2.36.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 48/15)</i>	62
2.2.37.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 42/15)</i>	62
2.2.38.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 36/15)</i>	63
2.2.39.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 33/15)</i>	63
2.2.40.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 31/15)</i>	63
2.2.41.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 30/15)</i>	63
2.2.42.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 29/15)</i>	63
2.2.43.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 28/15)</i>	63
2.2.44.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 27/15)</i>	64
2.2.45.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 26/15)</i>	64
2.2.46.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 24/15)</i>	64
2.2.47.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 23/15)</i>	64
2.2.48.	<i>Zasady odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia (P 22/15)</i>	64
2.2.49.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 21/15)</i>	65
2.2.50.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 20/15)</i>	65
2.2.51.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 19/15)</i>	65
2.2.52.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 18/15)</i>	65
2.2.53.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 17/15)</i>	66
2.2.54.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 16/15)</i>	66

2.2.55.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 15/15)</i>	66
2.2.56.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 14/15)</i>	66
2.2.57.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 13/15)</i>	66
2.2.58.	<i>Obowiązek powiadamiania Komisji Europejskiej i państw członkowskich o projektach przepisów technicznych (P 12/15)</i>	66
2.2.59.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 11/15)</i>	67
2.2.60.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 8/15)</i>	67
2.2.61.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 5/15)</i>	67
2.2.62.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 4/15)</i>	67
2.2.63.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 3/15)</i>	68
2.2.64.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 2/15)</i>	68
2.2.65.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 1/15)</i>	68
2.2.66.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 78/14)</i>	68
2.2.67.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 77/14)</i>	68
2.2.68.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 76/14)</i>	69
2.2.69.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 75/14)</i>	69
2.2.70.	<i>Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 73/14)</i>	69
2.2.71.	<i>Ustawa o grach hazardowych; obowiązek notyfikacji (P 72/14)</i>	69
2.2.72.	<i>Ustawa o grach hazardowych; obowiązek notyfikacji (P 67/14)</i>	70
2.2.73.	<i>Ustawa o grach hazardowych; obowiązek notyfikacji (P 61/14)</i>	70
2.2.74.	<i>Ustawa o grach hazardowych; obowiązek notyfikacji (P 58/14)</i>	70
2.2.75.	<i>Proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 53/14)</i>	70
2.2.76.	<i>Ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (P 51/14)</i>	70
2.2.77.	<i>Proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 48/14)</i>	70
2.2.78.	<i>Proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 44/14)</i>	71
2.2.79.	<i>Kodeks karny; wyrok łączny; zasada sprawiedliwości i rzetelności proceduralnej (P 37/14)</i>	71
2.2.80.	<i>Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 36/14)</i>	71
2.2.81.	<i>Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 35/14)</i>	71
2.2.82.	<i>Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 34/14)</i>	71

2.2.83.	Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 31/14)	71
2.2.84.	Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 29/14)	71
2.2.85.	Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 28/14)	71
2.2.86.	Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 22/14)	72
2.2.87.	Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 21/14)	72
2.2.88.	Wyroki łączne; zasady orzekania (P 19/14)	72
2.2.89.	Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 17/14)	72
2.2.90.	Gry hazardowe (P 7/14).....	72
2.2.91.	Oplata za czynności adwokackie; stawka minimalna w sprawach z wyboru i z urzędu (U 7/14).....	72
2.2.92.	Zasady ustalania wysokości stawki minimalnej za czynności adwokackie (U 1/14)	73
2.2.93.	Zwrot kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu; wysokość stawki za sporządzenie opinii (SK 25/14)	73
2.2.94.	Złożenie wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego - osoby uprawnione (SK 20/14).....	73
2.2.95.	Oplaty w sprawach karnych; koszty postępowania (SK 14/14).....	74
2.2.96.	Prawo do sądu; pozbawienie skarżącego prawa do udziału w posiedzeniu sądu w przedmiocie wykonywania środka zabezpieczającego - umieszczenie w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym (SK 13/14).....	74
2.2.97.	Dochodzenie roszczeń odszkodowawczych; przedawnienie roszczenia o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, zastosowanie środka zabezpieczającego, niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie (K 32/13)	74
2.2.98.	Określenie wymiaru kary za wykroczenia drogowe (K 30/13).....	74
2.2.99.	Wolność słowa; ograniczenia wolności słowa (K 28/13)	74
2.2.100.	Prawo zatrzymanego do odmowy złożenia oświadczeń; obowiązek poinformowania zatrzymanego o takim prawie (K 19/13).....	74
2.2.101.	Przesłanki zarządzenia przez sąd obligatoryjnie wykonania kary warunkowo zawieszanej (P 43/13)	75
2.2.102.	Przeniesienie sędziego na nowe miejsce służbowe (P 35/13)	75
2.2.103.	Dopuszczenie zawieszenia postępowania karnego w celu oczekiwania na prejudycjalność orzeczenia innego sądu (P 20/13)	75
2.2.104.	Zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich; system izolacji nieletnich (U 7/13)	75
2.2.105.	Kodeks postępowania karnego; wyłączenie dopuszczalności zaskarżenia zażaleniem postanowienia wydanego na podstawie art. 56 § 2 k.p.k. (SK 65/13).....	75
2.2.106.	Obowiązek właściciela lub posiadacza pojazdu wskazania, na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania; wykroczenie drogowe (SK 64/13).....	76
2.2.107.	Przeciwdziałanie narkomanii; przepadek przedmiotu przestępstwa oraz przedmiotów i narzędzi, które służyły lub były przeznaczone do jego popełnienia, nawet jeżeli nie były one własnością sprawcy, niezależnie od winy osoby będącej właścicielem przedmiotu objętego przypadkiem (SK 59/13)	76
2.2.108.	Wolność sumienia i wyznania (SK 54/13)	76
2.2.109.	Występek o charakterze chuligańskim (SK 47/13).....	77
2.2.110.	Nieprzyznanie statusu pokrzywdzonego, w rozumieniu art. 49 § 1 k.p.k., podmiotowi, którego dotyczy dokument poświadczający nieprawdę, wystawiony przez osobą uprawnioną do wystawienia dokumentu (SK 27/13)	77
2.2.111.	Postępowanie karne; pozbawienie strony realnego prawa do obrony i skutecznego środka odwoławczego (SK 54/12)	77

2.2.112.	<i>Dopuszczalność prowadzenia postępowania o przestępstwo wypełniające także znamiona wykroczenia, po tym, gdy postępowanie o wykroczenie zostało prawomocnie zakończone (P 25/11; połączona z P 34/11)</i>	77
2.2.113.	<i>Zasady orzekania kary (P 22/11)</i>	77
3.	Zmiany w prawie	78
5.	Informacja międzynarodowa	80
5.1.	Rada Europy.....	80
5.1.1.	<i>Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka</i>	80
5.2.	Unia Europejska	80
5.2.1.	<i>Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej</i>	80
5.2.1.1.	<i>Gry hazardowe – brak notyfikacji projektu przepisów technicznych - odszkodowanie.</i>	80
5.3.	Inne	101
5.3.1.	<i>Gry hazardowe – brak notyfikacji projektu przepisów technicznych – pytanie prejudycjalne.</i>	101
6.	Przegląd książek i czasopism	105
6.1.	Przegląd książek	105
6.2.	Przegląd czasopism	105

1. Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Karna i Izba Wojskowa

1.1. Uchwały i postanowienia – KZP

1.2. Orzeczenia w sprawach kasacyjnych

1.2.1 Przyjęcie czynu ciągłego albo zbiegu przestępstw z punktu widzenia interesy oskarżonego.

przepisy: art. 12 k.k., art. 85 k.k.

hasła: Czyn ciągły, Zbieg przestępstw

Wyrok z dnia 14 maja 2015 r., II KK 15/15

Teza:

Nie można uznać, że przyjęcie działania w ramach czynu ciągłego jest zawsze dla sprawcy korzystniejsze niż uznanie wielości jego zachowań jako czynów popełnionych w zbiegu realnym. Zanim wyciągnie się taki wniosek, konieczne jest zbadanie i ocena niepowtarzalnych okoliczności każdej indywidualnej sprawy.

Z uzasadnienia:

„Wyrokiem z dnia 31 sierpnia 2011 r., sygn. akt (...), Sąd Okręgowy w W. oskarżonego Janusza Andrzeja S. uznał za winnego popełnienia dwóch przestępstw, polegających na udzieleniu pomocy innym osobom w przywozie z Bułgarii znacznej ilości heroiny, przy uczynieniu sobie z tego stałego źródła dochodu, to jest czynów z art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 55 ust 1 i 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005r. o przeciwdziałaniu narkomanii w art. 65 k.k., przy czym Sąd ten uznał, iż pierwsze z tych przestępstw zostało popełnione w warunkach czynu ciągłego (art. 12 k.k.). Za przypisane oskarżonemu przestępstwa Sąd Okręgowy w W. wymierzył mu odpowiednio kary 4 oraz 3 lat pozbawienia wolności, natomiast tytułem kary łącznej – karę 4 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

Po rozpoznaniu apelacji obrońcy Janusza Andrzeja S., Sąd Apelacyjny w W. wyrokiem z dnia 1 kwietnia 2014 r., sygn. akt (...), zmienił wyrok w części dotyczącej tego oskarżonego w ten sposób, że uznał, iż czyny przypisane mu w zaskarżonym wyroku stanowią jedno przestępstwo, którego przedmiotem było łącznie 61,5 kg heroiny przy czym z opisu czynu wyeliminował działanie z inną ustaloną osobą oraz sformułowanie „a nadto z popełnienia przestępstwa uczynił sobie stałe źródło dochodu” i na podstawie art. 18 § 3 k.k. w zw. z art. 55 ust. 1 i ust. 3 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii w zw. z art. 12 k.k. skazał go oskarżonego i wymierzył mu karę 5 lat pozbawienia wolności, grzywnę – stosując ustawę względniejszą w rozumieniu art. 4 § 1 k.k. - oraz nawiązkę.

Kasację od powyższego orzeczenia Sądu Apelacyjnego w W. wniósł obrońca skazanego, stawiając w niej następujące zarzuty rażącej obrazy przepisów:

- 1. art. 7 k.p.k., art. 410 k.p.k., art. 424 k.p.k. w zw. z art. 433 § 2 k.p.k. i art. 457 § 3 k.p.k. przez rażąco nieprawidłowe przeprowadzenie kontroli instancyjnej oraz nienależyte, nierzetelne oraz pozbawione wnikliwej analizy rozważenie przez Sąd Apelacyjny w W. każdego z zarzutów zawartych w apelacji obrońcy i nie ustosunkowanie się do argumentacji zawartej w jej uzasadnieniu;*
- 2. art. 6 k.p.k., art. 6 ust. 3 EKPC, art. 42 ust. 2 Konstytucji RP w zw. z art. 399 k.p.k. i w zw. z art. 458 k.p.k., poprzez zmianę zaskarżonym wyrokiem kwalifikacji prawnej czynu zarzuconego Januszowi S., podczas, gdy wbrew wymogom wynikającym wprost z art. 399 k.p.k. Sąd nie uprzedził obecnych na rozprawie stron o możliwości przyjęcia innej, od tej zawartej w akcie oskarżenia, kwalifikacji prawnej, co uniemożliwiło Januszowi S. oraz jego obrońcy wykonywanie przysługującego oskarżonemu prawa do obrony;*
- 3. przepisu art. 434 § 1 k.p.k. w zw. z art. 440 k.p.k., polegające na wymierzeniu Januszowi S. kary surowszej od tej orzeczonej w wyroku Sądu Okręgowego w W., pomimo braku wniesienia środka odwoławczego na niekorzyść oskarżonego, a zatem wbrew zakazowi reformationis in peius;*
- 4. przepisu art. 440 k.p.k. w zakresie utrzymania przez Sąd Apelacyjny w W. w zaskarżonym wyroku, wyroku Sądu Okręgowego w W. w części dotyczącej uznania Janusza S. za winnego popełnienia zarzuconych mu czynów w sytuacji, gdy utrzymanie w mocy tego wyroku było rażąco niesprawiedliwe.*

W konkluzji obrońca wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w W. w zaskarżonym zakresie i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

W pisemnej odpowiedzi na kasację, Prokurator Apelacyjny w W. wniósł o częściowe jej uwzględnienie i uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego w W. sygn. (...) z dnia 01 kwietnia 2014 r. co do tego skazanego, ale tylko w zakresie dotyczącym orzeczenia o karze pozbawienia wolności, wymierzonej za czyn przypisany mu we wskazanej wyżej części wyroku i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu w W. do ponownego rozpoznania, zaś w pozostałym zakresie wniósł o oddalenie tej kasacji. Na rozprawie przed Sądem Najwyższym stanowisko to zostało podtrzymane przez prokuratora Prokuratury Generalnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

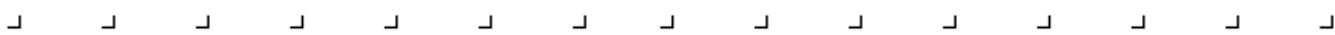
Kasacja okazała się być oczywiście zasadna w zakresie zarzutu podniesionego w jej punkcie 3, a odnoszącym się do naruszenia przez Sąd odwoławczy zasady reformationis in peius, wyrażonej przez przepis art. 434 § 1 k.p.k. Wymierzenie przez Sąd Apelacyjny kary w wysokości 5 lat pozbawienia wolności, w sytuacji skazania przez Sąd I instancji na łagodniejszą karę 4 lat i 6 miesięcy i zaskarżenia wyroku wyłącznie na korzyść oskarżonego, stanowiło oczywistą obrazę wyżej wymienionego przepisu. Wobec faktu, że w kwestii zaistnienia tego uchybienia istnieje całkowita zgodność wszystkich stron, a Sąd Apelacyjny w W. jego popełnienie przez siebie błędnie lojalnie w uzasadnieniu swojego wyroku potwierdził, nie istnieje potrzeba czynienia dodatkowych rozważań w tym przedmiocie i przedstawienia dalszych motywów dla uzasadniania konieczności wydania przez Sąd Najwyższy orzeczenia kasatoryjnego.

W ocenie Sądu Najwyższego, również zarzut 2 kasacji, odnoszący się do naruszenia przez Sąd drugiej instancji przepisu art. 399 k.p.k., musi być również uznany za zasadny, a w konsekwencji powodować uchylenie wyroku nie tylko w odniesieniu do wymierzonej Januszowi Andrzejowi S. kary.

Prima facie wydawałoby się, że obrońca nie ma racji podnosząc, iż dokonane przez Sąd odwoławczy zaniechanie, polegające na braku pouczenia o możliwości zakwalifikowania dwóch czynów jako jeden czyn ciągły, mogło mieć wpływ na prawa i interesy oskarżonego, ograniczając tym samym jego uprawnienia do obrony. Wszak pozostałe rozstrzygnięcia Sądu ad quem, w postaci wyeliminowania z opisu czynu znamienia „stałego źródła dochodu”, czy zastosowania w podstawie wymiary kary grzywny ustawy względniejszej w rozumieniu art. 4 § 1 k.k., były niewątpliwie dla oskarżonego korzystne, przez co brak uprzedzenia o tych zmianach nie mógł wpłynąć na jego procesowy interes. Rzecz jednak w tym, że wbrew twierdzeniu prokuratora zawartemu w jego pisemnej odpowiedzi na kasację, naruszenie to mogło mieć zarówno wpływ na treść orzeczenia – które w zakresie rozstrzygnięć penalnych okazało się przecież surowsze – jak i na prawo oskarżonego do obrony.

Nie można zgodzić się z twierdzeniem, że kwalifikacja poszczególnych zachowań przestępnych w ramach jednego czynu ciągłego jest dla oskarżonego w każdej sytuacji korzystniejsza, niżli zakwalifikowanie jego zachowań, jako pozostających w zbiegu realnym. Przeciwko uniwersalności tak stawianej tezy stoją na przeszkodzie chociażby realia sprawy niniejszej, gdzie za te same zachowania, uznane jako działanie w warunkach określonych w art. 12 k.k., skazanego spotkały surowsze konsekwencje niż w poprzednim wyroku. Wszak nie sposób pominąć, że przecież czyn ciągły zawiera dodatkowy element należący do strony podmiotowej, którym jest z góry powzięty zamiar działania przestępnego. Zbyt dużym uproszczeniem jest zatem twierdzenie, że działania ponawiane wprawdzie w krótkich odstępach czasu, ale bez tego zamiaru, a przez to wskazujące na istnienie zbiegu przestępstw, to zagadnienie irrelewantne dla kwestii winy, społecznej szkodliwości czynu, a w konsekwencji – surowości represji karnej. Tytułem przykładu można tu wskazać właśnie na czyny związane z przestępczością narkotykową, dotyczące odpłatnego udzielania środka odurzającego. Nie wydaje się, aby z góry zaplanowana i konsekwentnie realizowana w warunkach art. 12 k.k. działalność dilerska była w aspekcie strony podmiotowej czymś mniej nagannym, niż podjęta okazjonalnie, kilkukrotna sprzedaż narkotyku. Dlatego też nie można uznać, że przyjęcie działania w ramach czynu ciągłego jest zawsze dla sprawcy korzystniejsze niż uznanie wielości jego zachowań jako czynów popełnionych w zbiegu realnym. Zanim wyciągnie się taki wniosek, konieczne jest bowiem zbadanie i ocena niepowtarzalnych okoliczności każdej indywidualnej sprawy.

Uznanie zasadności omówionych wyżej zarzutów kasacji, zwalnia Sąd Najwyższy od obowiązku ustosunkowywania się do argumentacji zawartej w pozostałych zarzutach, opisanych w pkt 1 i 4 skargi, gdyż wobec konieczności ponowienia całości postępowania odwoławczego w stosunku do Janusza Andrzeja S., czynność ta byłaby przedwczesna (art. 436 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k.).”

1.2.2. Brak udokumentowania zgody pacjenta na wykonanie zabiegu leczniczego w odpowiedniej formie a przestępstwo wykonywania zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta.

przepisy: art. 192 § 1 k.k.; art. 34 ust. 1 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry

hasła: Przestępstwo wykonywania zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta

Postanowienie z dnia 10 kwietnia 2015 r., III KK 14/15

Teza:

Nieudokumentowanie na piśmie zgody pacjenta na wykonanie zabiegu leczniczego określonego w art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i

lekarza dentystry (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 464), faktycznie przez niego udzielonej w innej niż pisemna formie, nie mieści się w zakresie pojęcia „bez zgody” znamionującego typ przestępstwa opisanego w art. 192 § 1 k.k.

Z uzasadnienia:

„Subsydiarnym aktem oskarżenia wniesionym przez pełnomocnika Elżbiety S. Jolanta B. została oskarżona o to, że „w miesiącach wrzesień i październik 2011 r. w prowadzonym przez siebie Gabinetie Stomatologicznym (...) w S. wykonywała zabiegi stomatologiczne bez zgody pokrzywdzonej wyrażonej w jakiegokolwiek formie, czym doprowadziła do szkody na rzecz pokrzywdzonej w postaci utraty czterech przednich zębów pokrzywdzonej i uszkodzeniu innych”, tj. o czyn z art. 192 § 1 k.k.

Po rozpoznaniu oskarżenia Sąd Rejonowy w S. wyrokiem z dnia 2 kwietnia 2014 r. ustalił, że oskarżona w prowadzonym przez siebie gabinecie stomatologicznym w S. wykonała zabiegi lecznicze (stomatologiczne) polegające na tym, że:

- w dniu 19 września 2011 r. wykonała ekstrakcję zębów 1|1 i 1|2 bez uzyskania od pacjentki Elżbiety S. zgody w formie pisemnej;
- w dniu 21 września 2011 r. wykonała ekstrakcję zębów 2|1 i 2|2 bez uzyskania od pacjentki Elżbiety S. zgody w formie pisemnej;
- w dniu 10 października 2011 r. wykonała dewitalizację zęba 38 bez uzyskania od pacjentki Elżbiety S. zgody w formie pisemnej,

i przyjmując, że czyny te każdorazowo wyczerpały dyspozycję art. 192 § 1 k.k., warunkowo umorzył, na mocy art. 66 § 1 k.k. w zw. z art. 67 § 1 k.k., postępowanie karne wobec oskarżonej na okres próby roku, a na podstawie art. 67 § 3 k.k. w zw. z art. 39 pkt. 6 k.k. orzekł od niej na rzecz E. S. nawiązkę w kwocie 600 zł.

Wyrok ten został zaskarżony przez oskarżycielkę posiłkową, przez obrońcę oraz przez prokuratora – na korzyść oskarżonej.

W osobistej apelacji oskarżycielka postawiła wyrokowi zarzuty:

- „- obrazy przepisów prawa materialnego,
- błędów w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia,
- niezastosowania i pominięcia bez żadnego uzasadnienia środków wnioskowanych przez pokrzywdzoną,
- niewspółmiernego do czynu i skutków "ukarania".”

Na tej podstawie domagała się zmiany zaskarżonego orzeczenia przez skazanie oskarżonej.

Obrońca Jolanty B. wyrokowi zarzucił obrazę przepisów postępowania, mającą wpływ na jego treść, tj.:

- „- art. 5 § 2 k.p.k. przez tłumaczenie wszelkich wątpliwości na niekorzyść oskarżonej,
- art. 410 k.p.k. i art. 424 k.p.k. przez nienależyte rozważenie wszystkich istotnych okoliczności, wskazujących na brak możliwości wykazania przez oskarżoną, iż odebrała od pokrzywdzonej zgodę na zabiegi i „interwencję medyczną” z uwagi na kradzież przez pokrzywdzoną dokumentacji stomatologicznej z gabinetu oskarżonej, toczyło się w tej sprawie postępowanie sygn. akt 1Ds 20/12,
- art. 7 k.p.k. w zw. z art. 424 k.p.k. przez naruszenie zasady swobodnej oceny dowodów przez uznanie za niewiarygodne zeznań oskarżonej, a uznanie za wiarygodne zeznań

oskarżycielki mimo, iż wielokrotnie zmieniała podawaną przez siebie wersję zdarzeń, pouczone o obowiązku mówienia prawdy twierdziła na zmianę, że zgody na zabiegi stomatologiczne w gabinecie oskarżonej nie wyrażała w ogóle w żaden sposób, zabiegi były wykonywane wbrew jej woli, następnie, że zgody na zabiegi wyrażała; odnośnie dokumentacji medycznej raz zaprzeczała, iż to ona ukradła dokumentację stomatologiczną w grudniu 2011 r., gdy następnie w styczniu 2012 r. to właśnie pokrzywdzona przedłożyła powyższą dokumentację w Izbie Lekarskiej w G.,

- art. 193 k.p.k. w zw. z art. 167 k.p.k. w zw. z art. 424 k.p.k. przez niezwrócenie się o opinię biegłych lekarzy z zakresu stomatologii z pytaniem, czy w przypadku oskarżycielki ekstrakcja przednich górnych zębów miała charakter operacyjny, czy też takiego charakteru nie miała, które to uchybienia doprowadziły do błędu w ustaleniach faktycznych tj. uznania, iż oskarżona dopuściła się zarzucanego jej czynu”.

Podnosząc powyższe, obrońca wniósł o zmianę wyroku poprzez uniewinnienie oskarżonej, ewentualnie o jego uchylenie i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Z kolei prokurator wyrokowi zarzucił:

„- obrazę prawa materialnego – art. 192 § 1 k.k., poprzez jego błędną wykładnię, co polegało na przyjęciu, iż znamiona przestępstwa określonego w tym przepisie wyczerpuje nie tylko zachowanie polegające na wykonaniu zabiegu leczniczego bez uzyskania zgody pacjenta wyrażonej w jakiegokolwiek formie, ale także zachowanie polegające na wykonaniu zabiegu leczniczego przy uzyskaniu zgody jedynie w formie ustnej w wypadku, gdy według art. 34 ust. 1 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty wymagana jest zgoda wyrażona w formie pisemnej,

- obrazę przepisów postępowania – art. 5 § 2 k.p.k., mającą wpływ na treść wyroku, polegającą na rozstrzygnięciu na niekorzyść oskarżonej niedających się usunąć wątpliwości co do faktu wyrażenia przez Elżbietę S. zgody w formie pisemnej na przeprowadzenie u niej przez Jolantę B. opisanych w wyroku zabiegów”.

Na tych podstawach prokurator domagał się uchylenia wyroku i przekazania sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Po rozpoznaniu opisanych apelacji Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 23 września 2014 r. zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że oskarżoną Jolantę B. uniewinnił od popełnienia zarzucanego jej czynu.

Tenże wyrok pełnomocnik oskarżycielki posiłkowej Elżbiety S. zaskarżył kasacją, w której wyrokowi temu zarzucił rażące naruszenie prawa, mające istotny wpływ na treść orzeczenia, poprzez:

„1. obrazę przepisów postępowania, mającą istotny wpływ na treść orzeczenia, a mianowicie art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 7 k.p.k. oraz art. 457 § 3 k.p.k. - poprzez nieustosunkowanie się przez Sąd Okręgowy w żaden sposób do zarzutu apelacyjnego oskarżycielki posiłkowej, zarzucającej w apelacji w pkt. 3 brak jakiegokolwiek odniesienia się w uzasadnieniu wyroku I Sądu instancji do dowodu z postanowienia z dnia 26.06.13 r., sygn. (...) trzyosobowego Sądu Lekarskiego i pominięcie w ocenie dowodów istotnego stanowiska merytoryczno - prawnego Sądu Lekarskiego dotyczącego okoliczności spornych odnośnie stanu uzębienia Elżbiety S., w szczególności „ropni paradontalnych”, przez co Sąd nie orzekał na pełnym materiale dowodowym, tym samym Sąd II instancji powielił uchybienie Sądu meriti, będąc obowiązany do usunięcia dostrzeżonego błędu, a nadto w żadnej mierze nie odniósł się do powyższego w uzasadnieniu wyroku, czym utwierdził wadliwe postępowanie Sądu I instancji,

2. obrazę przepisów postępowania, mające istotny wpływ na treść orzeczenia, a mianowicie art. 193 § 1 k.p.k. i art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 7 k.p.k. oraz art. 457 § 3 k.p.k. - poprzez nieustosunkowanie się przez Sąd Okręgowy w żaden sposób do zarzutu apelacyjnego obrońcy oskarżonej zarzucającej Sądowi meriti nierozpoznanie i nieprzeprowadzenie wniosku dowodowego z opinii biegłego z zakresu stomatologii na okoliczność czy ekstrakcja przednich górnych zębów oskarżycielki miała charakter operacyjny czy też takiego charakteru nie miała, przez co Sąd nie przeprowadził wszystkich wnioskowanych dowodów ani też nie oddalił wniosku dowodowego, przy czym stwierdzenie powyższych okoliczności ma istotne znaczenie dla sprawy a niewątpliwie wymaga wiadomości specjalnych, co Sąd meriti zlekceważył, a Sąd II instancji powielił to uchybienie, będąc obowiązany do usunięcia dostrzeżonego błędu, a nadto w żadnej mierze nie odniósł się do powyższego w uzasadnieniu wyroku, czym usankcjonował wadliwe postępowanie Sądu I instancji,

3. obrazę prawa materialnego, polegającą na nieprawidłowej wykładni art. 192 § 1 k.k. i art. 32 ust. 1 i art. 34 ust. 1 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. 1997 Nr 28 poz. 152.), i stwierdzenie, że regulacja prawna zawarta w ustawie o zawodach lekarza i lekarza dentystry w art. art. 32 ust. 1 i art.34 ust. 1 w żadnym razie nie rozszerza znamion omawianego przestępstwa z art. 192 k.k., a przyjęte tam rozwiązanie prawne uzyskania zgody pacjenta na piśmie na zabiegi stwarzające podwyższone ryzyko dla pacjenta może być co najwyżej podstawą odpowiedzialności zawodowej lekarza, a być może też jego odpowiedzialności cywilnej (uzasadnienie wyroku Sądu Odwoławczego - str.5), czyli przepisy te nie są w żaden sposób powiązane, gdzie prawidłowe odniesienie się do związku systemowego obu przepisów jednoznacznie wskazuje, iż art. 192 k.k. wprowadza w stosunku do norm sankcjonowanych w przepisie art. 32 ust.1 i art.34 ust.1 ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentystry - normę sankcjonującą, a uregulowanie zawarte w art. 192. k.k. znajduje ściśle rozwinięcie we wskazywanych artykułach Ustawy o zawodzie lekarza i lekarza dentystry,

4. obrazę prawa materialnego, polegającą na błędnej wykładni art. 192 § 1 k.k. w zw. z art. 32 ust.1 i art. 34 ust. 1 ustawy o zawodzie lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. 1997 Nr 28 poz. 152.), a mianowicie ustalenie przez Sąd Okręgowy, iż znamiona przestępstwa określonego w przepisie art. 192 k.k. wyczerpuje tylko zachowanie polegające na wykonaniu zabiegu leczniczego bez uzyskania zgody pacjenta w ogóle, w jakiegokolwiek formie, a co za tym idzie, iż znamion przestępstwa nie wypełnia niedochowanie określonej formy wyrażającej zgodę pacjenta, podczas gdy art. 34 ust. 1 Ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry, stanowiący rozwinięcie oraz normę sankcjonującą w stosunku do norm sankcjonowanych art. 192 k.k. wyraźnie stanowi o konieczności uzyskania zgody na piśmie na zabiegi stwarzające podwyższone ryzyko, tak więc z pewnością na zabiegi chirurgiczne”.

Podnosząc powyższe zarzuty, pełnomocnik oskarżycielki wniósł o „uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi właściwemu”.

W pisemnych odpowiedziach na kasację Prokurator Okręgowy w S. oraz obrońca oskarżonej wnieśli o oddalenie tej skargi jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Zarzuty skargi zostały ujęte w dwóch grupach. Pierwsza, to zarzuty rażącego naruszenia przepisów procesowych, w odniesieniu zwłaszcza do prawidłowości przeprowadzonej kontroli odwoławczej, druga zaś, to zarzuty rażącej obrazę prawa materialnego co do zaprezentowanej wykładni znamion przestępstwa określonego w art. 192 § 1 k.k.

I. Rozważając, w pierwszej kolejności, zarzuty rażącego naruszenia przepisów prawa procesowego, Sąd Najwyższy stwierdził, że są one oczywiście bezzasadne.

Zarzut z pkt. 1 kasacji – podnoszący, w sposób tam wskazany, uchybienie przepisom art. 433 § 2 w zw. z art. 7 k.p.k. oraz art. 457 § 3 k.p.k. – należy uznać za tyleż nie w pełni uprawniony, co całkiem bezowocny. Przede wszystkim, nie odpowiada rzeczywistości wynikające z treści tego zarzutu twierdzenie, jakoby Sąd Rejonowy nie ustosunkował się do orzeczenia Okręgowego Sądu Lekarskiego w G. z dnia 26 czerwca 2013 r. oraz by Sąd meriti, jak to ujęto, „orzekał na niepełnym materiale dowodowym”. Lektura akt sprawy świadczy bowiem, że Sąd ten ustalał z jakich źródeł dowodowych – ujawnionych w wymienionym postępowaniu dyscyplinarnym – może skorzystać w niniejszym postępowaniu oraz że przeprowadził dowód z zeznań świadka Krystyny C., lekarza periodonty, który to dowód poddał własnej ocenie. Jednocześnie orzekający Sąd podkreślił, że zgodnie z zasadą wynikającą z art. 8 § 1 k.p.k., sąd karny samodzielnie rozstrzyga zagadnienia faktyczne i prawne, i nie jest związany orzeczeniem innego sądu lub organu. Uwzględnić przy tym trzeba, że w tym wypadku chodziło o orzeczenie uchylające decyzję Okręgowego Rzecznika Odpowiedzialności Zawodowej w G., umarzającą postępowanie wyjaśniające, którego przedmiotem były zarzuty oskarżycielki związane zwłaszcza z błędami w sposobie jej leczenia, jakie z kolei pozostawały poza polem rozstrzygania orzekającego sądu w niniejszej sprawie. Choć więc w uzasadnieniu Sądu odwoławczego istotne zabrakło odniesienia do omawianego zarzutu apelacyjnego, to w przedstawionych realiach nie dziwi, że autor kasacji nie był w stanie, i w rzeczywistości nie wykazał żadnego wpływu tego uchybienia na treść zaskarżonego wyroku, jak wymaga przepis art. 523 § 1 k.p.k.

W zbliżony tylko sposób należy oceniać zarzut sformułowany w pkt. 2 kasacji, w którym podniesiono uchybienie przepisom art. 193 § 1 k.p.k. i art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 7 k.p.k. oraz art. 457 § 3 k.p.k. – tyle że w związku z nierozpoznanie apelacyjnego zarzutu obrońcy oskarżonej, postulującego wywołanie opinii biegłego lekarza stomatologa co do charakteru zabiegów ekstrakcji zębów, przeprowadzonych u oskarżycielki posiłkowej. W zasadzie można powiedzieć, że zgłoszenie tego uchybienia jawi się jako po prostu niezrozumiałe, skoro celem wymienionego zarzutu obrońcy było podważenie stanowiska Sądu Rejonowego – zgodnego przecież z tezą oskarżenia – iż opisany zabieg był zabiegiem leczniczym o zwiększonym dla pacjenta ryzyku. Stanowisko to w żadnej mierze nie zostało zakwestionowane w postępowaniu odwoławczym; wszak to przyjęte w tym zakresie ustalenie stanowiło podstawę odmiennej oceny prawnej niezachowania formy wyrażenia zgody na taki zabieg. Nierozważenie zatem przez Sąd odwoławczy apelacyjnego zarzutu obrońcy, wskazywanego obecnie w kasacji, w niczym nie naruszało praw strony oskarżającej; przeciwnie, trzeba sobie uzmysłowić, że hipotetyczne uwzględnienie tego zarzutu mogłoby co najwyżej doprowadzić do finalnego stwierdzenia, iż wykonane u pacjentki zabiegi nie należały do kategorii tych, do których przeprowadzenia w ogóle wymagana jest pisemna zgoda. Wobec tego trudno nie dostrzec, że jeśli nawet pominąć, iż w kasacji w ogóle nie wykazano istotnego wpływu tego uchybienia na treść zaskarżonego wyroku, to zarzut ten, jako wysunięty w skardze oskarżyciela subsydiarnego, nie spełnia kryterium gravamen, wynikającego z treści art. 518 k.p.k. w zw. z art. 425 § 3 k.p.k.

Przedstawiona ocena powyższych zarzutów jako niezdolnych do podważenia ustalonych faktów sprawy, otwiera w zupełności pole do rozważenia uchybień w zakresie prawa materialnego, podniesionych w drugiej grupie zarzutów (pkt. 2 i 3).

II. Zarzuty rażącej obrazę prawa materialnego, polegające na nieprawidłowej wykładni unormowania art. 192 § 1 k.k. w powiązaniu z odpowiednimi regulacjami ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 464), choć częściowo niepozbawione racji, na podzielenie nie zasługują.

Rozważania prawne należy poprzedzić konstatacją, że stan faktyczny sprawy, oceniany z punktu widzenia znamion wymienionego typu przestępstwa, jest stosunkowo prosty. W sprawie mianowicie przyjęto – niejako z założenia – że zabiegi podjęte przez lekarza dentystę wobec wieloletniej pacjentki, polegające na wykonaniu kolejnych ekstrakcji łącznie czterech zębów oraz na dewitalizacji jednego, stanowiły zabiegi lecznicze stwarzające podwyższone dla pacjenta ryzyko. Ustalono ponadto, że pacjentka (dorosła, świadoma, a jak dodano, wykształcona i inteligentna) została poinformowana przez lekarza dentystę (także przez innego lekarza – periodontę) o przyczynach i celowości wykonania tych zabiegów ze względu na występujące u niej schorzenia periodontyczne (zapalenie przyzębia), i na zabiegi te wyraziła ustną zgodę, poddając się w kolejnych dniach poszczególnym czynnościom lekarskim, następnie zaś zabiegom protetycznym. Stwierdzono przy tym, że w karcie stomatologicznej, opisującej wykonanie zabiegów, lekarz odnotował ogólną formułę, opatrzoną datą pierwszej wizyty, o wyrażeniu przez pacjenta zgody na leczenie zachowawcze, chirurgiczne i protetyczne, jednak tej treści oświadczenie i tak nie nosiło podpisu pacjentki. W karcie opisano natomiast kolejne czynności lekarskie.

Jak zatem widać, w świetle tych faktów, a także wobec treści uniewinniającego oskarżoną rozstrzygnięcia, obecnie nie pojawia się potrzeba zajęcia stanowiska co do wszelakich problemów rysujących się na tle dyspozycji art. 192 § 1 k.k., jak np. co do ujęcia podmiotu zdolnego do popełnienia tego przestępstwa, co do znaczenia określenia „pacjent” w relacji do wymogu dysponowania zgodą na zabieg leczniczy (tzw. zgoda zastępcza i zgoda kumulatywna), czy też co do samego pojęcia zabiegu leczniczego, w tym zwłaszcza stwarzającego dla pacjenta podwyższone ryzyko. Kluczowe i jedyne dla rozstrzygnięcia znaczenie – jak to zresztą wynika z treści zarzutów kasacyjnych – ma stwierdzenie, jak należy odczytywać wystawiony w tym unormowaniu zwrot „bez zgody”, określający zakaz przeprowadzenia zabiegu leczniczego, a w szczególności, czy w pojęciu tym mieści się również samo tylko niezachowanie pisemnej formy owej zgody – faktycznie wyrażonej ustnie – wówczas, gdy w stwierdzonej sytuacji wymóg jej uzewnętrznienia na piśmie stawiają zwłaszcza przepisy wspomnianej na wstępie ustawy.

Nawiązując do tego ostatniego, należy przyznać rację autorowi kasacji, gdy kwestionuje stanowisko Sądu Okręgowego odrzucające interpretację znamion przestępstwa z art. 192 § 1 k.k. przez pryzmat przepisów ustawy o zawodach lekarza i lekarza dentysty (dalej u.z.l.). Analizowany wywód Sądu odwoławczego dostarcza argumentów do uznania, że pominięto w nim uwarunkowania wynikające z kolejnych metod wykładni, przede wszystkim zaś, nie przywiązano w nim dostatecznej wagi do systemowego ujęcia zgody pacjenta na wykonanie zabiegu leczniczego w świetle przepisów prawa. Skutkiem tego, zaprezentowane wnioski, choć ostateczne okazało się trafne, zawiera luki, jak też pewną wewnętrzną sprzeczność. Skoro w podjętym rozumowaniu z jednej strony podniesiono, że art. 192 § 1 k.k. nie zawiera żadnego ograniczenia co do formy wyrażenia przez pacjenta zgody, z drugiej natomiast podkreślono, iż owa zgoda powinna być udzielona w sposób „niewątpliwy i pewny”, to powstaje pytanie o podstawę tak przyjętej interpretacji wymienionych elementów ważności omawianej zgody, mającej przesądzać o braku bezprawności wykonania zabiegu przez lekarza. Łatwo jednak dostrzec, że rozumienie w języku ogólnym wyrażenia „zgoda”, czy też odpowiadającego mu określenia „zgodzić się”, w zasadzie nie zakłada wymienionych atrybutów „niewątpliwości” i „pewności”. W języku tym słowo „zgoda” oznacza bowiem m.in. „formułę wyrażającą czyjeś przyzwolenie, aprobatę” (M. Szymczak, red., Słownik języka polskiego, Warszawa 1999, s. 946; w zbliżony sposób także A. Markowski, red., Nowy słownik języka polskiego, Warszawa 1999, s. 138; S. Dubisz, red., Uniwersalny słownik języka polskiego, Warszawa 2003, s. 657). Z kolei czasownik „zgodzić się” oznacza m.in. „udzielić na co zgody, przyzwolenia, przystać na co; biernie poddać się czemu; zgodzić się po namyśle, pod jakimiś warunkami” (E. Sobol, Mały słownik języka polskiego, Warszawa 1999, s. 1146-

1147), a podaje się również, że „jeśli zgodziliśmy się na coś, np. na czyjeś działania lub propozycje, to wyraziliśmy na to zgodę lub przynajmniej nie wyraziliśmy sprzeciwu (S. Dubisz, *op.cit.* s. 658). Wydaje się więc, że choćby w opisany sposób – całkiem niezamierzony, Sąd odwoławczy dał niejako wyraz temu, iż w interpretowaniu omawianego zwrotu ustawowego nie można obracać się wyłącznie w warstwie językowej, oczywiście niezbędnej i pierwszoplanowej w wykładni, lecz konieczne jest ponadto sięgnięcie do wskazań płynących z innych aktów prawnych normujących kwestię udzielenia zgody na interwencję medyczną.

Nie można zatem było pominąć, że omawiana zgoda (jej brak) stanowi nie tylko kluczowe znamię przestępstwa z art. 192 § 1 k.k. – zwłaszcza w świetle przedmiotu ochrony tego unormowania, zamieszczonego w rozdziale przestępstw przeciwko wolności, ale też zasadniczy element wielu aktów szeroko pojętego prawa medycznego (także szczegółowych unormowań regulujących wykonywanie badań, zabiegów i leczenia) oraz aktów prawa międzynarodowego. Z uwagi na obszerność stanu prawnego, jak i przez wzgląd na ramy rozstrzyganego stanu faktycznego, niezbędne jest w tym miejscu odesłanie do licznych opracowań z tej dziedziny oraz do treści kolejnych (nie do końca ze sobą spójnych) aktów prawnych. W tym miejscu wystarczy tylko zwrócić uwagę na przepisy art. 5 i n. Europejskiej Konwencji o Prawach Człowieka i Godności Istoty Ludzkiej wobec Zastosowań Biologii i Medycyny z dnia 4 czerwca 1997 r. (Konwencja Bioetyczna), które stanowią, że „nie można przeprowadzić interwencji medycznej bez swobodnej i świadomej zgody osoby jej poddanej” (zgodę osoba ta w każdej może chwili wycofać), a zarazem, że „przed dokonaniem interwencji osoba zainteresowana otrzyma odpowiednie informacje o celu i naturze interwencji, a także jej konsekwencjach i ryzyku”. Wprawdzie Konwencja ta nie została dotąd przez Polskę ratyfikowana, jednak nie sposób nie zauważyć, że wynikające z niej wskazania znajdują odbicie w podstawowych aktach prawa medycznego, istotnych w rozpatrywanej sprawie, a zarazem ważkich z perspektywy podjętej w niej próby dookreślenia omawianego pojęcia zgody, legalizującej wykonanie zabiegu leczniczego.

Bez wątpienia podstawowym w tym zakresie aktem prawnym jest wspomniana ustawa o zawodzie lekarza i lekarza dentystry (trzymając się realiów sprawy, zwłaszcza przepisy art. 31 ust. 1 i art. 34 ust. 2 oraz art. 32 ust. 7 i art. 34 ust. 1), w powiązaniu z którą pozostają odpowiednie unormowania (art. 9, art.15-18) ustawy z dnia z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. 2012, poz. 159, ze zm.), jak również deontologiczne zasady Kodeksu Etyki Lekarskiej, przyjętego w 2004 r. przez Nadzwyczajny VII Krajowy Zjazd Lekarzy, szczegółowo uzupełniające zapisy ustawowe (art. 13, art. 15). Z tych to bowiem regulacji wynika zarówno swoista nadrzędność woli (zgody) pacjenta na poddanie się czynnościom medycznym, jak i podstawowy warunek uznania ważności jej wyrażenia, jakim jest uzyskanie przez pacjenta przystępnej i wszechstronnej informacji co do stwierdzonego stanu zdrowia oraz co do proponowanej mu lub wykonywanej czynności medycznej, stanowiącej przedmiot owej zgody (odstępstwa dotyczące podjęcia interwencji bez lub z przekroczeniem zakresu zgody pacjenta oraz co do realizacji jego prawa do informacji są odpowiednio uregulowane). Wymienione przepisy (w szczególności art. 32 ust. 1 i art. 32 ust. 7 u.z.l. oraz art. 17 ust. 1 i 4 ustawy o prawach pacjenta) przewidują również konieczność „wyrażenia” owej zgody wobec lekarza, jako warunkującego wykonanie przez niego badania lub innego świadczenia zdrowotnego. Analiza tych unormowań prowadzi do wniosku, że jak obowiązkiem lekarza jest respektowanie zgody pacjenta (jej zakresu), bądź jej braku (wycofania zgody) na przeprowadzaną interwencję medyczną, tak również jego obowiązkiem jest udzielenie pacjentowi (a jego prawem otrzymanie) określonej treści informacji pozostających w związku z przedmiotem tej zgody, dających rzeczywistą przesłankę do podjęcia przez niego świadomej decyzji o przyzwoleniu na daną interwencję, czy też zaaprobowaniu podejmowanej czynności medycznej.

Powyższe daje podstawę do stwierdzenia, że miarodajna, legalizująca działanie lekarza zgoda pacjenta na wykonanie zabiegu leczniczego to taka zgoda, która stanowi wyraz jego własnej, świadomej (zarówno od strony zdolności psychofizycznej udzielającego zgody, jak i rozważenia niezbędnych jej przesłanek) oraz swobodnej i dobrowolnej (nieobciążonej wadą błędu, czy przymusu) decyzji (zob. szerzej: A. Zoll, *Granice legalności zabiegu medycznego*, PiM 1999, nr 1, s. 35 i n.; L. Kubicki, *Nowy rodzaj odpowiedzialności karnej lekarza, przestępstwo z art. 192 § 1 k.k.*, PiM, 2000, nr 8, s. 37-38; M. Filar, *Lekarskie prawo karne*, Kraków 2000, s. 260-267; T. Dukiet-Nagórska, *Autonomia pacjenta a polskie prawo karne*, Warszawa 2008, s. 27-29 i n.; M. Mozgawa, M. Kanadys-Marko, *Zabieg leczniczy bez zgody pacjenta w świetle polskiego ustawodawstwa medycznego /art. 192 k.k./*, Prok.i Pr. 2003, nr 7-8, s. 29 i n.; D. Karkowska, *Ustawa o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, Komentarz*, Warszawa 2010, s. 226-230). Z kolei, nie może też nasuwać wątpliwości stwierdzenie, że respektowanie przez lekarza opisywanej zgody możliwe jest tylko wówczas, gdy wola poddania się proponowanym czynnościom medycznym zostanie mu przez pacjenta w sposób niebudzący wątpliwości ujawniona. Trzeba więc zaznaczyć, że owo wyrażenie zgody może nastąpić ustnie, a nawet – byle jednoznacznie – w sposób dorozumiany (art. 32 ust. 4 u.z.l.); natomiast w wypadku zgody na zabieg operacyjny albo zastosowanie innej metody o podwyższonym ryzyku dla pacjenta, ustawa przewiduje pisemną formę jej udzielenia (art. 34 ust. 1 u.z.l.).

W tym kontekście trudno przejść do porządku nad kwestią charakteru prawnego zgody. Niezbędne jest podkreślenie, że choć problem ten nie jest jednolicie interpretowany, to dominuje pogląd (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 kwietnia 2006 r., II CSK 191/05, OSP 2007, nr 7-8, poz. 83), w myśl którego zgoda pacjenta, wyłączająca bezprawność naruszenia dóbr osobistych, jest przejawem woli podobnym do oświadczenia woli, co przemawia za odpowiednim stosowaniem do niej przepisów dotyczących oświadczeń woli oraz czynności prawnych, w szczególności przepisów regulujących skutki złożenia wadliwego oświadczenia woli (art. 82 i n. k.c.) oraz formę czynności prawnych (art. 73 i n. k.c.). Zauważa się również, że owa zgoda to jednostronne odwoływalne działanie prawne, zbliżone od oświadczenia woli, które zasadniczo różni się od niego tym, że wyrażenie tego aktu woli jest jedynie wyrazem autonomii jednostki w zakresie dysponowania dobrami osobistymi, a nie ma na celu zabezpieczenia interesów osób trzecich – adresatów oświadczenia woli (tak: M. Safjan, *Prawo i medycyna*, Warszawa 1998, s. 34-35 – pogląd podzielany w licznych komentarzach i opracowaniach, zob. m.in. A. Zoll, op.cit., s. 35; L. Kubicki, op.cit., s. 36; M. Mozgawa, M. Kanadys-Marko, op.cit., s. 28 i podawana tam literatura). Innymi słowy mówiąc, nietypowość tej czynności tkwi w tym, że celem udzielającego zgody pacjenta nie jest wywołanie określonych skutków prawnych, lecz danie wyrazu woli zadysponowania sobą w zakresie poddania się interwencji medycznej. Jest to istotne o tyle, że trudno nie dostrzec, iż wskazana interpretacja charakteru prawnego zgody współgra z przedmiotem ochrony przepisu art. 192 § 1 k.k., który ujmowany jest jako prawo pacjenta do samostanowienia o poddaniu się zabiegowi leczniczemu, mające swe źródło w przyrodzonej i nienaruszalnej godności każdego człowieka oraz w gwarantowanej mu nietykalności osobistej i wolności osobistej (art. 30, art. 31, art. 41 ust. 1 Konstytucji RP). Jedynie dodatkowego więc zaakcentowania wymaga, że unormowanie art. 192 § 1 k.k., dając prymat ochronie wolności nad ochroną zdrowia (lub nawet życia), stanowi przede wszystkim wyraz poszanowania autonomii i woli pacjenta.

W tym świetle, z całą pewnością więc można powiedzieć, że interpretowane powyżej regulacje ustawy o zawodzie lekarza i lekarza dentystry dają podstawę do stwierdzenia, iż brak przy wykonywaniu zabiegu leczniczego któregokolwiek z elementów wypełniających istotę omawianej zgody oraz świadczących o samym fakcie jej udzielenia należy traktować jako równoznaczny z wykonaniem tego zabiegu bez zgody, wypełniającym znamię przestępstwa z art. 192 § 1 k.k. W takim razie uznać trzeba, że nieliczenie się przez lekarza z brakiem (możliwego) ujawnienia przez pacjenta woli poddania się określönemu za-

biegowi (wycofania się, wyrażenia sprzeciwu) lub z nie dość jasnym wyrażeniem tego aktu woli, albo też pominięcie, iż do jego wyrażenia doszło wprawdzie w niezbity sposób, ale bez zachowania przez pacjenta swobody lub bez dostatecznej świadomości tego, jakie jest jego położenie, na co konkretnie się godzi i czego może się spodziewać, świadczy o zignorowaniu prawnego wymogu zgody (woli) pacjenta, a co za tym idzie, o samowolnym (bez zgody) wykonaniu tego zabiegu przez lekarza. Tego samego nie da się natomiast powiedzieć o niezachowaniu samej pisemnej formy udzielenia zgody – wyrażonej klarownie w inny sposób i niewadliwej – na zabieg operacyjny albo zastosowanie innej metody o podwyższonym dla pacjenta ryzyku.

W pierwszej kolejności trzeba zauważyć, że uwzględnienie zaprezentowanego powyżej stanowiska co do prawnego charakteru omawianej czynności wiedzie do wniosku, że niespełnienie wymogu jej pisemności, uregulowanego w art. 34 ust. 1 u.z.l., nie powoduje skutku w postaci nieważności zgody udzielonej na opisaną interwencję. Choć i ta kwestia budzi, wynikające z różnych przesłanek, spory w doktrynie, to nie sposób przejść do porządku nad podstawowym wnioskiem wynikającym z analizy przepisów ustawy o zawo-dzie lekarza i lekarza dentystry, jak również ustawy o prawach pacjenta, że niezachowanie pisemnej formy tej czynności, nie zostało opatrzone niezbędnym zastrzeżeniem ryguru jej nieważności, jak też, że w przepisach tych nie przewidziano innych skutków prawnych niezachowania tej formy udzielenia zgody (art. 73, art. 76 k.c.). Stąd na gruncie postępowania cywilnego wywodzi się (cyt. wyrok w sprawie II CSK 191/05, także wyrok SN z dnia 8 lipca 2010 r., II CSK 117/10, lex 602677), że omawiany wymóg formy pisemnej jest jedynie wymogiem dla celów dowodowych, rodzącym w sporze określone, przewidziane w art. 74 k.c. ograniczenia (zob. różne, w tym odmienne, stanowiska w kwestii skutków niezachowania formy pisemnej: M. Safjan, op.cit., s. 68; M. Filar, op.cit., s. 274-275; R. Kędziora, Problematyka zgody pacjenta w świetle polskiego ustawodawstwa medycznego, Prok.i Pr. 2003, nr 7-8, s. 54; D. Karkowska, Prawa Pacjenta, Warszawa 2009, s. 436-440; M. Świdowska, Zgoda pacjenta na zabieg medyczny, Toruń 2007, s. 80-84; M. Nesterowicz, Prawo medyczne, Toruń 2007, s. 127; K. Michałowska, Charakter prawny i znaczenie zgody pacjenta na zabieg medyczny, Warszawa 2014, s. 179-180; R. Rejmanski, Wymóg pisemnej zgody pacjenta w świetle art. 192 k.k., PiM 2013, nr 1-2, s. 158-159; M. Boratyńska, M. Konieczniak, Prawa Pacjenta, Warszawa 2001, s. 286; P. Daniluk, glosa do wyroku w sprawie II CSK 191/05, OSP 2007, nr 7-8, poz. 83).

O ile więc w kasacji podnosi się, że działaniem bez zgody pacjenta, w myśl art. 192 § 1 k.k., jest niezachowanie jakichkolwiek wymogów stawianych zgodnie przepisami wymienionych ustaw, a co za tym idzie, iż skutkiem prawnym niezachowania pisemnej formy zezwolenia udzielonego przez pacjenta na interwencję medyczną jest sankcja karna wynikająca z tego przepisu, to stanowisko to nie zasługuje na aprobatę.

Za uprawnioną uznać można tezę, że określające typ przestępstwa z art. 192 § 1 k.k. znamię „bez zgody” ma w pewnym sensie charakter blankietowy. Jak bowiem wskazano – wobec wielości udzielanych pacjentom świadczeń medycznych oraz wobec różnorodności unormowań zgody na czynności medyczne, jak też zniesienia jej wymogu w różnych regulacjach – niezbędne jest każdorazowe skonkretyzowanie treści tego znamienia w przepisach prawa medycznego, mających zastosowanie do ocenianego zdarzenia. Należy jednak zaznaczyć, że roztrząsane wyrażenie nie zawiera wyraźnego dookreślenia, iż zgoda, bez której działa lekarz, ma odpowiadać wymogom przewidzianym w przepisach ustawy, co dopiero pozwalałoby uznać, że bezprawne, w myśl art. 192 § 1 k.k., jest niezachowanie wszelkich warunków prawidłowości zgody na interwencję medyczną, także odnoszących się do formy jej udzielenia. Taką regulację zawiera choćby unormowanie art. 31 ustawy z dnia 22 sierpnia 1997 r. o publicznej służbie krwi (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r., poz. 332), które przewiduje odpowiedzialność za wykroczenie polegające na pobraniu krwi z organizmu dawcy „z naruszeniem warunków określonych w art. 15 ustawy”,

a więc wszelkich warunków – w tym polegającego na odebraniu od dawcy zgody na piśmie (a nie wyłącznie kryterium zgody dawcy). Rzecz tu nie w porównaniu kategorii czynności medycznych i rodzaju prawnokarnej odpowiedzialności za czyn zabroniony, lecz w narzucającym się wniosku, że skoro w art. 192 § 1 k.k. nie zapisano, iż zabronione jest wykonanie zabiegu z naruszeniem przepisów ustawy, czy też bez zgody spełniającej warunki określone w przepisach ustawy, to nie sposób przyjąć, że do realizacji tego przestępstwa dochodzi również wtedy, gdy z uchybieniem pisemnej formy oświadczenia, zgody tej – spełniającej wcześniej opisywane uwarunkowania – w rzeczywistości udzielono i ją wyraźnie przekazano. Nie sposób przecież zarazem uznać, by w takiej sytuacji w ogóle nastąpił atak na chronione omawianym przepisem dobro prawne, tj. aby wraz z wykonaniem zabiegu leczniczego doszło do prawnie nieakceptowalnego naruszenia autonomii, wolności pacjenta. Można wówczas wyłącznie twierdzić, że wyrażona przez niego na zewnątrz zgoda – jako akt świadomości, który może znaleźć na piśmie jedynie swe potwierdzenie – została tylko pozbawiona udokumentowania (Daniluk, op.cit., s. 515; także zachowujący tu aktualność wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 27 lutego 1991 r., I ACa 16/91, OSA 1991, z. 2, poz. 5).

Prawdą jest również, że omawiana zgoda na zabieg leczniczy stanowi szczególną postać oświadczenia, co wynika zwłaszcza z treści art. 32 ust. 4 i 5 oraz art. 34 ust. 4 u.z.l., przekonującej, iż do ważności tego oświadczenia nie jest konieczna zdolność do czynności prawnych (przy zgodzie osób małoletnich powyżej 16 lat oraz osób pozbawionych lub o ograniczonej zdolności do czynności prawnych). Z powyższego nie da się jednak wywieść, że wymóg odnoszący się do pisemnej formy złożenia tego oświadczenia jest wymogiem prawnej ważności zgody. Jak wywiedziono powyżej, twierdzenie takie nie ma umocowania normatywnego, a interpretacji tej nie może zmienić, przemawiający oczywiście za jak najściślejszym przestrzeganiem tego wymogu, wzgląd na prawidłową, wolną od nadużyć praktykę, czy też na zwiększenie gwarancji dla pacjentów (wzmocnionych regulacjami ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta). Przypominając, jakie konsekwencje w sporze cywilnym rodzi brak właściwego udokumentowania wyrażonej zgody, należy zarazem zauważyć, że spójność systemu prawa, jak również uwzględnienie zasad rządzących procesem karnym (art. 2 § 1 pkt. 1 k.p.k.) nie pozwala na przyjęcie, by w postępowaniu cywilnym powstawała choćby ograniczona możliwość dowodzenia faktu udzielenia zgody przy pomocy zeznań świadków i stron, natomiast w postępowaniu karnym niedochowanie pisemnej formy zgody miałoby przesądzać o popełnieniu przestępstwa, bez liczenia się z obiektywnym faktem, czy udzielenie tej zgody rzeczywiście nastąpiło (T. Dukiet-Nagórska, op.cit. – s. 87). Już zresztą tylko na marginesie można dodać – rozumując w przeciwnym kierunku – że nie sposób byłoby również przyjąć, iż z kolei zachowanie pisemnej formy zgody pacjenta miałoby wykluczać możliwość wykazania w inny sposób, że zgodę tę pacjent wprawdzie wyraził, ale w sposób wadliwy.

Powyższe rozważania wiodą zatem do konkluzji, że nieudokumentowanie na piśmie zgody pacjenta na wykonanie zabiegu leczniczego określonego w art. 34 ust. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty (tekst jedn.: Dz.U. z 2015 r., poz. 464), faktycznie przez niego udzielonej w innej niż pisemna formie, nie mieści się w zakresie pojęcia „bez zgody” znamionującego typ przestępstwa opisanego w art. 192 § 1 k.k. Wydaje się nie budzić wątpliwości, że jak treść unormowania art. 192 § 1 k.k., tak i prawo medyczne w ogólności (w kwestii ewolucji stanu prawnego, zob. szerzej m.in.: M. Mozgawa, M. Kanadys-Marko, op.cit, s. 22-25; L. Kubicki, op.cit., s. 30-34, a także Uzasadnienie rządowego projektu kodeksu karnego, Nowe kodeksy karne z 1997 r. z uzasadnieniami, Warszawa 1997, s. 116) eksponuje w swych obecnych regulacjach wzmocnienie autonomii pacjenta, natomiast kwestię wymogów co do formy wyrażenia zgody na zabieg umieszcza na dalszym planie, nie pomijając jej ważkiego znaczenia w sferze procesowej. Powyższe „wymusza” w praktyce dyscyplinę podmiotów uczestniczących w podejmowaniu decyzji o wykonaniu zabiegu leczniczego, nie niwecząc gwarancji praw pa-

cja i jego dobra, chronionego także wówczas, gdy uzyskanie od niego zgody we właściwej formie, byłoby zbyt uciążliwe, czy niepożądane, choćby ze względu na jego stan psychiczny. Osiągnięciu aktualnego celu tych unormowań w omawianym aspekcie, prowadzącego się, jak można dostrzec, do zachowania równowagi między zapewnieniem pacjentowi ochrony wolności w swoistych, związanych z leczeniem sytuacjach a unikaniem zbytniego formalizmu, nie sprzeciwia się przyjęta interpretacja przepisu art. 192 § 1 k.k.

III. W świetle powyższego należało uznać, że kasacja – w której podniesiono ważne kwestie interpretacyjne dotyczące dyspozycji art. 192 § 1 k.k. – nie przyniosła wystarczających argumentów do podważenia zajętego przez Sąd Okręgowy stanowiska. Stwierdzając zatem, że w rozstrzygnięciu tego Sądu nie doszło do obrazy tego przepisu prawa materialnego, ani też do innych podnoszonych w kasacji uchybień, Sąd Najwyższy skargę tę oddalił”.

1.2.3. Przesłpstwo obrazy uczuó religijnych.

przepisy: art. 196 k.k.

hasła: Przesłpstwo obrazy uczuó religijnych

Postanowienie z dnia 5 marca 2015 r., III KK 274/14

Teza:

1. Forma artystyczna lub cel naukowy działania mającego charakter znieważający, nie powoduje sam z siebie wyłączenia odpowiedzialności karnej za obrazę uczuó religijnych bądź znieważenie publiczne przedmiotu czci religijnej.

2. Znamiona przesłpstwa art. 196 k.k. wypełnia jedynie takie znieważenie przedmiotu czci religijnej, które ma miejsce publicznie. Publiczny charakter przesłpstwa z art. 196 k.k. sprowadza się do tego, że znieważenie przedmiotu czci religijnej może zostać dostrzeżone przez większą lub bliżej nieokreśloną liczbę osób.

3. Znamię publiczności nie jest spełnione, jeśli działanie polegające na znieważeniu zostało zarejestrowane i przekazane następnie za pośrednictwem prasy drukowanej bądź przekazu internetowego szerszej grupie osób. Opublikowanie takiego przekazu może natomiast wyczerpywać znamiona przesłpstwa z art. 196 k.k.

4. Nie wyczerpuje znamion przesłpstwa z art. 196 k.k. działanie obserwowane przez osobę lub grupę osób, które dobrowolnie wyrażają zgodę na kontakt z treściami, które mogą prowadzić do obrazy ich uczuó religijnych

Z uzasadnienia:

„Adam D. został oskarżony o to, że: w dniu 13 września 2007 r. w G., podczas koncertu zespołu muzycznego „B.” w klubie U., znieważył publicznie przedmiot czci religijnej w postaci Pisma Świętego poprzez jego podarcie i rozrzucenie w kierunku widowni koncertu, używając przy tym słów: „to jest księga kłamstw, pieprzyć to gównno, pieprzyć tę hipokryzję, żryjcie z tego gównna”, czym miał obrazić uczucia religijne innych osób, m.in. Ryszarda N. w lutym 2008 r., Hanny F. w nieustalonym okresie czasu pomiędzy 13 września 2007 a 2008 r., Zbigniewa K. w drugiej połowie 2009 r., Andrzeja J. w grudniu 2009 r., Jolanty S. na przełomie 2009 i 2010 r., tj. o popełnienie czynu z art. 196 k.k.

Sąd Rejonowy w G. rozpoznawał sprawę oskarżonego Adama D., dwukrotnie. Po raz pierwszy wyrokiem z dnia 18 sierpnia 2011 r., sygn. akt (...) (k. 499, t. III) uniewinnił Adama D. od popełnienia zarzucanego mu przestępstwa. Zgodnie z wyrażanym w tym orzeczeniu stanowiskiem oskarżony nie mógł popełnić zarzucanego mu przestępstwa działając w zamiarze ewentualnym. Wyrok ten zaskarżyli: prokurator oraz oskarżyciel posiłkowy Ryszard N. i jego pełnomocnicy.

Między innymi prokurator w swojej apelacji podniósł zarzut błędu w ustaleniach faktycznych oraz obrazy prawa materialnego, tj. art. 196 k.k., art. 9 § 1 k.k., wskazując na niesłuszne uznanie, iż przedmiotowy czyn zabroniony może zostać popełniony jedynie umyślnie w zamiarze bezpośrednim, co skutkowało uniewinnieniem oskarżonego Adama D. od zarzucanego mu aktem oskarżenia przestępstwa. Zdaniem skarżącego, zgodnie z treścią dyspozycji przepisu 196 k.k., sprawca przestępstwa polegającego na obrazie uczuć religijnych może działać również w zamiarze ewentualnym, to jest gdy przewidując możliwość popełnienia przez niego tego przestępstwa.

W związku z treścią zarzutów apelacyjnych, Sąd Okręgowy w G. postanowieniem z dnia 29 maja 2012 r., sygn. akt (...) przekazał do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu zagadnienie prawne: „czy przestępstwo z art. 196 k.k. można popełnić jedynie działając w zamiarze bezpośrednim, czy także w zamiarze ewentualnym?” (k.845, t. V). Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 29 października 2012 r., I KZP 12/12 wskazał, że „przestępstwo określone w art. 196 k.k. popełnia ten kto swoim zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym obejmuje wszystkie znamiona tego występku” (k. 866, t.V).

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy w G. wyrokiem z dnia 8 stycznia 2013 r., sygn. akt (...) (k. 934, t. V), uchylił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w G. i przekazał sprawę temu sądowi do ponownego rozpoznania.

Rozpoznając sprawę ponownie Sąd Rejonowy w G. wyrokiem z dnia 3 czerwca 2013 r., sygn. akt (...) (k.1072, t. VI), uniewinnił Adama D. od popełnienia zarzucanego mu aktem oskarżenia czynu. Wydając tej treści orzeczenie Sąd I instancji uznał, że nie można oskarżonemu przypisać zamiaru ewentualnego albowiem nie godził się on na to, iż swoim zachowaniem obrazi uczucia niesprecyzowanych osób, które mogły obejrzeć jego koncert w Internecie.

Apelacje od tego wyroku wnieśli: prokurator, oskarżyciel posiłkowy Ryszard N. i jego pełnomocnik, pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego Zbigniewa K..

Sąd Okręgowy w G. wyrokiem z dnia 11 lutego 2014 r., sygn. akt (...), zaskarżony wyrok utrzymał w mocy, uznając wszystkie wniesione apelacje za oczywiście bezzasadne.

Kasacje od orzeczenia Sądu II instancji wywiedli: Prokurator Prokuratury Okręgowej w G. oraz pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego Ryszarda N.

Pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego zarzucił rażące naruszenie prawa mające istotny wpływ na treść orzeczenia, tj. art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k., poprzez niewłaściwe przeprowadzenie kontroli apelacyjnej i zaniechanie należytego rozważania zarzutów apelacji pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego Ryszarda N., a także poprzez wyraźną sprzeczność logiczną wywodów zawartych w uzasadnieniu wyroku; art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k., art. 183 § 1 k.p.k., art. 2 § 2 k.p.k., art. 9 § 1 k.p.k., poprzez zaakceptowanie naruszenia tych norm przez Sąd I instancji, które de facto przyznał świadkowi Piotrowi W. prawo odmowy udzielenia odpowiedzi na pytanie, w sytuacji gdy takie prawo zgodnie z ustawą mu nie przysługiwało, co skutkowało niewyjaśnieniem wszystkich istotnych okoliczności czynu, o których świadek ten posiadał wiedzę; art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k., art. 424 § 1 k.p.k., art. 183 § 1 k.p.k. i art. 180 § 2 k.p.k., poprzez zaakceptowanie braku wyjaśnienia w uzasadnieniu wyroku Sądu I instancji, na jakiej podstawie Sąd ten zezwolił świadkowi Piotrowi W. na uchylenie się od udzie-

lenia odpowiedzi na pytanie, mimo, że pytanie dotyczyło fundamentalnej (biorąc pod uwagę motywy rozstrzygnięcia Sądu I i II instancji) kwestii związanej z ustaleniem osoby pokrzywdzonej czynem zarzucanym oskarżonemu; art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k., art. 4 k.p.k., poprzez zaakceptowanie (stanowiącego zarzut apelacji Ryszarda N.) naruszenia zasady obiektywizmu (przejawiającego się w „sporządzeniu” niezwykle obszernego uzasadnienia w 10 minut, czyli de facto sporządzenie takiego uzasadnienia przed rozprawą) i zaakceptowanie przez to również naruszenia art. 406, 408 i 418 k.p.k. – skoro Sąd „wyprzedził” tok rozprawy, sporządzając przed przeprowadzeniem wszystkich dowodów (w tym istotnych – jak zeznań świadka W. i zeznań świadka W.) na piśmie „najważniejsze powody wyroku” w rozumieniu art. 418 § 3 k.p.k. Ponadto zarzucił obrazę art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k., art. 442 § 3 k.p.k., poprzez zaakceptowanie podniesionego w apelacji pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego Zbigniewa K. odstąpienia przez Sąd I instancji od związania rozstrzygnięciem Sądu Okręgowego w G. z dnia 8 stycznia 2013 r., poprzez brak ustalenia, czy uczucia te zostały obrażone dopiero w momencie obejrzenia nagrania, czy też już w momencie zapoznania się z relacją z tego incydentu w inny sposób – co miało zdaniem wnoszącego kasację fundamentalne znaczenie dla oceny możliwego zamiaru oskarżonego. Wywiedziono także w kasacji, że doszło do naruszenia art. 433 § 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k., art. 4 k.p.k., art. 7 k.p.k., poprzez dokonanie oceny materiału dowodowego przez Sąd I instancji z pogwałceniem zasad prawidłowego rozumowania i w konsekwencji wywiedzenie wniosków nie popartych przeprowadzonymi w sprawie dowodami. Podniesiono zarzut błędnej ocenę zeznań pokrzywdzonych i dowolne ustalenie, że obraza ich uczuć religijnych dokonała się jedynie w wyniku obejrzenia nagrania na portalu youtube oraz błędną ocenę wyjaśnień oskarżonego w korelacji z zeznaniami świadka W. poprzez przyjęcie, iż nie godził on się na obrazę uczuć religijnych pokrzywdzonych – podczas gdy zgromadzony materiał dowodowy, wskazuje – zdaniem wnoszącego kasację - iż oskarżony Adam D. obejmował swoim zachowaniem ewentualnym obrazę uczuć religijnych innych osób (tzn. nieobecnych w dniu zdarzenia w klubie U.), na co wskazywać winno udzielenia akredytacji obecnemu tam dziennikarzowi i godzenie się na obrazę uczuć religijnych publikacjami prasowymi. Ponadto podniesiono obrazę art. 196 k.k. poprzez błędną wykładnię, iż czyn ten stanowi przestępstwo materialne, podczas gdy jest to – zdaniem wnoszącego kasację - przestępstwo formalne, a także „dodanie” kryterium, przesłanki nie przewidzianej w tym przepisie, obrażenia uczuć religijnych osób obecnych podczas czynności sprawczej.

W konkluzji skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu odwoławczego i utrzymanie nim w mocy wyroku Sądu I instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu.

Prokurator zaskarżając wyrok Sądu II instancji na niekorzyść oskarżonego zarzucił rażące i mające istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisów prawa karnego procesowego, tj. art. 433 § 1 i 2 k.p.k. w zw. z art. 457 § 3 k.p.k., polegające na zaniechaniu dokonania przez Sąd Okręgowy wszechstronnej kontroli odwoławczej oraz wybiórcze rozważenie zarzutów podniesionych w skargach apelacyjnych, w następstwie czego oraz w wyniku dokonania nieprawidłowej wykładni art. 29 ust. 1 i art. 86 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych doszło do utrzymania w mocy, wydanego z naruszeniem prawa karnego materialnego tj. art. 196 k.k., wyroku Sądu Rejonowego, w którym z naruszeniem zasad określonych w art. 7 k.p.k. wyrażono błędny pogląd o granicach zamiaru z jakim Adama D. niszczył „Pismo Święte”, rzucał wydarte z niego kartki w kierunku widowni koncertu oraz używał towarzyszące temu zachowaniu obraźliwe słowa. Podniósł też, że nieprawidłowo uznano, że takim zachowaniem Adama D. przewidywał i godził się wyłącznie na to, że może obrazić uczucia religijne osób, które w tym koncercie uczestniczyły. W dalszym ciągu kasacji wywiedziono, że okoliczności, miejsce i sposób zorganizowania koncertu, który nie miał – zdaniem prokuratora - charakteru imprezy zamkniętej, treść wypowiedzianych słów, ich kontekst nakazywały przyjąć, że była to osobi-

sta wypowiedź Adama D., który nie korzystał w tym zakresie z ochrony, o jakiej mowa w art. 86 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, co z kolei winno prowadzić do uznania, że przewidywał możliwość jej upublicznienia, godził się na to, że jej upublicznienie może obrazić uczucia religijne innych osób, które zapoznają się z tym fragmentem jego wystąpienia, a zatem wyczerpał on znamiona przestępstwa zarzucanego mu aktem oskarżenia.

Prokurator wniósł o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego i utrzymanego nim w mocy wyroku Sądu Rejonowego i przekazanie sprawy temu Sądowi I instancji ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Kasacje prokuratora oraz pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego okazały się oczywiście bezzasadne, co w myśl art. 535 § 3 k.p.k., zważywszy że oddalenie kasacji nastąpiło na rozprawie przy udziale stron, nie wymagało sporządzenia uzasadnienia. Mając jednak na uwadze fakt, iż sprawa dotyczy problemu niezwykle ważnego z punktu widzenia społecznego, zwłaszcza w zakresie odpowiedzialności karnej, a mianowicie antynomii między wolnością sumienia i religii, chronionej w dyspozycji art. 53 Konstytucji, na straży której stoją przepisy rozdziału XXIV kodeksu karnego, w tym art. 196 k.k., a wolnością słowa i wyrażania swoich poglądów, gwarantowaną w treści art. 54 Konstytucji – należało uznać, że pisemne sporządzenie uzasadnienia wydanego postanowienia jest niezbędne. Przemawia za tym także fakt, że sprawy tego typu niezbyt często pojawiają się w trybie kasacyjnym przed Sądem Najwyższym, a doniosłości ich nie sposób zaprzeczyć.

Na wstępie wypada skonstatować, że wolność sumienia i religii gwarantowana jest w przytoczonym wyżej przepisie art. 53 Konstytucji. Zapewnia ją także w systemie prawnym Rady Europy art. 9 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (dalej EKPCz) (Dz. U. 1993, Nr 61, poz. 284), a w systemie prawa Unii Europejskiej art. 10 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Zauważyć ponadto należy, że w systemie powszechnego (uniwersalnego) prawa międzynarodowego statuuje ją także art. 18 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz art. 18 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 16 grudnia 1966r. (Dz. U. 1977, Nr 38, poz. 167). Na straży przestrzegania wspomnianej wolności sumienia i religii stoją przepisy karne sformułowane w treści rozdziału XXIV kodeksu karnego, a wśród nich art. 196 k.k.

Wolność słowa, wyrażania swoich poglądów, a więc ekspresji, gwarantowana jest w art. 54 Konstytucji i dodatkowo wzmocniona w odniesieniu do twórczości artystycznej w art. 73 Konstytucji. Formuluje ją Powszechna Deklaracja Praw Człowieka w art. 19. Wyraża ją także art. 19 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych. W systemie prawa Rady Europy wolność tę formuluje art. 10 EKPCz, a w systemie Unijnym art. 11 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, wzmacniając dodatkowo tę wolność w odniesieniu do sztuki w treści art. 13. Na marginesie wypada zauważyć, że sformułowanie zawarte w treści art. 10 ust. 1 EKPCz the right to freedom of expression zostało – jak wskazuje się niekiedy w literaturze – niezbyt ściśle ujęte w polskim tłumaczeniu zawartym w promulgowanym w Dzienniku Ustaw tekście jako prawo do wolności wyrażania opinii, a nie prawo do wolności ekspresji. Wspomniane wątpliwości i zastrzeżenia nie mają jednak większego znaczenia, zważywszy na fakt, iż Polskę - jako stronę EKPCz - wiążą teksty oryginalne (zob. L. Gardocki, Europejskie standardy wolności wypowiedzi a polskie prawo karne, „Państwo i Prawo” (dalej: PiP) 1993, z. 3, s. 11-12). Pojawiające się niekiedy poglądy, że „wolność ekspresji” jest pojęciem szerszym od „wolności wypowiedzi”, gdyż swoim zakresem możliwość decydowania o tym, w jaki sposób podmiot wewnętrznie swoje przekonania, pozwala na wybór formy wypowiedzi, w tym również na wybór odbiorcy, a co za tym idzie – na swobodę publikacji, która może być realizowana

w różnych postaciach i formach (zob. A. Młynarska-Sobaczewska, *Wolność informacji w prasie*, Toruń 2003, s. 43-45) - nie mają w tej sytuacji żadnej doniosłości prawnej.

Poszukując wzorca europejskiego wypada zauważyć, że z treści art. 10 EKPCz Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej: ETPCz) wywiódł wolność rozmaitych typów wypowiedzi, w tym także wypowiedzi o charakterze artystycznym (*Handyside przeciwko Wielkiej Brytanii*, wyrok z dnia 17 grudnia 1976r., skarga nr 5493/72, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57499>; *Müller i inni przeciwko Szwajcarii*, wyrok z dnia 24 maja 1988r., skarga nr 10737/84, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57487>). W uzasadnieniu tego ostatniego orzeczenia stwierdzono wyraźnie, że chociaż EKPCz nie wymienia chronionych form wypowiedzi, to nie ulega wątpliwości, że swoboda wypowiedzi artystycznych jest częścią wolności otrzymywania i komunikowania wiadomości oraz idei, które stwarza możliwość uczestniczenia w publicznej wymianie kulturalnych, politycznych oraz społecznych informacji i idei. Na marginesie wypada dostrzec, że w zdaniu odrębnym sędzieja Alphons Spielmann wskazał, że państwa Konwencji, gdy oceniają obszar ekspresji idei (twórczość artystyczną) muszą zaakceptować relatywizm wartości występujących w sferze sztuki. Jego zdaniem we współczesnym społeczeństwie nie ma potrzeby karnienia za wypowiedzi artystyczne nawet, gdy są one obraźliwe i szokujące. Stanowisko to spotkało się jednakowoż z krytyką doktryny, której niektórzy przedstawiciele podnosili, że nie mogą znaleźć żadnego przekonującego wyjaśnienia dlaczego wypowiedź artystyczna miałaby podlegać innej ochronie niż polityczna bądź dziennikarska (*Lord Lester of Herne Hill, Universality versus subsidiarity: a reply*, „*European Human Rights Law Review*” 1998, s. 76 – 77).

Znacznie większą doniosłość miało orzeczenie w sprawie *Otto – Preminger – Institut przeciwko Austrii* (wyrok z dnia 20 września 1994r., skarga nr 13470/87, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57897>).

W uzasadnieniu wspomnianego judykatu ETPCz nie wyróżnił twórczości artystycznej jako szczególnej kategorii, która zasługuje na odmienne potraktowanie. Przypominając formułę użytą w sprawie *Kokkinakis przeciwko Grecji* (*Kokkinakis przeciwko Grecji*, wyrok z dnia 25 maja 1993r., skarga nr 14307/88, <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57827>), wskazano w uzasadnieniu wspomnianego orzeczenia, że wierzący nie mogą oczekiwać, że inni ludzie zostaną pozbawieni prawa do formułowania krytyki. Wierzący muszą tolerować oraz akceptować negowanie ich wiary, a nawet propagowanie wrogich tej wierze poglądów. Władze – jak stwierdzono w uzasadnieniu orzeczenia – mogą jednak interweniować, aby zagwarantować, że negowanie i krytyka dokonuje się w odpowiedzialny sposób, który zapewnia wyznawcom korzystanie z prawa do wolności przekonań religijnych. W zdaniu odrębnym sędziów *Elisabeth Palm, Raimo Pekkanena i Jerzego Makarczyka* wskazano, że art. 10 EKPCz chroni wypowiedzi szokujące i obraźliwe, a EKPCz nie daje ludziom wierzącym prawa domagania się, aby inni nie atakowali ich przekonań religijnych, jeśli nie przybiera to gwałtownej formy. Niezwykle ważne wydaje się być stwierdzenie zawarte w uzasadnieniu orzeczenia, a mianowicie stwierdzenie, że „interesy <<innych ludzi>>, którzy nie biorą udziału w akcie prezentacji nie mogą stanowić kryterium oceny przekazu, który chcą poznać zainteresowani” (§ 76 – 77 uzasadnienia orzeczenia; por. w tym przedmiocie *I.C. Kamiński, Ograniczenia swobody wypowiedzi dopuszczalne w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Analiza krytyczna*, Warszawa 2010, s. 403). Stwierdzenie to wydaje się szczególnie istotne w kontekście rozpoznawanej przez Sąd Najwyższy niniejszej sprawy. Pogląd ten Sąd Najwyższy w niniejszej sprawie w pełni podziela i akceptuje.

Wypada zauważyć, że niektórzy prominentni przedstawiciele doktryny uznali jednak orzeczenie w sprawie *Otto – Preminger – Institut przeciwko Austrii* za zbyt restrykcyjne,

uznając nawet, że oznacza ono narodziny nowego prawa konwencyjnego – prawa do ochrony przed obrażaniem uczuć religijnych. Sama obraźliwa wypowiedź nie może bowiem być – zdaniem tych przedstawicieli doktryny – kwalifikowana jako przeszkoda w praktykowaniu, ani nie zakłóca innej formy uprawiania kultu (P. Wachsmann, *La religion contre la liberté d'expression: sur un arrêt regrettable de la Cour européenne des droits de l'homme*, „Revue universelle des droits de l'homme” 1994, t. 4, nr 12, p. 441-449; C. Grabenwarter, *Filmkunst in Spannung zwischen Freiheit der Meinungsäußerung und Religionsfreiheit*, „Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht” 1995, t. 55, nr 1, s. 128 - 165; D. Kolonovits, *Meinungsfreiheit und Blasphemie in der jüngeren Rechtsprechung des EGMR*, w: C. Grabenwarter, R. Thienel (red.), „Kontinuität und Wandel der EMRK. Studien zur Europäischen Menschenrechtskonvention”, Kehl - Straßburg - Arlington 1998, s. 169 - 204).

Zarówno wolność słowa – pojmowana jako wolność wypowiedzi i ekspresji – jak i wolność uzewnętrzniania religii, nie mają tak w pierwszym, jak i w drugim przypadku charakteru absolutnego, lecz mogą podlegać ograniczeniom. Wolność wypowiedzi podlega ograniczeniom sformułowanym w treści art. 31 ust. 3 Konstytucji. Zgodnie z jego treścią ograniczenia te mogą być ustanawiane „tylko w ustawie i tylko wówczas, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw”. Ograniczenia wolności uzewnętrzniania religii formułuje natomiast ust. 5 art. 53 Konstytucji. Treść tego przepisu w dużej mierze zbieżna jest z tekstem art. 31 ust. 3 Konstytucji, ale nie identyczna. Wolność uzewnętrzniania religii „może być ograniczona jedynie w drodze ustawy i tylko wtedy, gdy jest to konieczne do ochrony bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, moralności lub wolności i praw innych osób”. Porównanie treści art. 31 ust. 3 Konstytucji i art. 53 ust. 5 Konstytucji dowodzi, że w obu przypadkach ograniczenie wspomnianych wolności może nastąpić tylko w drodze ustawy dla bezpieczeństwa państwa, porządku publicznego, zdrowia, wolności i praw innych osób. Różnice w pozostałych sformułowaniach wydają się mimo wszystko dość istotne. W treści ust. 5 art. 53 Konstytucji nie ma bowiem mowy o tym, że ograniczenia mogą być wprowadzone, gdy są „konieczne w demokratycznym państwie” - co stwierdzono w art. 31 ust. 3 Konstytucji. Nie wspomina się także w tekście ust. 5 art. 53 Konstytucji, iż podstawą ograniczenia wolności uzewnętrzniania religii może być potrzeba ochrony środowiska. Kolejną różnicą jest to, że w tekście art. 31 ust. 3 Konstytucji mowa o „moralności publicznej”, a w ust. 5 art. 53 Konstytucji jedynie o „moralności”. „Moralność publiczna”, o jakiej mowa w treści art. 31 ust. 3 Konstytucji stanowi niewątpliwie pewien fragment „moralności”, której mowa w treści art. 53 ust. 5 Konstytucji. Zdaje się to wskazywać, iż ustawodawca zmierzał do zróżnicowania zakresu ograniczeń w obu przypadkach. Pominięcie przydawki „publiczna” zdaje się wskazywać, iż zamiarem ustrojodawcy była możliwość zapewnienia szerszego zakresu ingerencji państwa w treści art. 53 ust. 5 Konstytucji. W doktrynie tłumaczy się jednak wspomniany brak niedopatrzaniem prawodawcy, proponując aby wyrażenie „moralność” z art. 53 ust. 5 Konstytucji rozumieć identycznie jak „moralność publiczna” w rozumieniu art. 31 ust. 3 Konstytucji (K. Wojtyczek, *Granice ingerencji ustawodawczej w sferę praw człowieka w Konstytucji RP*, Kraków 1999, s. 196 – 197). Warto na koniec dodać, że nie bez znaczenia wydaje się fakt, iż wskazując ograniczenia w art. 31 ust. 3 Konstytucji przed słowami „wolności i praw innych osób” posłużono się funkcją „albo”, a w treści art. 53 ust. 5 Konstytucji funkcją „lub”. Ma to istotne znaczenie dla treści wspomnianych przepisów, aczkolwiek na kwestię tę w literaturze nie zwrócono należytej uwagi.

Dodać należy, iż w doktrynie wskazuje się, iż treść art. 53 ust. 5 Konstytucji z jednej strony formułuje ograniczenia w ramach węższych niż przewidywane w treści art. 31 ust. 3 Konstytucji, z racji niedopuszczalności ograniczeń z uwagi na ochronę środowiska, z

drugiej w znacznie szerszym, gdyż w treści tego przepisu pominięto sformułowanie znane z treści art. 31 ust. 3 Konstytucji, że „ograniczenie nie może naruszać istoty wolności i praw”. Wskazano również, że ogólne warunki dopuszczalności ograniczeń wszelkich wolności i praw obywatelskich z art. 31 ust. 3 Konstytucji mają zastosowanie do treści art. 53 ust. 5 Konstytucji (L. Garlicki, Komentarz do art. 53, w: L. Garlicki (red.), „Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz”, t. III, Warszawa 2003, s. 10). Ten pogląd doktryny trudno do końca podzielić, zważywszy że art. 53 ust. 3 zdaje się mieć charakter *lex specialis*, co wyłącza zastosowanie generalnej klauzuli z art. 31 ust. 3 Konstytucji (podzielić w tym miejscu wypada stanowisko K. Wojtyczki w tym zakresie, K. Wojtyczek, *Granice ingerencji...*, s. 81). Trybunał Konstytucyjny jako zasadę zdaje się traktować łączne stosowanie art. 31 ust. 3 Konstytucji i szczegółowych klauzul ograniczających, stojąc na stanowisku, że w przeciwnym wypadku mogłoby dojść do nieuzasadnionego osłabienia ochrony niektórych praw i wolności (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 lutego 1999r., SK 11/98, OTK ZU 1999, nr 2, poz. 22, s. 125, także w odniesieniu do klauzuli 64 ust. 3 wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 stycznia 1999r., P 2/98, OTK ZU 1999, nr 1, poz. 2, s. 17; wyrok z dnia 25 maja 1999r., SK 9/98, OTK ZU 1999, nr 4, poz. 78, s. 409 – 410). Całkowicie nieuprawnionym jest spotykane w doktrynie twierdzenie, że „polski ustrojodawca zdaje się faworyzować wolności religijne kosztem wolności ekspresji, której elementem jest swoboda wypowiedzi artystycznej” (zob. J. Dąbrowski, A. Demenko, *Cenzura w sztuce polskiej po 1989 roku. Aspekty prawne*, t. 1, Warszawa 2014, s. 167).

Zauważyć należy, że o ile wolność uzewnętrzniania religii może podlegać ograniczeniom, o tyle wolność wyznawania określonej religii nie może być w jakikolwiek sposób ograniczona. Stwierdzenie to, w kontekście przedmiotowej sprawy ma istotne znaczenie, w szczególności jeśli zważyć z jednej strony możliwość krytyki zasad jakiejś religii i poglądów jej wyznawców, z drugiej problem czy treścią art. 53 ust. 5 Konstytucji chronieni są także ateści i agnostycy.

Zachowanie Adama D., które prokurator w akcie oskarżenia zakwalifikował jako czyn z art. 196 k.k., a więc jako obrazę uczuć religijnych innych osób przez publiczne znieważenie przedmiotu czci religijnej w postaci Pisma Świętego poprzez jego podarcie (z materiału dowodowego i opartego na nim wyroku Sądu Rejonowego w G. wynika, że w istocie było to wydarzenie z Pisma Świętego kilku kartek), które to zdarzenie poprzedziło stwierdzenie „pojechaliśmy do Jerozolimy żeby osobiście rozprawić się z mitem, który pokutuje już od dwóch tysięcy pieprzonych lat, mitem, którego głównym bohaterem jest człowiek ukrzyżowany między dwoma zbrodniarzami, mitem którego bohaterem jest największa, najbardziej zbrodnicza sekta, jaka istniała na Ziemi”. Po tym stwierdzeniu Adam D. rzucił wyrwane z Pisma Świętego kartki w kierunku widowni i dodając: „to jest Pismo Święte, tak mówią, ja mówię to jest księga kłamstw, pieprzyć to gównno, pieprzyć tę hipokryzję, żryjcie z tego gówna, jest komentarzem na temat tego właśnie gówna piosenka „Christgrinding avenue”. Sąd I instancji oceniając to zachowanie i użyte przez Adama D. sformułowania uznał, że nie wyczerpują one znamion art. 196 k.k. Sąd Okręgowy instancji odwoławczej podzielił to stanowisko.

Zachowanie Adama D. składało się z elementu polegającego na wydzieraniu kart z Pisma Świętego oraz na werbalnej krytyce przekazu zawartego w jego treści, w pierwszym rzędzie jednak w odniesieniu do przekazu nowotestamentowego, co wyraźnie wynika ze słów o „pokutującym od dwóch tysięcy lat micie człowieka ukrzyżowanego między dwoma zbrodniarzami”. Te dwa aspekty wypada rozważyć oddzielnie, aczkolwiek we wzajemnym powiązaniu.

Odnosząc się w aspekcie zarzutów kasacji do postępowania Adama D. polegającego na wydzieraniu kart z Pisma Świętego należy na wstępie stwierdzić, że Pismo Święte, nazywane przemienne w treści dokumentów zawartych w aktach sprawy Biblią, składa się

w istocie rzeczy ze Starego i Nowego Testamentu. Uznawane jest jako zbiór ksiąg, których autorami są konkretni ludzie, choć w większości przypadków są to osoby anonimowe. Dodać do tego należy, aczkolwiek ma to marginalne znaczenie, że Biblia jest zbiorem ksiąg świętych nie tylko dla wyznawców religii katolickiej, lecz wszystkich chrześcijan. Stary Testament, zwany także Biblią hebrajską, w skład którego wchodzi: Tora, czyli Prawo Mojżeszowe, składające się z wielu ksiąg, Księgi Proroków oraz tzw. Pisma - to księgi święte także dla żydów (dodać do tego należy, że w kanonie hebrajskim nie występują księgi powstałe w judaizmie hellenistycznym, które włączają do kanonu katolicy i prawosławni, natomiast przedstawiciele licznych odłamów protestantyzmu uznają je generalnie za apokryfy i nie zaliczają do tzw. kanonu pism natchnionych). Przypomnieć należy, że w odniesieniu do Nowego Testamentu istnieją liczne ewangelie apokryficzne. Dodać także wypada, że Stary Testament jest księgą świętą dla wyznawców islamu, a niektóre jego odłamy uznają ważność niektórych przekazów nowotestamentowych. W tej sytuacji błędem jest pogląd, że Adam D. czynem swym godził w uczucia religijne jedynie katolików lub szerzej jedynie chrześcijan.

Sformułowania zawarte w objętej aktem oskarżenia wypowiedzi Adama D. dowodzą, że poddał on krytyce przekaz zawarty w Piśmie Świętym, w Biblii, uznając że jest to „księga kłamstw” nacechowana hipokryzją. Nie ustalono czy miał na uwadze treść Starego Testamentu (Biblię hebrajską), czy Nowego Testamentu, czy też obie części Pisma Świętego. Z jego dalszych wypowiedzi wynika, że odnosił się jednak, przynajmniej w pierwszym rzędzie, do chrześcijaństwa, gdyż stwierdza, że chce rozprawić się z „mitem, który pokutuje od dwóch tysięcy lat, którego głównym bohaterem jest człowiek ukrzyżowany między dwoma zbrodniarzami”. W kontekście powyższego, odnosząc się do zarzutów sformułowanych w kasacjach wypadało rozważyć, czy użyte sformułowania, niezależnie od ich wulgarnego charakteru, obnażającego ubogie słownictwo i prymitywizm wypowiadającego je, a także darcie Pisma Świętego stanowiły obrazę uczuć religijnych, w tym także uczuć osób, które nie były obecne podczas występu zespołu „muzyki metalowej B.”, określonego w dokumentach zawartych w aktach sprawy „koncertem”. Przypomnieć należy, że był to występ dostępny tylko dla osób, które wykupiły bilety i obowiązywał na nim wyraźnie sformułowany zakaz rejestracji jego przebiegu.

Powyższe nakazuje rozważyć problem treści pojęcia „obrazy uczuć religijnych”, którą chroni dyspozycja art. 196 k.k. Rodzajowym przedmiotem ochrony art. 196 k.k. jest wynikające z konstytucyjnej zasady wolności sumienia i wyznania, wolność przekonań, w tym także uczuć obywateli w sprawach wiary i religii, będąca wyrazem tolerancji światopoglądowej państwa. Bezpośrednim przedmiotem ochrony są uczucia religijne innych osób, a więc ich stosunek do określonego wyznania religijnego. Ustawodawca chroni je przed działaniem sprawcy, obrażającego te uczucia i godzące w nie bezpośrednio. Zgodzić się należy z wyrażonym w doktrynie poglądem M. Makarskiej, że poza ustawowymi znamionami przestępstwa z art. 196 k.k. znajdują się wypowiedzi i zachowania wyrażające negatywny stosunek do przedmiotu czci religijnej lub wykorzystujące ten przedmiot, jako element kreacji artystycznej, o ile ze względu na formę, nie zawierają elementów poniżających lub obelżywych (M. Makarska, *Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania w Kodeksie karnym z 1997 roku*, Lublin 2005, s. 177).

Jak stwierdził Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu z dnia 7 czerwca 1994 r. (sygn. K 17/93, OTK 1994, cz. I, poz. 11, s. 90), „uczucia religijne ze względu na ich charakter podlegają szczególnej ochronie prawa. Bezpośrednio powiązane są bowiem z wolnością sumienia i wyznania, stanowiącą wartość konstytucyjną. Potwierdzają to także akty międzynarodowe, np. Deklaracja o eliminacji wszelkich form nietolerancji i dyskryminacji z powodu religii lub przekonań uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne ONZ dnia 21 listopada 1981r. Dlatego też działania naruszające uczucia religijne mogą być przedmiotem zakazu ustawowego także wówczas, gdyby były podejmowane za pomocą środków słu-

żących realizacji wolności słowa”. Pojęcie uczuć człowieka rozumiane jest w języku potocznym jako przeżycie natury psychicznej „stan psychiczny, którego istotę stanowi ustosunkowanie się wewnętrzne do aktualnie działających bodźców, przeszłych lub przyszłych zdarzeń i wszystkich elementów otaczającego świata oraz własnego organizmu, emocje”(M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. III, Warszawa 1989, s. 578).

Niekiedy definiuje się uczucie jako „przeżycie natury społecznej, synteza wszystkich stanów emocjonalnych, stanowiąca główną motywację ludzkiego postępowania, zwykle przeciwstawiana logice i rozsądkowi” (S. Dubisz (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t. IV, Warszawa 2003, s. 201). Uczucia są pewnymi przeżyciami emocjonalnymi, definiowanymi jako stan pobudzenia, zaburzenia równowagi, reakcja na bodziec. Występują w formie ujemnej jako cierpienie, przykrość, niezadowolenie oraz dodatkowo – przyjemność, rozkosz, zadowolenia, czasem wyrażają się w reakcjach ekspresywnych radości, żalu, przykrości. Czynnikiem wywołującym emocje są bodźce o charakterze zmysłowym, uwarunkowane zmysłowością człowieka (T. Tomaszewski (red.), *Psychologia*, Warszawa 1979, s. 566 i n.). Przepiętostwo z art. 196 k.k. zasada się w pierwszym rzędzie na obrazie uczuć religijnych poprzez publiczne znieważenie przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. W języku potocznym „obrazić”, to: „wyrazić się o kims, zachować się względem kogoś w sposób uchybiający jego godności; ubliżyć, znieważić, naruszyć coś, wykroczyć przeciwko czemuś, np. obrazić uczucia religijne” (M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. II, Warszawa 1988, s. 422) – bądź uchybić czyjejs godności osobistej słowem lub czynem; znieważić, naruszyć słowem lub czynem jakieś normy prawa lub wartości (S. Dubisz (red.), *Uniwersalny słownik...*, t. II, s. 1073).

Obrazą uczuć religijnych jest takim zachowaniem sprawcy, które w odczuciu konkretnej osoby lub grupy osób, a także w ocenie obiektywnej odbierane jest jako obelżywe i poniżające ich uczucia religijne (J. Wojciechowska, w: A. Wąsek, R. Zawłocki, *Kodeks karny. Część szczególna*, wyd. 4, Warszawa 2010, s. 899). Poniżający lub obelżywy charakter określonych zachowań należy oceniać obiektywnie, z „uwzględnieniem przekonań, panujących w kręgu kulturowym, z którego wywodzi się pokrzywdzony” (R. Paprzycki, *Prawnokarna analiza zjawiska satanizmu w Polsce*, Kraków 2002, s. 402), przyjmując jako wzorzec przeciętnego członka danej grupy wyznaniowej (A. Wąsek, *Przepiętostwa przeciwko przekonaniom religijnym „de lege lata” i „de lege ferenda”*, „Państwo i Prawo” 1995, nr 7, s. 36, także W. Wróbel, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, wyd. 4, Warszawa 2013, s. 657 - 658). Zachowanie to może przybrać formę wypowiedzi słownej, gestów, pisma, obrazów, przekazu filmowego. Może więc mieć postać werbalną (obelżywe słowa), pisemną (książka, artykuł, ulotka), plastyczną (rysunek, obraz, rzeźba, instalacja, satyra rysunkowa). Może przybrać także formę parodii, obrazu scenicznego bądź filmowego. Stwierdzenie, że określone zachowanie stanowi obrazę uczuć religijnych lub jest znieważeniem przedmiotów czci religijnej, powinno być – jak słusznie stwierdzono – dokonane z uwzględnieniem społecznych norm kulturowo-obyczajowych i powszechnie przyjętych kryteriów oceny (wyrok SN z 17 lutego 1993 r., sygn. II KRN 24/92, „Wokanda” 1993, nr 10, s. 8).

Obrazą uczuć religijnych jest znieważenie publiczne przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. Pod pojęciem „przedmiotu czci religijnej” rozumie się zwykle przedmiot, który przez określoną wspólnotę religijną, kościół lub związek wyznaniowy uznany jest za przedmiot kultu, godny najwyższego szacunku, a niekiedy wręcz uwielbienia. Do przedmiotów tych zwykło zaliczać się: krzyż, Hostię, obrazy i figury świętych, naczynia i szaty liturgiczne, w momencie sprawowania kultu. Czasami wskazuje się, że przedmiotami czci religijnej będą także „słowa mające charakter sprawowania sakramentów, imiona świętych i rytuały” (J. Wojciechowska, w: A. Wąsek, R. Zawłocki, *Kodeks karny...*, s. 899). Dyskusyjne w doktrynie

jest, czy przedmiotem czci religijnej jest Bóg. Według J. Wojciechowskiego, jest on przedmiotem kultu, a więc nie może być przedmiotem. W ten sposób zachodzi, zdaniem tego autora luka w prawie, gdyż niektóre czyny, obrażające uczucia religijne określonych osób mogą w ten sposób znaleźć się poza zakresem odpowiedzialności, choć ciężar gatunkowy takiej obrazy może być większy, od zniewagi przedmiotu czy miejsca kultu (J. Wojciechowski, Kodeks karny. Komentarz. Orzecznictwo, Warszawa 1997, s. 340; podobnie J. Warylewski, *Pasja czy obraza uczuć religijnych? Spór wokół art. 196 kodeksu karnego*, w: „W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci Profesora Andrzeja Wąska”, Lublin 2005, s. 376; M. Filar, *Przestępstwa przeciwko wolności*, „Nowa Kodyfikacja Karno. Kodeks Karny. Krótkie Komentarze, Warszawa 1998, z. 18, s. 104). Odmienne W. Wróbel, stwierdzający, że przedmiotem czci religijnej może być sam Bóg, jego wizerunek, postacie świętych czy Matki Boskiej (W. Wróbel, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, s. 659). Jeszcze inaczej widzi tę kwestię A. Wąsek, podkreślając, że przedmiotem, o którym mowa w art. 196 k.k., nie musi być oddawana cześć religijna, gdyż są to przedmioty ściśle związane z oddawaniem czci religijnej, przedmioty przez które oddawana jest cześć religijna (A. Wąsek, *Przestępstwa przeciwko...*, s. 33). Zdaniem L. Gardockiego, działanie sprawcy polegać może na znieważeniu przedmiotu czci religijnej w sensie przedmiotu materialnego, np. figury przedstawiającej uosobienie bóstwa, obrazu, przedmiotu liturgicznego, a także „przedmiotu w szerszym sensie obiektu kultu, np. znieważenie Mahometa, Buddy lub Jezusa” (L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2013, wyd. 18, s. 270). Podkreślić jednak należy, że Mahomet i Budda byli ludźmi, natomiast Jezus - według chrześcijan – człowiekiem, który był Bogiem, jedną z osób Trójcy Świętej.

Forma artystyczna lub cel naukowy działania mającego charakter znieważający, nie powoduje sam z siebie wyłączenia odpowiedzialności karnej za obrazę uczuć religijnych bądź znieważenie publiczne przedmiotu czci religijnej. Cel kreacji artystycznej może zakładać, iż w sposób konieczny dojdzie do znieważenia przedmiotu czci religijnej lub miejsca przeznaczonego do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. W literaturze podkreśla się, że dzieła artystyczne powinny być analizowane ze szczególną ostrożnością, aby nie ograniczać przy użyciu prawa karnego twórczej ekspresji, o ile nie przekracza ona ewidentnie dopuszczalnych granic (T. Jasudowicz, *Bluźnierstwo a kultura europejska: „pojedynek” między wolnością ekspresji a wolnością religii*, „Studia Europejskie”, t. II, Warszawa 1998, s. 37; R. Paprzycki, *Graj szatanie*, „Rzeczpospolita”, z 21 września 2000 r.).

Niewątpliwie Pismo Święte, zwłaszcza Nowy Testament, mają wielkie znaczenie dla chrześcijan, chociażby z tego względu, że w treści Nowego Testamentu znajdują się przekazy o działalności, wypowiedziach i treści nauczania Jezusa Chrystusa, będącego – według wyznawców – synem Boga i Odkupicielem. Dla wszystkich chrześcijan Biblia jest pierwszym i głównym źródłem Bożego objawienia. Poszczególne kościoły chrześcijańskie (katolickie, ewangeliczne, prawosławne) różnią się jednak swoim stosunkiem do tradycji. Kościół katolicki stoi na stanowisku, że Pismo Święte stanowi jeden święty depozyt słowa Bożego powierzony Kościołowi i jest trwałym fundamentem wiary. Uznaje się, że Pismo Święte jest natchnieniem Ducha Świętego na piśmie. Różni się jednak od tradycji, która przez Chrystusa i Ducha Świętego została powierzona apostołom. Kościoły protestanckie, ewangeliczne, zgodnie z zasadą sola scriptura uznają Biblię za jedyną regułę i normę wiary (unica et norma). Kościół prawosławny przyjmuje za podstawę swojej nauki Pismo Święte i tradycję pierwszych soborów powszechnych.

Czy jednak Pismo Święte (Biblia) jest przedmiotem czci religijnej? Niewątpliwie taki charakter dla wszystkich chrześcijan będzie miał przekaz zawarty w treści Pisma Świętego. Sam drukowany egzemplarz, niezależnie od ewentualnej wartości naukowej, artystycznej czy bibliofilskiej nie będzie miał takiego charakteru. Dostrzec tu można różnice między podejściem żydów do Starego Testamentu (Biblii hebrajskiej), a zwłaszcza wyznawców

islamu do Koranu – dla których każdy egzemplarz ich świętej księgi jest przedmiotem wyjątkowej czci. Niewątpliwie Pismo Święte przynależy do sfery sacrum. W tej sytuacji nie-dozwolonym byłoby zmienianie przez wydawcę bądź drukarza treści przekazu Pisma Świętego. Trudno jednak uznać z pełnym przekonaniem, że stanowi przedmiot czci, zważywszy chociażby na fakt, że oferuje się je w niektórych hotelach wszystkim korzystającym z noclegu we wszystkich pokojach. Podobnie chrześcijanie przechodzący obok wystawy księgarni, nawet specjalistycznej, z dziełami religijnymi, na widok wystawionych egzemplarzy Pisma Świętego nie odkrywają głów i nie skłaniają ich z uszanowaniem, co czynią przechodząc obok kościoła, kapliczki przydrożnej, krzyża, czy figury świętego. Niewątpliwie wydrukowane w wielu tysiącach egzemplarzy Pismo Święte, mimo doniosłości zawartego w nim przekazu, różni się od takich przedmiotów czci religijnej jak Hostia, krzyż, obrazy czy figury świętych itp. Pismo Święte – jak się bowiem wydaje – w mniejszym stopniu służy sprawowaniu kultu religijnego niż wyżej przykładowo wskazane przedmioty.

Zachowania chrześcijan wobec Pisma Świętego są niejednokrotnie dość swobodne, żeby nie powiedzieć obcesowe. Niemniej, zdaniem Sądu Najwyższego, darcie Pism Świętego, nawet w toku przekazu artystycznego, podczas występu zespołu muzycznego, stanowić może wyraz pogardy wobec przekazu ważnego dla wyznawców wiary chrześcijańskiej, niezależnie od tego czy Pismo Święte należałoby uznać za przedmiot czci religijnej, czy też nie.

Opowiadając się z pewnymi, zarysowanymi wyżej wątpliwościami, za tym iż wydrukowany egzemplarz Pisma Świętego może być przedmiotem czci religijnej – czego zdają się nie potwierdzać przytoczone wyżej stanowiska doktryny ani zachowania wiernych – wypada rozważyć, mając na względzie zarzuty kasacji, czy w sytuacji objętej treścią zarzutów aktu oskarżenia zniszczenie Pisma Świętego stanowiło znieważenie przedmiotu czci religijnej i czy przez to obrażało uczucia innych osób.

Ustawodawca uznaje, że wypełnia znamiona przestępstwa art. 196 k.k. jedynie takie znieważenie przedmiotu czci religijnej, które ma miejsce publicznie. Publiczny charakter przestępstwa z art. 196 k.k. sprowadza się do tego, że znieważenie przedmiotu czci religijnej może zostać dostrzeżone przez większą lub bliżej nieokreśloną liczbę osób (J. Warylewski, *Pasja czy obraza...*, s. 375; także W. Wróbel, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna*, t. II, wyd. 4, Warszawa 2013, s. 662). Sąd Najwyższy podziela pogląd zawarty w literaturze, że znamię publiczności nie jest spełnione, jeśli działanie polegające na znieważeniu zostało zarejestrowane i przekazane następnie za pośrednictwem prasy drukowanej bądź przekazu internetowego szerszej grupie osób. Opublikowanie takiego przekazu może natomiast wyczerpywać znamiona przestępstwa z art. 196 k.k. (zob. W. Wróbel, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna...*, s. 662). Zgodzić się także należy, że nie wyczerpuje znamion przestępstwa z art. 196 k.k. działanie obserwowane przez osobę lub grupę osób, które dobrowolnie wyrażają zgodę na kontakt z treściami, które mogą prowadzić do obrazy ich uczuć religijnych (zob. W. Wróbel, w: A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna...*, s. 661).

W przedmiotowej sprawie obecni na występach zespołu muzycznego „B.” w klubie U, zdawali sobie sprawę z rodzaju przekazu, jakiego mogą być świadkami, aczkolwiek niewątpliwie nie znali jego treści. Żaden z nich nie uznał, że zachowanie Adama D. obraziło jego uczucia religijne. Intensywne poszukiwania pokrzywdzonych przez prokuraturę ogłoszeniami w prasie nie przyniosły rezultatu i nie zgłosił się nikt, który będąc obecnym podczas występu zespołu „B.” uznał, że obrażono jego uczucia religijne. Jako pokrzywdzeni w tej sprawie zgłosiły się osoby, które o występie zespołu „B.” i wydarzeniach, jakie miały miejsce podczas jego trwania i zachowaniu Adama D. dowiedziały się z przekazów prasowych bądź internetowych. W efekcie może to rodzić pytanie co do ewentualnej odpowiedzialności osób, które w sposób niezgodny z wolą organizatorów nagrały koncert, a

następnie nagranie umieścić w Internecie, zdając już sobie sprawę z tego, jakie treści to nagranie zawiera. Już z samego aktu oskarżenia wynika, iż nastąpiło to wiele tygodni po występie zespołu.

W doktrynie prezentowany jest pogląd, że nie ma charakteru znieważenia przedmiotu czci religijnej wypowiedź lub zachowanie wyrażające negatywny stosunek do przedmiotu czci religijnej lub wykorzystujący ten przedmiot jako element kreacji artystycznej. Zastrzega się zwykle jednak, że forma i treść takiego przekazu nie powinna zawierać elementów poniżających lub obelżywych. Musi być przy tym zachowana zasada proporcji dóbr i spełniony wymóg subsydiarności oraz specyficzny, artystyczny cel działania sprawcy (B. Budyn – Kulik, M. Kulik, Wolność działalności artystycznej jako okoliczność wyłączająca odpowiedzialność karną, w: M. Mozgawa (red.), „Prawnokarne aspekty wolności”, Kraków 2006, s. 245 i n.). Podzielając ten pogląd Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 29 października 2012r. stwierdził, że przestępstwo określone w art. 196 k.k. popełnia ten, kto w swoim zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym obejmuje wszystkie znamiona tego występku. Jednocześnie wywiódł, że charakter danej wypowiedzi bądź kreacji artystycznej powinien być oceniany obiektywnie w odwołaniu do obowiązujących w danej społeczności norm kulturowych. Dodał jednak, przywołując stanowisko W. Wróbla, że „artystyczny lub naukowy cel działania sprawcy nie jest wystarczający do wykluczenia znieważającego charakteru tych działań ze względu na ich formę” (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2012r., I KZP 12/12, OSNKW 2012, z. 11, poz. 112; zob. także W. Wróbel, w: A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część szczególna..., s. 661).

Podzielając te rozważania, należy zgodzić się także z wywodami zawartymi w uzasadnieniu wspomnianej uchwały co do tego, że zwrot „znieważać” w tradycji polskiego języka ogólnego odnoszony jest do rzeczy lub miejsca, natomiast termin „obrażać” do uczuć, przy czym obu tych zwrotów można użyć w stosunku do osoby fizycznej, którą można zarówno obrazić, jak i znieważać. Zgodzić się także należy z zawartym tam stwierdzeniem, iż użyty w treści art. 196 k.k. czasownik „obraża” oraz imiesłów czynny „znieważając” wskazuje na to, że zachowanie sprawcy ma charakter intencjonalny i jest wyrazem umyślności zachowania, któremu towarzyszy zamiar mogący mieć postać zarówno chcenia, jak i godzenia się (wspomniana uchwała Sądu Najwyższego z dnia 29 października 2012 r.; odmiennie, aczkolwiek niesłusznie, J. Sobczak, w: R. Stefański (red.), Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 2015, s. 123 oraz J. Wojciechowska, w: A. Wąsek, Kodeks karny. Komentarz, t. 1, Warszawa 2010, s. 301). Oczywiście godne podkreślenia jest to, że sprawca dopuszczając się przestępstwa z zamiarem ewentualnym w zakresie skutków znieważenia umyślnością musi obejmować także znamię publicznego charakteru znieważenia (W. Wróbel, w: A. Zoll (red.), Kodeks karny. Część szczególna..., s. 662 – 663).

O takim nawet ewentualnym zamiarze nie można mówić w odniesieniu do Adama D., który – jak wynika z prawidłowych ustaleń sądu – miał pewność, że występ, w którym bierze udział ma charakter imprezy, na którą jej widzowie musieli wykupić bilety. Miał świadomość, że nagrywanie i filmowanie zostało wyraźnie zakazane. Z faktu, że na sali był akredytowany dziennikarz, nie sposób wywodzić, że przyjęte reguły zostaną złamane. Sąd Najwyższy nie może zgodzić się z zawartymi w kasacjach insynuacjami, że dziennikarze są grupą zawodową, która niejako z założenia gotowa jest naruszać wszelkie normy.

Rozważając powyższe przez pryzmat zarzutów sformułowanych w kasacjach wypada zauważyć, że Adam D. drąc Biblię i formułując pod adresem jej przekazu określoną wypowiedź nie działał z zamiarem bezpośrednim lub ewentualnym obrażenia uczuć religijnych innych osób. Był przekonany, że miejsce, w którym dokonał pewnej kreacji artystycznej - zresztą dość niskiego lotu - było dostępne dla osób, które wykupiły bilet, przy czym miał prawo zakładać, że są to osoby podzielające jego poglądy. Raz jeszcze wy-

pada podkreślić, że żadna z osób obecnych na koncercie nie poczuła się obrażona w swoich uczuciach religijnych.

Przechodząc w aspekcie zarzutów kasacji do sformułowań, jakich Adam D. użył w swojej wypowiedzi towarzyszącej wydzieraniu kart z Pisma Świętego podczas występu zespołu „B.” należy zauważyć, że miały one charakter krytyki przekazu formułowanego w Piśmie Świętym. Rodzi to musi pytanie czy krytyka taka, negowanie treści przekazu była dopuszczalna, czy też nie. Mając na względzie zarzuty kasacji wypada stwierdzić, że kwestię tę można rozpoznawać jedynie przez pryzmat wolności sumienia i religii.

*Idea wolności sumienia i wyznania rodziła się bardzo powoli. Święte księgi trzech największych religii monoteistycznych: judaizmu, chrześcijaństwa i islamu, powstałe przecież w różnych epokach historycznych, jednoznacznie wskazują, iż wyznawcy rozmaitych odmian religijnych przekonani są o własnym monopolu na prawdę i że z trudnością gotowi są przyjąć istnienie innowierców. W wieku XVIII postulat tolerancji nabiera cech antyreligijnych i jednocześnie antychrześcijańskich. Tolerancja była odpowiedzią na konfesjonalizm Europy doby przednowoczesnej (zob. H. Schilling, *Konfesjonalizacja. Kościół i państwo w Europie doby przednowoczesnej*, Poznań 2010, *passim*; H. Cyrzan, *Tolerancja – nietolerancja. Przypomnienie źródeł religijnych: Stary Testament, Nowy Testament, Koran*, w: A. L. Zachariasz, S. Symotiuł (red.), *„Europejskie modele tolerancji”*, Rzeszów 2001, s. 223-234). Dopiero wraz z oddzieleniem polityki od religii, co rozpoczęło się w połowie XVII w., zapewniono interesom państwowym i społecznym pierwszeństwo przed interesami teologicznymi bądź kościelnymi. Z tą chwilą konfesjonalizm stracił oparcie, aczkolwiek kwestie wyznaniowe odgrywały jeszcze ważną rolę w stosunkach wewnętrznych i międzynarodowych. Dziś „tolerancję” pojmuje się jako akceptację osób myślących i działających odmiennie. Potrzeba tolerancji religijnej, której wyrazem jest równa sytuacja prawna kościołów i związków wyznaniowych oraz wyznawców poszczególnych religii, należy do współczesnego kanonu praw i wolności człowieka. W aktach prawa międzynarodowego akcentuje się potrzebę tolerancji, równości religijnej, uznawanej za jeden z podstawowych elementów współczesnego modelu państwa demokratycznego. Wyrazem tych tendencji jest zarówno Deklaracja Narodów Zjednoczonych jak i w płaszczyźnie europejskiej szereg dokumentów Rady Europy [m.in. Rekomendacja 1179 (1992) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie Sekt i Nowych ruchów Religijnych z 5 lutego 1992; Tymczasowa Odpowiedź Komitetu Ministrów Rady Europy na Rekomendację 1179 (1992) Zgromadzenia Parlamentarnego. Zob. T. Jasudowicz, *Wolność religii. Wybór materiałów. Dokumenty. Orzecznictwo*, Toruń 2001, s. 106 – 108; Rekomendacja 1202 (1993) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie Tolerancji Religijnej w Demokratycznym Społeczeństwie z 2 lutego 1993. Zob. T. Jasudowicz, *Wolność religii...*, s. 110 – 113; Rekomendacja 1222 (1993) Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy w sprawie Zwalczania Rasizmu, Ksenofobii i Nietolerancji z 29 września 1993 r. Zob. T. Jasudowicz, *Wolność religii...*, s. 113 – 116].*

*Wolność sumienia i wyznania kształtowała się stopniowo w toku długotrwałych procesów historycznych i filozoficznych. Ubocznym efektem tego stanu rzeczy stał się fakt, iż zarówno w tekstach normatywnych różnych państw, jak i w aktach prawa międzynarodowego zakres wolności dotyczącej kultu religijnego oraz związanych z tym przekonań występuje pod różnymi nazwami m.in. jako: „wolność religii”, „wolność wierzeń”, „wolność kultu”, „wolność myśli i przekonań”, „wolność sumienia i religii”, „wolność wyznawania i głoszenia religijnych, areligijnych, a także antyreligijnych idei i doktryn” (M. Piechowiak, *Wolność religijna – aspekty filozoficznoprawne*, „Toruński Rocznik Praw Człowieka i Pokoju 1994–1995”, nr 3, s. 7–21; K. Pyclik, *Wolność sumienia i wyznania w Rzeczypospolitej Polskiej (założenia filozoficznoprawne)*, w: B. Banaszak, A. Preisner (red.), *„Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP”*, Warszawa 2002, s. 435–462; M. Safjan, *Wolność religijna w konstytucjach państw europejskich*, w: J. Krukowski, O. Theisen*

(red.), „Kultura i Prawo. Materiały III Międzynarodowej konferencji na temat: Religia i wolność religijna Unii Europejskiej”, Lublin 2003, s. 43–73).

W świetle przytoczonych na wstępie niniejszych rozważań judykatów ETPCz zdaje się nie ulegać wątpliwości, że krytyka zasad wiary dopuszczalna jest nie tylko ze strony wyznawców innej religii, lecz mogą ją formułować także ateiści i agnostycy.

Ma to konotacje natury filozoficznej i teologicznej, sprowadzając się do pytania czy wolność religii jest wolnością światopoglądową. Na tym tle wskazuje się, że religia może być fundamentem światopoglądu, ale nie każdy światopogląd ma odniesienia religijne. Prowadzi to niektórych przedstawicieli doktryny niekiedy do wniosku, że światopoglądowy wymiar życia człowieka nie jest dobrem chronionym dyspozycją art. 196 k.k. (zob. W. Janyna, Przepiękstwo obrazy uczuć religijnych w świetle współczesnego pojmowania wolności sumienia wyznania, Warszawa 2010, s. 239 – 240). W konsekwencji prowadziłoby to do wniosku, że bez przeszkód można obrażać uczucia ateistów, gdyż w odniesieniu do nich brak przedmiotów czci religijnej oraz miejsc przeznaczonych do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. Ze stanowiskiem tym można się zgodzić zważywszy, że sprawca przestępstwa z art. 196 k.k. może wyczerpać znamiona tego czynu nie przez zwykłe obrażanie uczuć religijnych innych osób, ale przez publiczne znieważenie przedmiotów czci religijnych lub miejsc przeznaczonych do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. Nie sposób jednak przyjąć, aby niewierzący nie mogli podejmować krytyki zasad wiary każdej z religii.

Na gruncie konstytucyjnym nie ulega wątpliwości, iż ochrona przekonań światopoglądowych zrównana jest z wolnością sumienia i wyznania, a ta ostatnia wolność złączona jest z jego przekonaniem światopoglądowym (H. Misztal, Idea wolności religijnej, w: H. Misztal, P. Stanisławski (red.), „Prawo wyznaniowe”, Lublin 2003, s. 60 – 61). Prawna ochrona wolności religijnej nie dotyczy treści wierzeń religijnych, czyli relacji między człowiekiem a Bogiem, lecz zachowań ludzkich wobec siebie ze względu na prawdę o Bogu, a więc odnosi się do relacji między ludźmi jako podmiotami (J. Nikołajew, Wolność sumienia i religii skazanych i tymczasowo aresztowanych, Lublin 2012, s. 109; Z. Łyko, Wolność sumienia i wyznania w relacji człowiek, kościoły, państwo w: L. Wiśniewski (red.), „Podstawowe prawa jednostki i ich sądowa ochrona”, Warszawa 1997, s. 82 – 88; M. Pietrzak, Prawo wyznaniowe, Warszawa 1993, s. 15-18; F. Mazurek, Prawo człowieka do wolności religijnej, „Kościół i Prawo” 1998, t. 5, s. 95 – 106; P. Sobczyk, Wolność sumienia i religii w art. 53 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997, „Prawo Kanoniczne” 2001, nr 3 – 4, s. 42).

Wolność sumienia i wyznania w sensie węższym - uznawanym najczęściej za właściwy – to wolność człowieka w sferze religijno - światopoglądowej. W sensie szerszym wolność ta pojmowana jest natomiast jako wszelka aktywność światopoglądowa, a więc zarówno w sferze wewnętrznych przekonań, jak i ich zewnętrznych praktyk religijnych i niereligijnych (M. Pietrzak, Prawo wyznaniowe, Warszawa 2005, s. 17). Ten ostatni sens wolności sumienia i wyznania wykształcił się w Polsce w zasadzie dopiero po II wojnie światowej pod wpływem afideistycznych orientacji światopoglądowych oraz związku z liberalnymi koncepcjami pojmowania wolności i praw człowieka. Wolność tę pojmowano nie tylko jako możliwość manifestowania swoich poglądów i przekonań religijnych, lecz także areligijnych i ateistycznych. W doktrynie toczy się spór czy słuszne jest utożsamienie wolności sumienia z wolnością wyznania, czy też należy rozróżnić te wolności. Zwolennicy tego drugiego poglądu stoją na stanowisku, że wolność sumienia sprowadza się tylko do wewnętrznej aktywności religijnej, natomiast wolność wyznania to możliwość manifestowania, ujawniania swoich myśli i przekonań dotyczących tej sfery życia i postępowania zgodnie z nimi. Zdaniem H. Misztala, sformułowanie „wolność sumienia i religii” może prowadzić do wniosku, że „wolność sumienia” przysługuje osobom niewierzącym, zaś „wolność religii” – osobom wierzącym. Podkreśla on, że w istocie „wolność sumienia za-

kłada rozwiązanie problemu wiary w sposób negatywny (ateizm) i nie wyklucza „wolności sumienia” u ludzi wierzących w Boga, „wolność wyznania” odnosi się tylko do tych, którzy pozytywnie rozwiązali problem wiary” (H. Misztal, Wolność religijna, w: H. Misztal (red.), „Prawo wyznaniowe”, Lublin 2000, s. 211). Podobne stanowisko zdaje się prezentować W. Skrzydło, stwierdzając, że „wolność sumienia” oznacza możliwość wyboru innego światopoglądu, niż religijny, i dlatego odnosi się do ludzi niewierzących. (W. Skrzydło, Konstytucja Rzeczypospolitej. Komentarz, Kraków 2000, s. 53).

W koncepcjach wyznaniowych zwłaszcza w chrześcijaństwie, różnych zresztą odmian, wolność sumienia i wyznania wywodzi się z prawa natury z nadania Bożego oraz z godności osoby ludzkiej jako stworzonej przez Boga (K. Warchałowski, Prawo do wolności myśli sumienia i religii w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Lublin 2004, s.54 i n.). Orientacje ateistyczne, a przynajmniej fideistyczne, genezę tej wolności upatrują w godności osoby ludzkiej jako osoby myślącej, wolnej i autonomicznej, która jest członkiem określonej wspólnoty społecznej. Wolność sumienia – jak zauważa się w literaturze - przejawia się w swobodzie wyboru i zmiany religii, a także do rezygnacji z wyznawania wszelkiej religii i przyjęcia światopoglądu ateistycznego (J. Szymanek, Prawna regulacja wolności religijnej, „Studia Prawnicze” 2006, nr 2 (168), s. 16-18). Komitet Praw Człowieka ONZ w Uwadze ogólnej nr 22 dotyczących art.18 MPPOP - przyjętych 20 lipca 1993r. podkreślił, że wolność „posiadania lub przyjmowania” religii lub przekonań obejmuje wolność wyboru religii lub przekonań włączając w to inter alia prawo do zastąpienia swojej obecnej religii lub przekonań innymi, w tym także możliwość przyjęcia poglądów ateistycznych, a także – co zwykle umyka uwadze – prawo zachowania swojej religii lub przekonań.

Wypada jednak zauważyć, że tak sformułowanej w płaszczyźnie konstytucyjnej wolności sumienia i religii nie towarzyszy – w odniesieniu do ateistów – ochrona prawno-karna z racji podniesionego wyżej przedmiotu czci religijnej lub miejsc przeznaczonych do publicznego wykonywania obrzędów religijnych. W tym stanie rzeczy niewierzący nie mają tak pełnej ochrony prawno-karnej, jak przedstawiciele rozmaitych religii.

W odpowiedzi na kasację podniesiono, że odpowiedni czyn zarzucony Adamowi D. i wypowiedzi, które sformułował on przy tej okazji miały charakter ekspresji artystycznej. Wolność ekspresji artystycznej w katalogu praw i wolności człowieka sformułowanych w Konstytucji RP z 1997 r. zajmuje dość poślednie miejsce. Zepchnięto ją wraz z wolnością badań naukowych, wolnością korzystania z dóbr kultury, wolnością nauczania oraz wolnością ogłaszania wyników badań naukowych do art. 73, zamieszczając w ramach wolności i praw ekonomicznych, socjalnych i kulturalnych w rozdziale II Konstytucji RP: „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela”. Z punktu widzenia systematyki Konstytucji RP rozwiązaniu temu nie można niczego zarzucić. Nie sposób jednak nie zauważyć, iż do wolności tej ustrojodawca zdaje się przywiązywać znacznie mniejszą wagę niż do treści wolności prasy i innych środków społecznego przekazu, która zawarta w art. 14 znalazła się w Rozdziale I Konstytucji RP, stając się tym samym jedną z zasad ustrojowych. Warto skonstatować, że wolności, które zapewnia art. 73 Konstytucji, różnią się dość znacznie co do swego charakteru i zakresu. Zastanawiające jest także uszeregowanie tych wolności w treści przywołanego przepisu. Wysuwając na plan pierwszy twórczość artystyczną, ustrojodawca zdaje się przyznawać jej pierwszeństwo przed wolnością badań naukowych, a także przed wolnością nauczania i wolnością korzystania z dóbr kultury. Warto zauważyć, że beneficjentami wolności twórczości artystycznej oraz wolności badań naukowych są w pierwszym rzędzie twórcy – najpierw artyści, a potem uczeni. Dopiero istnienie tych wolności pozwala pozostałym podmiotom na korzystanie zarówno z efektów twórczości artystycznej, jak i badań naukowych. Konstytucja RP pojmuje wolność twórczości artystycznej oraz wolność badań naukowych jako prawa człowieka, nie zacieśniając ich do praw obywatela. Świadczą o tym sformułowania rozpoczy-

nające treść art. 73: „Każdemu zapewnia się” – skoro „każdemu”, to nie tylko ci, którzy są obywatelami mogą korzystać z tej wolności, ale generalnie każdy człowiek. Oczywiście Konstytucja RP nie zdefiniowała ani pojęcia „twórczość artystyczna”, ani terminu „badania naukowe”, nie określiła także kogo chce uważać za twórcę, artystę oraz osobę prowadzącą dociekania naukowe.

Z treści art. 73 obowiązującej Konstytucji RP niektórzy badacze wywodzą istnienie pięciu wolności: twórczości artystycznej, badań naukowych, ogłaszania wyników działalności twórczej, nauczania, korzystania z dóbr kultury. Konstatują przy tym, że cztery pierwsze z tych wolności mają charakter czynny i polegają na tworzeniu, ogłaszaniu i nauczaniu, natomiast ostatnia jest gwarancją dostępu do tego, co zostało osiągnięte w wyniku funkcjonowania wspomnianych wcześniej czterech wolności (M. Jabłoński, Wolności z art. 73 Konstytucji RP, w: B. Banaszak, A. Preisner (red.), „Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP”, Warszawa 2002, s. 552 i n.). Inni uważają, że wolności, o których mowa w art. 73 dotyczą tylko trzech wolności z odmiennych sfer życia społecznego, a mianowicie: wolności twórczości artystycznej – czyli wolności sztuki, wolności badań naukowych – która wraz z wolnością ogłaszania wyników badań oraz wolnością nauczania – składa się na wolność nauki i wreszcie – wolność korzystania z dóbr kultury (L. Garlicki, Komentarz do art. 73 Konstytucji RP, w: L. Garlicki (red.), „Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz”, t. III, Warszawa 2003, s. 2). L. Garlicki formułując tę typologię konstatuje, że dwie pierwsze wolności, są blisko związane z wolnością wyrażania poglądów, którą formułuje art. 54 Konstytucji – co pozwala je uznać za szczególne formy realizacji tej wolności. W efekcie – zadaniem L. Garlickiego – oznacza to, że poszukując treści wspomnianych dwóch wolności można i należy stosować zasady wypracowane w oparciu o dyspozycje art. 54 Konstytucji. Przekonywająca wydaje się także konstatacja, iż skoro art. 73 Konstytucji wyodrębnia wolności, które można by pomieścić w treści art. 54, to oznacza to, że ustrojodawca przyznaje szczególne znaczenie wolnościom wymienionym w treści art. 73, starając się zapewnić im maksymalnie silną ochronę.

Działalność artystyczna może także rodzić poważne zagrożenia dla innych – naruszając ich godność, prywatność, wolność sumienia i wyznania. Zdaniem ETPCz swoboda myśli, sumienia i wyznania chroniona w art. 9 EKPCz jest jedną z podstaw demokratycznego społeczeństwa. Korzystający ze swobody wyznawania religii muszą tolerować i akceptować negowanie ich przekonań religijnych, a nawet propagowanie zasad wrogich ich wierze.

Ekspresja artystyczna: obrazy, rzeźby, instalacje, filmy, fotografie, scenografie sztuk teatralnych, a także karykatury wywołują, wywoływały w przeszłości i chyba zawsze wywoływać będą rozmaite kontrowersje wśród odbiorców. W gruncie rzeczy jest to immanentnie związane z samym procesem tworzenia, w którym tkwi chęć pewnej prowokacji ze strony artystów. Zjawisko to znane było już w Starożytności, w dobie Średniowiecza, Odrodzenia i w późniejszych epokach (zob. J. Sobczak, Czy istnieje kontratyp sztuki? Regulacje europejskie a rozwiązania polskiego systemu prawnego, [w:] J. Jaskiernia (red.), „Uniwersalny i regionalny wymiar ochrony praw człowieka. Nowe wyzwania – nowe rozwiązania”, t. 3, Warszawa 2014, s. 360 – 370).

Wątpliwości budzić musi natomiast istnienie kontratypu sztuki jako okoliczności wyłączającej bezprawność przekazu. Kontratyp ten byłby kontratypem pozaustawowym. Należy zauważyć, że takowe kontratypy mają opis teoretyczny określający ich warunki i bywają rozważane w orzecznictwie Sądu Najwyższego. Pozwala to najczęściej na określenie w praktyce orzeczniczej opisu kontratypu. W doktrynie wskazuje się, że takowe kontratypy należą do nieskodyfikowanych, gdyż albo wynikają ze zwyczaju albo formułowane są przez naukę prawa i respektowane przez praktykę (zob. M. Cieślak, Polskie prawo karne zarys systemowego ujęcia, Warszawa 1994, s. 218).

Kontratyp sztuki gdyby uznać jego istnienie byłby, jak zauważa T. Gardocka, kontraktem pozaustawowym odnoszącym się do sytuacji, w których sztuka wiąże się z popełnieniem czynu zabronionego (T. Gardocka, Czy w polskim prawie karnym potrzebny jest kontratyp sztuki?, „Palestra”, 2015, z 1-2, s. 24). Zgodzić się także należy z poglądem tej autorki, że kontratyp sztuki - gdyby przyjąć jego istnienie - byłby najbardziej zbliżony do ustawowego kontratypu stanu wyżej konieczności uregulowanego w art. 26 k.k.

W niemieckiej i angloamerykańskiej doktrynie prawniczej sformułowano pogląd, że przekaz, mający charakter artystyczny wyłącza odpowiedzialność jego twórcy za treść przekazu. U podstaw tego rozwiązania w literaturze amerykańskiej legło przekonanie, że cenność wypowiedzi artystycznej jest tak wielka, że należy przyznać jej pierwszeństwo przed innymi dobrami, chociażby takimi jak godność czy cześć, z którymi może wchodzić w konflikt (E. J. Eberle, ArtsSpeech, http://lsr.nellco.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=rwu_fp). Już wcześniej w nauce angloamerykańskiej podkreślono, że przekazy wizualne różnią się w istocie od werbalnych i formułowanych w formie pisemnej, przy czym konstataje się, iż dziełem artystycznym jest każdy wytwór kultury stworzony w celu artystycznym. Podkreśla się przy tym, iż twórczość w formie obrazów nie powinna i nie może być poddawana identycznym restrykcjom, jak formułowana w języku, werbalizowana i zapisywana (por. A. Adler, What's left? Hate Speech, Pornography and the Problem for Artistic Expression, "California Law Review" 1996, vo. 8, nr 6, s. 1499). Z przekonania o wolności ekspresji artystycznej oraz o potrzebie zapewnienia wolności dostępu do dóbr kultury wywodzi się także w nauce niemieckiej tezę o potrzebie wyłączenia bezprawności naruszeń innych wolności i praw treściami utworów. Zauważa się jednak, że „kontratyp sztuki nie usprawiedliwia naruszenia każdego dobra chronionego prawem” (zob. M. Bächli, Das Recht am eigenen Bild, Basel – Genf – München 2002, s. 111). Stanowisko takie razi woluntaryzmem i w gruncie rzeczy sprowadza się do tego, iż ocena naruszenia nadal spoczywać będzie w rękach organu sprawiedliwości, który powinien jedynie brać pod uwagę fakt, iż do naruszenia dóbr chronionych doszło za pośrednictwem dzieła sztuki. Zważywszy, że nie ma jednej powszechnie akceptowanej definicji sztuki, musi na tym tle powstawać m szereg wątpliwości i kontrowersji wraz z potrzebą ewentualnego powoływania biegłych z odpowiednich dziedzin nauki (zob. M.M. Bieczyńskiego, Pojęcie sztuki w niemieckiej literaturze prawniczej i orzecznictwie Niemieckiego Sądu Konstytucyjnego, Opole 2012, s. 17 – 72). Zauważyć przy tym wypada, że zasadność uznania twórczości artystycznej (sztuki) za okoliczność wyłączającą bezprawność czynu jest kwestionowana przez innych autorów w doktrynie niemieckiej (zob. K. Schmoller, Strafrecht und die Freiheit der Kunst. Die Suche nach einer Grenze, w: D. Pauger (red.), „Art goes Law, Dialoge zum Wechselspiel zwischen Kunst und Recht“, Böhlau – Wien 2005, s. 203 – 208). Twierdzi się przy tym, że uznanie twórczości artystycznej za okoliczność wyłączającą bezprawność czynu godziłoby w spójność systemu prawnego, pozwalało na popełnianie czynów sprzecznych z prawem, ubierając je w szaty działalności twórczej artystycznej, wreszcie przyznawałoby priorytet sztuce nad innymi chronionymi prawem dobrami.

W nauce polskiej na kontratyp sztuki zwracał uwagę m. in. M. Filar (tenże M. Filar, Sztuka a zagadnienie pornografii, „Nowe Prawo” 1978, nr 10, s. 1432 i n.; tenże, Pornografia. Studium z dziedziny polityki kryminalnej, Toruń 1977, s. 142 – 148). Potrzebę skonstruowania pozaustawowego kontratypu sztuki postulowali J.J. Nalewajko i R. Kubiak, wskazując że punktem wyjścia winno być zdefiniowanie dzieła artystycznego, sztuki, proponując aby przesłankami do takiej definicji i jednocześnie oceny poszczególnych przejawów ekspresji był: cel artystyczny, „zdrowy i zbawienny” efekt ogólny dzieła, szczerłość inspiracji, dobra reputacja autora oraz porównanie z innymi dziełami znajdującymi się w swobodnym obiegu (zob. J.J. Nalewajko, R. Kubiak, Sztuka jako okoliczność wyłączająca bezprawność?, „Palestra” 2000, nr 9-10, s. 31-43). Koncepcja ta razi niedookreślonością przesłanek. Jak bowiem rozumieć „szczerłość inspiracji”, „dobrą reputację” i na czym po-

legać ma „porównanie z innymi dziełami”? Z jakich przesłanek będzie wynikał cel artystyczny, czy wystarczy tylko oświadczenie twórcy, czy konieczne będą inne warunki i wymogi? W gruncie rzeczy cała koncepcja zdaje się zasadzać na pojęciu dzieła artystycznego jako nowej kategorii prawnej. Dzieło takie winno odpowiadać zrelatywizowanym wymogom estetycznym, porównywalnym do abstrakcyjnego wzorca uznanego przez szerszy krąg odbiorców, zaspakajające istotne potrzeby w zakresie kultury i mające niepowtarzalny indywidualny charakter. W koncepcji tej autorzy nawiązują nie wprost do standardów uniwersalnych, które winny mieć w myśl poglądów doktryny zastosowanie w sytuacji, gdy określone zachowanie może obrażać uczucia religijne. L. Gardocki w takiej sytuacji proponuje odwołanie do przeważających ocen społecznych (zob. L. Gardocki, *Prawo karne*, wyd. 17, Warszawa 2011, s. 264). R. Paprzycki odwołuje się w takiej sytuacji do „przekonań panujących w kręgu kulturowym, z którego wywodzi się pokrzywdzony” (R. Paprzycki, *Graj szatanie*, „Rzeczpospolita” 21 września 2000). W doktrynie niemieckiej zauważa się, że dzieło nie jest niemoralne, gdy wprawdzie uraża przeciętne uczucie wstydu i moralności ogółu, lecz nie gorszy człowieka o otwartym umyśle artystycznym, starającego się zrozumieć sztukę (H. Welzel, *Das Deutsche Strafrecht. Eine systematische Darstellung*, Berlin 1969, s. 447).

W gruncie rzeczy tego typu wymogi spełniać mogą zawsze jedynie dzieła eklektyczne. Truizmem będzie przypominanie, iż artyści wyprzedzają zwykle swoją epokę i gusty estetyczne odbiorców. Przypomnieć należy chociażby, że dzieła impresjonistów były odrzucone przez współczesnych im odbiorców. Pomysł J.J. Nalewajki i R. Kubiaka, że efekt działań twórcy stanie się sztuką (dziełem artystycznym) jeśli zostanie uznany przez odpowiedni autorytet w niebezpieczny sposób odbiera możliwość oceny zdarzeń wymiarowi sprawiedliwości. Trudno zarówno dziś, jak i w przeszłości znaleźć w jakiejś dziedzinie twórczości artystycznej autorytetu niekwestionowane i niepodważalne. Jasną jest rzeczą, że dokonując ustaleń faktycznych każdorazowo sąd może, a czasem nawet powinien, zasięgać opinii biegłych, ale to nie biegli decydują o ocenie materiału dowodowego, lecz sąd, dla którego opinia biegłych jest tylko jednym z licznych dowodów. „Autorytet”, o jakim piszą J.J. Nalewajko i R. Kubiak stałby ponad sądem i mógłby formułować opinię całkowicie arbitralne, niepodważalne i niekontrolowane.

Na innym stanowisku w odniesieniu do kontratypu dzieł sztuki stoi J. Warylewski, krytykujący zresztą poglądy J.J. Nalewajko i R. Kubiaka (zob. J. Warylewski, *Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajowości. Rozdział XXV kodeksu karnego. Komentarz*, Warszawa 2001, s. 206.) J. Warylewski zwraca uwagę, że cel artystyczny, czyli działanie motywowane chęcią przekazania idei, uczuć lub przeżyć twórcy, artystyczny charakter dzieła, profesjonalizm i mistrzostwo muszą być uwzględniane przy wyznaczeniu kontratypizacji, ale nie zawsze są możliwe do osiągnięcia, zwłaszcza przez debiutantów. J. Warylewski, *Pasja czy obraza uczuć religijnych.*, Spór wokół art. 195 kodeksu karnego, w: L. Leszczyński, Ed. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), „W kręgu teorii i praktyki prawa karnego”, s. 367 – 381).

Według J. Warylewskiego w przypadku kontratypu sztuki istnieje modelowa sytuacja kolizji co najmniej dwóch dóbr chronionych przez prawo karne. Opowiadając się za istnieniem kontratypu sztuki autor ten skonstatował, że winien być on identyfikowany przez zespół znamion, wśród których wymienił to, iż sprawcą czynu, a więc twórcą dzieła, może być jedynie artysta, a efektem jego działania dzieło o charakterze artystycznym – niekoniecznie utwór w rozumieniu art. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Koniecznym przy tym jego zdaniem jest to, aby artystą kierowała chęć osiągnięcia artystycznego celu. Wskazywał, że koniecznym jest dla oceny konkretnego zachowania zbadanie tego, czy sprawca – artysta – brał udział w instytucjonalizowanych wystawach, festiwalach i przeglądach twórczości, warsztatach artystycznych, sprawdzenie jego poziomu wykształcenia profesjonalnego np. ukończenia studiów plastycznych i dotychczasowo-

wego dorobku wystawienniczego. Zaproponowane kryteria także są nie do końca jasne. Przecież wielu uznanych artystów nigdy nie skończyło żadnych studiów, wielu przyznało się, że swoje dzieła stworzyli przypadkiem, a nie motywowani chęcią osiągnięcia artystycznego celu, niektórzy nie brali udziału w żadnych wystawach lub co gorsza i do dzieła były odrzucane przy organizowaniu tego rodzaju imprez – a przecież dzisiaj nikt nie odmawia im miana artysty, a wręcz przeciwnie uznawani są za wybitnych artystów.

Z poglądami J. Warylewskiego korespondują w części wywody M. Budyn – Kulik i M. Kulik, według których „działalność artystyczna tylko wtedy wypełnia znamiona czynu zabronionego, gdy zamiarem twórcy jest nie tylko osiągnięcie celu artystycznego, lecz również popełnienie czynu zabronionego” (zob. M. Budyn – Kulik, M. Kulik, *Wolność działalności artystycznej jako okoliczność wyłączająca odpowiedzialność karną*, w: M. Mozgawa (red.), *„Prawno – karno aspekty wolności”*, Kraków 2006, s. 234 – 246). Autorzy ci akcentują, iż wyłączenie odpowiedzialności przez kontratyp sztuki winno być społecznie opłacalne, podnosząc że istnieje katalog dóbr, w stosunku do których bez żadnych wątpliwości nie może zostać wyłączona w żadnym układzie faktycznym bezprawność czynu stanowiącego przejaw działalności artystycznej. Kontratyp sztuki ich zdaniem ma charakter subsydiarny, co oznacza, że dla jego przyjęcia konieczne jest wykazanie, że zamierzonego przez twórcę celu artystycznego nie można było osiągnąć w inny sposób niż przez poświęcenie dobra innej osoby. Artysta nie może więc sobie uzurpować prawa do publicznego piętnowania postaw niegodnych z jego poglądami w sposób obraźliwy bądź przykry dla innych. Podnoszą także, że przekonania religijne i moralne stoją wyżej niż odczucia estetyczne.

Jeszcze inną koncepcję zaproponował J. Piskorski, dystansujący się zarówno od rozwiązań lansowanych przez J.J. Nalewajko i R. Kubiaka, jak i od postulatów M. Budyn-Kulik i M. Kulika. Podnosi on, że kontratyp sztuki ma charakter pozaustawowy, nie znajdując przekonującego oparcia w przepisach Konstytucji, gwarantującej wolność twórczości artystycznej. Zwraca przy tym uwagę, że wolność ta podlega ograniczeniom wynikającym z treści art. 31 ust. 3 Konstytucji. Podkreśla ponadto, że istnieje obszerny katalog dóbr i wartości, które mają pierwszeństwo przed wolnością twórczości artystycznej, wśród nich życie, zdrowie i bezpieczeństwo państwa. Wskazuje wreszcie, że sformułowanie kontratypu sztuki może być „głęboko sprzeczne z intencjami artystów”, którzy często świadomie działają na granicy prawa, pragnąc w ten sposób zwrócić uwagę na przedstawiany w dziele problem (J. Piskorski, *Kontratyp sztuki?* w: W. Szafrński (red.) *„Wokół problematyki prawnej zabytków i dzieł sztuki”*, Poznań 2007, s. 165-172).

Nie podzielając rozważań doktryny co do istnienia bądź potrzeby sformułowanie kontratypu sztuki wypada zauważyć, że naprowadzane zarówno w kasacjach jak i uzasadnieniach Sądów obu instancji wywody odnoszące się do istnienia tego kontratypu są zbędne zważywszy, że kontratyp sztuki może być rozważany dopiero wtedy gdy ich twórca zrealizował znamiona podmiotowe i przedmiotowe typu czynu karalnego. Zdaniem Sądu Najwyższego Adam D. znamion takiego czynu nie zrealizował, dlatego wywody prowadzące się do twierdzenia o wyłączeniu jego odpowiedzialności karnej poprzez kontratyp nie mają żadnego znaczenia.

Zarówno w judykatach ETPCz, jak i w rezolucji Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy 1510 (2006) podniesiono, że nie może być istnieć demokratyczne społeczeństwo bez podstawowego prawa do wolności wypowiedzi. Wolność myśli, sumienia i wyznania należą do podstawowych elementów kultury i są chronione z mocy art. 9 EKPCz. Zauważono jednak, że wspomniana wolność musi zezwalać na otwartą debatę w kwestiach odnoszących się do religii i przekonań z uwzględnieniem, że nowoczesne społeczeństwo składa się z osób różnych wyznań. Wskazano, że niedopuszczalna jest przy tym mowa nienawiści przeciwko żadnej z istniejących grup religijnych.

W kolejnym dokumencie Rady Europy, jakim było zalecenie (rekomendacja) 1805 (2007) w sprawie bluźnierstwa, znieważania religii i mowy nienawiści przeciwko jednostkom z powodu ich wyznania, przyjętej w dniu 29 czerwca 2007 r., stwierdzono, że w wielokulturowych społeczeństwach istnieje potrzeba pogodzenia wolności ekspresji, myśli, przekonań i religii. Musi to być jednak konieczne w demokratycznym społeczeństwie i proporcjonalne do przyjętych celów. Zdaniem Zgromadzenia, bluźnierstwo jako obraza religii nie powinno być uznawane za przestępstwo. Jest przy tym oczywiste, że w demokratycznym społeczeństwie grupy religijne, podobnie jak wszelkie inne, muszą tolerować krytyczne publiczne wypowiedzi, dotyczące ich aktywności, nauk i wierzeń, z tym, że krytyka ta nie może prowadzić do celowych i nieuzasadnionych zniewag, mowy nienawiści oraz powodować zakłócenia spokoju, przemocy czy dyskryminacji członków danej grupy wyznaniowej. Konieczne jest, aby członkowie społeczeństwa wiedzieli wiele o swoich religiach, gdyż wtedy mniej prawdopodobnym okaże się zniewaga, wywodząca się z ignorancji. Zauważono, że prawa w poszczególnych krajach i praktyka sądowa odnośnie bluźnierstwa i zniewagi wyznania odzwierciedlała dominującą pozycję określonej religii w jakimś państwie.

Verbalne sformułowania A. D. objęte treścią aktu oskarżenia były niewątpliwie ostre, wręcz brutalne i zawierały krytykę przekazu zawartego w Piśmie Świętym (konkretnie, jak wynika z kontekstu wypowiedzi, w Nowym Testamencie). Mimo ich bezwzględności i bezpardonowości nie niosły one jednak wezwania do stosowania przemocy ani sformułowań, które wypadałoby uznać za mowę nienawiści, chociażby w rozumieniu decyzji ramowej Rady 2008/913/WSiSW w sprawie zwalczania pewnych form i przejawów rasizmu i ksenofobii za pomocą środków prawnokarnych (Dz. Urz. UE 2008 L 328, str. 55 – 58). Wypowiedź Adama D. była krytyką przekazu Pisma Świętego, nie wyszydzała natomiast, nie poniżała jakiegokolwiek grupy, bądź jednostki z powodu jej przynależności religijnej. Mając na uwadze powyższe, należy także stwierdzić, że wywody Sądu I instancji zaaprobowane przez Sąd Okręgowy w G. co do faktu, iż Adam D. nie działał nawet z zamiarem ewentualnym obrażenia uczuć religijnych należy w pełni podzielić jako przekonujące i oparte o obszerny, szczegółowo zanalizowany stan faktyczny.

Wyszczególnić należy, że naruszenie prawa materialnego polega na wadliwym jego zastosowaniu, bądź niezastosowaniu w orzeczeniu opartym na trafnych ustaleniach faktycznych. Tylko wówczas, gdy niekwestionowane są ustalenia faktyczne, a wadliwość rozstrzygnięcia sprowadza się do niewłaściwej subsumcji, można mówić o obrazie prawa materialnego.

Tymczasem jak wynika z treści uzasadnienia zarzutu skarżący wskazując na rażącą obrazę prawa materialnego de facto w sposób niedopuszczalny, atakują ustalenia faktyczne poczynione w sprawie, które legły u podstaw wydanego rozstrzygnięcia. Tego rodzaju postępowanie, wielokrotnie już omawiane i negowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego, dobitnie świadczy o tym, iż nie są respektowane podstawy wniesienia tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia.

Kasacja jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia i jej podstaw (przyczyn kasacyjnych) nie można łączyć z przyczynami odwoławczymi charakterystycznymi dla apelacji. O ile więc zarzuty apelacyjne mogą obejmować obrazę prawa materialnego (art. 438 pkt 1 k.p.k.) oraz obrazę przepisów prawa procesowego, jeżeli mogła mieć ona wpływ na treść orzeczenia (art. 438 pkt 2 k.p.k.), o tyle podstawą kasacyjną oprócz uchybień wymienionych w art. 439 k.p.k., może być jedynie inne rażące naruszenie prawa (prawa materialnego i procesowego), jeżeli mogło ono mieć istotny wpływ na treść orzeczenia (art. 523 § 1 k.p.k.). Kasację strona wnosi od prawomocnego wyroku sądu odwoławczego kończącego postępowanie (art. 519 k.p.k.). Sąd Najwyższy po rozpoznaniu kasacji może oddalić ją jako oczywiście bezzasadną (art. 535 § 3 k.p.k.), oddalić ją (art. 537 § 1 k.p.k.), uchylić zaskarżone orzeczenie w całości lub w części (art. 537 § 1 k.p.k.), przekazać

sprawę sądowi do ponownego rozpoznania albo umorzyć postępowanie, a jeżeli skazanie jest oczywiście niesłuszne, uniewinnić oskarżonego (art. 537 § 2 k.p.k.). Innymi słowy, w trybie kasacji dochodzi do kontroli zaskarżonego wyroku tylko z punktu widzenia naruszenia prawa, z wyłączeniem w zasadzie badania prawidłowości ustaleń faktycznych. Sąd Najwyższy, orzekając w trybie kasacji, nie jest władny dokonywać ponownej oceny dowodów i na podstawie własnej oceny kontrolować poprawność dokonanych w sprawie ustaleń faktycznych. Oczywistym jest, że z punktu widzenia postępowania kasacyjnego ustawodawca nie różnicuje przypadków „innego rażącego naruszenia prawa”, o jakim mowa w art. 523 § 1 k.p.k., w zależności od tego, czy mamy do czynienia z przepisem prawa materialnego, czy też z przepisem prawa procesowego (zob. postanowienie SN z dnia 30 lipca 2014 r., IV KK 213/14, Prok.i Pr.-wkł. 2014/11-12/10).

Przy tej części rozważań dostrzec także wypada, że skuteczne podniesienie pod adresem Sądu odwoławczego zarzutu sprowadzającego się do kwestionowania ustaleń faktycznych możliwe jest, co do zasady wówczas, gdy sąd ten poczynił własne ustalenia faktyczne, odmienne od tych, które stanowiły podstawę orzeczenia Sądu I instancji lub też nowe ustalenia faktyczne, naruszając przy tym określoną w powołanej normie zasadę swobodnej oceny dowodów (zob. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 5 sierpnia 2003 r., III KK 11/03, LEX nr 80301; z dnia 4 maja 2005 r., II KK 399/04, LEX nr 199795; z dnia 6 marca 2007 r., IV KK 362/06, LEX nr 467527).

W omawianej sprawie Sąd odwoławczy nie poczynił odmiennych ustaleń faktycznych i zaaprobował ocenę dowodów, a w konsekwencji ustalenia faktyczne, poczynione przez Sąd a quo. Nie można skutecznie wywodzić zarzutu błędu w ustaleniach faktycznych, li tylko na podstawie powzięcia odmiennej - niż uczyniły to orzekające Sądy - oceny dowodów. Tym bardziej, że skutecznie nie wykazano, aby Sądy orzekające w niniejszej sprawie oceniły dowody w sposób dowolny, a nie swobodny. Zarzut tego rodzaju wymaga w szczególności wykazania wad w sposobie dokonania oceny konkretnych dowodów, podczas gdy kasacja kwestionuje jedynie wynik oceny domagając się podzielenia oceny dokonanej przez jej autora.

Formułując zarzut błędu w ustaleniach faktycznych, równocześnie postawił wyrokowi zarzut obrazy prawa materialnego, który aktualizuje się przecież dopiero, gdy ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego orzeczenia nie są kwestionowane.

Sam fakt opowiedzenia się przez sąd za określonym, jednym z możliwych poglądów prawnych nie może stanowić o rażącym naruszeniu prawa materialnego, jeśli stanowisko takie jest uargumentowane i właściwie uzasadnione.

W tej sytuacji trudno przyjąć zasadność zarzutów sformułowanych w obu kasacjach, a przeprowadzony wywód prowadzi do wniosku, że Adam D. ani wydzierając kartki z Pisma Świętego, ani formułując wypowiedź objętą treścią zarzutu aktu oskarżenia nie wyczerpał swoim działaniem znamion przestępstwa z art. 196 k.k. Podkreślenia wymaga, że istotą przestępstwa z art. 196 k.k. jest to, że pokrzywdzony, którego uczucia zostały obrażone przez publiczne znieważenie przedmiotu czci religijnej winien niejako bezpośrednio doznać tej obrazy. Obraza uczuć religijnych nie może sprowadzać się do tego, że pokrzywdzony niejako „poszukuje” zdarzeń, sytuacji, które mogłyby jego uczucia obrażać, stojąc na stanowisku, że obowiązkiem każdego współobywatela bądź współmieszkańca jest takie zachowanie, które nie będzie z jednej strony prowadziło do publicznego znieważenia przedmiotu czci religijnej i w konsekwencji obrażała uczuć religijnych. Prowadzi to do wniosku, że obrażony w uczuciach religijnych może być ten, kto był obserwatorem zniewagi przedmiotu czci religijnej, a nie ten, który dowiedział się o takim znieważeniu, nawet publicznym, po jakimś czasie lub wręcz poszukiwał informacji o takim znieważeniu. W realiach przedmiotowej sprawy przekaz, który mógł znieważać przedmiot czci religijnej, a co za tym idzie obrazić uczucia religijne innych osób, nie zo-

stał zamieszczony w środkach przekazu i Internecie przez Adama D., tylko przez inną osobę, która złamała zakaz utrwalania przebiegu występu zespołu „B.”. Zawarte w kasacjach twierdzenia, iż oskarżony godził się na obrazę uczuć religijnych, gdyż powinien wiedzieć, że na sali jest akredytowany dziennikarz, który może dokonać nagrania i zamieścić je w Internecie, nie znajduje uzasadnienia w realiach sprawy. Supozycja taka jest obraźliwa dla środowiska dziennikarskiego stygmatyzując jego przedstawicieli, jako osoby gotowe w każdej sytuacji na złamanie istniejących zakazów i nie cofające się przed żadnym czynem, jeśli tylko w efekcie uzyskają sensacyjną wiadomość.

W tej sytuacji podkreślić należy, że bezzasadne jest żądanie, aby Sąd poszukiwał dowodu z zeznań świadka, który potencjalnie rzecz ujmując mógł być pokrzywdzonym w niniejszej sprawie.

Na marginesie jedynie wypada zauważyć, że sformułowane w kasacji wywody prokuratora co do treści art. 86 ust. 2 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych pozbawione są podstaw, gdyż w przedmiotowej sprawie nie chodzi o ochronę praw autorskich, ani o niekwestionowane prawo artysty wykonawcy do wynagrodzenia za korzystanie z artystycznego wykonania lecz o odpowiedzialność z tytułu ewentualnej obrazy uczuć religijnych. Wypada jedynie zauważyć, że osoba nagrywająca wbrew woli Adama D. i bez jego zgody przebieg występu, a następnie także bez zezwolenia publikująca to nagranie, niewątpliwie dopuściła się naruszenia autorskich praw majątkowych. Kwestia ta pozostawała jednak poza zakresem kognicji Sądu Najwyższego.

W tym stanie rzeczy, nie widząc podstaw uwzględnienia zarzutów kasacji należało oddalić ją jako oczywiście bezzasadną, obciążając kosztami postępowania kasacyjnego Skarb Państwa i oskarżyciela posiłkowego w częściach równych.”

┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌

1.2.4. Przekazanie sprawy innemu równorzędnemu sądowi z uwagi na dobro wymiaru sprawiedliwości a przejściowe trudności organizacyjne sądu występującego z takim wnioskiem.

przepisy: art. 37 k.p.k.

hasła: Przekazanie sprawy innemu równorzędnemu sądowi z uwagi na dobro wymiaru sprawiedliwości

Postanowienie z dnia 10 kwietnia 2015 r., III KO 34/15

Teza:

1. Nie jest uzasadnione przekazanie sprawy innemu sądowi równorzędnemu w oparciu o przepis art. 37 k.p.k. w sytuacji jedynie przejściowych trudności organizacyjnych sądu, związanych z jego trudną sytuacją kadrową. Warunki organizacji pracy sądów, zwłaszcza wiążące się z badaniem obciążenia sprawami poszczególnych jednostek, ich obsady kadrowej, nie mieszczą się w kategorii szczególnych okoliczności, podlegających ocenie przez Sąd Najwyższy na płaszczyźnie art. 37 k.p.k. i winny być przewyżczone w ramach działań organizacyjnych, należących do podmiotów dysponujących odpowiednimi ku temu kompetencjami.

2. Instytucja określona w art. 37 k.p.k. nie służy kwestionowaniu orzeczeń dotyczących właściwości miejscowej sądów, w tym orzeczeń wydawanych na podstawie art. 11a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego.

Z uzasadnienia:

„Postanowieniem z dnia 18 lutego 2015 r. Sąd Rejonowy w W. wystąpił o przekazanie sprawy Piotra R. i innych oskarżonych o czyny z art. 254 § 1 k.k. w zw. z art. 57a § 1 k.k. do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu na podstawie art. 11a ustawy z dnia 6 czerwca 1997r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego.

Postanowieniem z dnia 2 marca 2015 r. Sąd Apelacyjny w W. wniosek Sądu Rejonowego w W. uwzględnił i sprawę przekazał do rozpoznania Sądowi Rejonowemu w M.

Postanowieniem z dnia 27 kwietnia 2015 r. Sąd Rejonowy w M. wystąpił do Sądu Najwyższego o przekazanie tej sprawy na podstawie art. 37 k.p.k. innemu sądowi równorzędnemu.

Uzasadniając wystąpienie podniósł, że Sąd Apelacyjny w W. przekazując mu do rozpoznania niniejszą sprawę „nie wziął pod uwagę wielu istotnych okoliczności, nieznanych mu w chwili orzekania”, w tym wynikających z danych statystycznych za rok 2014, jak również sytuacji kadrowej w Sądzie Rejonowym w M. oraz zmian personalnych, jakie zaszły w sądach rejonowych z okręgu właściwości Sądu Okręgowego w W., w świetle których to okoliczności uznać należy, że orzekaniu w sprawie przez Sąd Rejonowy w M. sprzeciwia się dobro wymiaru sprawiedliwości.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Wniosek o przekazanie sprawy do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu z uwagi na dobro wymiaru sprawiedliwości nie zasługuje na uwzględnienie.

Instytucja tzw. właściwości z delegacji, określona w art. 37 k.p.k., ma charakter wyjątkowy. Odstąpienie od reguły rozpoznania sprawy przez sąd miejscowo właściwy oraz sąd, któremu przekazano sprawę w jednym z trybów przewidzianych ustawą, w tym na podstawie art. 11a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, może nastąpić tylko w razie zaistnienia sytuacji jednoznacznie świadczącej o tym, że pozostawieniu sprawy w gestii tego sądu sprzeciwiałoby się dobro wymiaru sprawiedliwości. Za okoliczność, która tą wymaganą treścią art. 37 k.p.k. przesłankę stanowi, może być wprawdzie uznana także potrzeba przeprowadzenia procesu, jednakże tylko wówczas, gdy rzeczywiście jego przeprowadzenie przed sądem ustawowo właściwym jest mało realne, czy wręcz niemożliwe.

Nie jest tym samym uzasadnione przekazanie sprawy innemu sądowi równorzędnemu w oparciu o przepis art. 37 k.p.k. w sytuacji jedynie przejściowych trudności organizacyjnych sądu, związanych z jego trudną sytuacją kadrową. Warunki organizacji pracy sądów, zwłaszcza wiążące się z badaniem obciążenia sprawami poszczególnych jednostek, ich obsady kadrowej, nie mieszczą się w kategorii szczególnych okoliczności, podlegających ocenie przez Sąd Najwyższy na płaszczyźnie art. 37 k.p.k. i winny być przewidywane w ramach działań organizacyjnych, należących do podmiotów dysponujących odpowiednimi ku temu kompetencjami (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2008 r., II KO 13/08, LEX nr 406919). Z tych też powodów Sąd Najwyższy nie uwzględnił wniosku sądu miejscowo właściwego pierwotnie, tj. Sądu Rejonowego w W. o przekazanie niniejszej sprawy innemu sądowi równorzędnemu (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2014 r., (...)).

Podkreślić należy - o czym zdaje się zapominać występujący z wnioskiem Sąd Rejonowy w M. - że instytucja określona w art. 37 k.p.k. nie służy kwestionowaniu orzeczeń dotyczących właściwości miejscowej sądów, w tym orzeczeń wydawanych na podstawie art. 11a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego. Przyjęcie odmiennej interpretacji, sugerowanej w wystąpieniu, prowadziłoby do kontroli stanowiska zajętego przez Sąd Apelacyjny w W. w postanowieniu z dnia 2 marca 2015 r., podczas gdy przepisy procesowe nie stwarzają do tego rodzaju kontroli jakichkolwiek podstaw. Stanowisko zajęte przez Sąd Apelacyjny w postanowieniu wydanym w

trybie art. 11a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego jest ostateczne i wiążące dla sądu, któremu sprawę przekazano. Oznacza to, że Sąd Rejonowy w M. jest obowiązany bez zbędnej zwłoki przystąpić do merytorycznego rozpoznania sprawy.

Mając powyższe na uwadze, uznając, że dobro wymiaru sprawiedliwości nie przemawia za skorzystaniem w rozważanej sprawie z instytucji przewidzianej w art. 37 k.p.k., Sąd Najwyższy orzekł jak na wstępie.”

┘ ┘ ┘ ┘ ┘ ┘ ┘ ┘ ┘ ┘ ┘ ┘ ┘ ┘ ┘ ┘

1.2.5. Zaniechanie obrońcy skutkujące uchybieniem terminu jako przyczyna niezależna od oskarżonego.

przepisy: art. 86 § 2 k.p.k., art. 126 § 1 k.p.k.
hasła: Przywrócenie terminu

Wyrok z dnia 18 marca 2015 r., III KZ 31/15

Teza:

1. Z przepisu art. 86 § 2 k.p.k. wynika jedynie, że działania obrońcy nie wyłączają działań samego oskarżonego, nie zaś, że oskarżony jest zobligowany do działania zawsze samodzielnie i niezależnie od działań swego procesowego zastępcy.

2. Zaniechania obrońcy stanowią zawsze przyczynę niezależną od samego oskarżonego w rozumieniu art. 126 § 1 k.p.k., bez względu, czy są skutkiem zaniedbania obrońcy, czy też jego celowego działania, z wyłączeniem sytuacji, gdy są one efektem uzgodnionej z oskarżonym rezygnacji z dokonania czynności.

Z uzasadnienia:

„W dniu 27 maja 2014 r. Sąd Apelacyjny w G. ogłosił wyrok w sprawie o sygn. akt (...), dotyczącej m.in. oskarżonego Andrzeja W. Podczas ogłaszania wyroku skazany, który w tym postępowaniu nie był pozbawiony wolności, ani jego obrońca z urzędu – adw. (...), nie byli obecni.

W dniu 18 listopada 2014 r. do Sądu Apelacyjnego w G. wpłynął wniosek obrońcy skazanego – adw. (...) o doręczenie odpisu uzasadnienia wyżej wskazanego wyroku z dnia 27 maja 2014 r.

W dniu 30 grudnia 2014 r. skazany Andrzej W. złożył wniosek o wyznaczenie mu nowego obrońcy z urzędu i przywrócenie terminu do złożenia kasacji w sprawie zakończonej wyrokiem Sądu Apelacyjnego w G. z dnia 27 maja 2014 r.

Zaskarżonym postanowieniem Sąd Apelacyjny w G. nie uwzględnił wniosku skazanego o przywrócenie terminu do wystąpienia z wnioskiem o doręczenie odpisu wyroku Sądu Apelacyjnego w G. z dnia 27 maja 2014 r. wraz z uzasadnieniem.

Na powyższe postanowienie zażalenie wniósł skazany Andrzej W. podnosząc w nim, że wniosek o doręczenie uzasadnienia wyroku zobowiązał się złożyć jego obrońca adw. (...), który jednakże z powodu własnego zaniedbania, złożył go z przekroczeniem terminu zawitego dla dokonania tej czynności.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Zażalenie zasługuje na uwzględnienie.

W doktrynie i orzecznictwie konsekwentnie przyjmuje się, że zawinione niedotrzymanie terminu zawitego przez obrońcę jest przyczyną niezależną od oskarżonego, uzasadniająca przywrócenie mu tego terminu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 24 listopada 1974 r., sygn. akt II KZ 220/73, OSNKW 1974, nr 3, poz. 56; z dnia 3 października 1974 r., sygn. akt Z 32/74, OSNKW 1974, nr 12, poz. 237; z dnia 10 stycznia 2000 r., sygn. akt IV KKN 32/99, OSN PiPr 2000, nr 5, poz. 5; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek: Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2004, t. I, s. 592-593; J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S. Przyjemski, R. Stefański, S. Zabłocki: Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Warszawa 2003, t. I, s. 688 i 690).

W przedmiotowej sprawie Andrzej W. wskazał, że wniosek o doręczenie uzasadnienia wyroku Sądu Apelacyjnego w G. z dnia 27 maja 2014 r., a w następstwie kasację od tego wyroku, miał złożyć w jego imieniu obrońca, do czego zobowiązał się w trakcie rozmowy telefonicznej przeprowadzonej ze skazanym w dniu ogłoszenia wyroku. Zobowiązania tego jednak nie dotrzymał, składając wniosek o uzasadnienie wyroku dopiero w dniu 18 listopada 2014 r.

Tym samym nie można zgodzić się ze stanowiskiem zaprezentowanym w zaskarżonym postanowieniu, że autor wniosku o przywrócenie terminu zawitego nie wykazał żadnych niezależnych od siebie okoliczności, które spowodowały, że termin nie został dochowany. Co więcej uznać należy, że twierdzenia Andrzeja W. zawarte we wniosku mogłyby stanowić podstawę do jego uwzględnienia i przywrócenia terminu zawitego, oczywiście gdyby zostały pozytywnie zweryfikowane, czego jednakże Sąd Apelacyjny w G. zaniechał.

Nieuprawnione jest również stwierdzenie Sądu zawarte w zaskarżonym postanowieniu, że skazany powinien sam, niejako nie licząc na ich dokonanie przez swego obrońcę, dokonywać czynności z zachowaniem stosownych terminów. Z przepisu art. 86 § 2 k.p.k. wynika bowiem jedynie, że działania obrońcy nie wyłączają działań samego oskarżonego, nie zaś, że oskarżony jest zobligowany do działania zawsze samodzielnie i niezależnie od działań swego procesowego zastępcy. Takie rozumienie przepisu art. 86 § 2 k.p.k. podważałoby bowiem sens funkcjonowania instytucji obrońcy oraz wypaczało istotę stosunku obrończego, który sprowadza się przecież nie tylko do samodzielności obrońcy w podejmowanych działaniach, ale przede wszystkim do zaufania osoby reprezentowanej do jej procesowego przedstawiciela (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2008 r., V KK 448/07, LEX nr 467450).

W konsekwencji uznać należy, że zaniechania obrońcy stanowią zawsze przyczynę niezależną od samego oskarżonego w rozumieniu art. 126 § 1 k.p.k., bez względu, czy są skutkiem zaniedbania obrońcy, czy też jego celowego działania, z wyłączeniem sytuacji, gdy są one efektem uzgodnionej z oskarżonym rezygnacji z dokonania czynności. Tej ostatniej okoliczności jednakże w rozpoznawanej sprawie nie wykazano.

Z powyższych powodów Sąd Najwyższy uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w G. Przy ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd, zanim rozstrzygnie o zasadności wniosku Andrzeja W., wpierv zaopozna się ze stanowiskiem jego obrońcy z urzędu, w celu zweryfikowania twierdzeń zawartych we wniosku i zażaleniu.

Kierując się powyższym, Sąd Najwyższy postanowił jak na wstępie”.

┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌   ┌

1.2.6. Późne składanie wniosków dowodowych a możliwość ich uwzględnienia (art. 170 § 1 pkt 5 k.p.k.).

przepisy: art. 170 § 1 pkt 5 k.p.k.

hasła: Dowody

Postanowienie z dnia 5 maja 2015 r., IV KK 304/14**Teza:**

Składanie wniosków dowodowych w końcowej fazie postępowania dowodowego nie jest wprawdzie wykluczone przez procedurę karną, a niejednokrotnie jest wówczas usprawiedliwione, ale postąpienie takie musi być oceniane także przez pryzmat art. 170 § 1 pkt 5 k.p.k. z uwagi na obligatoryjny charakter tej normy. Jeżeli analiza zgłoszonego wniosku dowodowego w zestawieniu z całokształtem okoliczności faktycznych, a w szczególności faktyczną możliwością złożenia tego wniosku na wcześniejszym etapie postępowania bez szkody realizowanej linii obrony, doprowadzi do jednoznacznego stwierdzenia, że celem takiego wniosku było tylko przedłużenie postępowania karnego, to zastosowanie komentowanej normy będzie nie tylko uzasadnione, ale konieczne i nie może być skutecznie kwestionowane odwołaniem się do prawdy materialnej.

Z uzasadnienia:

„Sąd Rejonowy w T., wyrokiem z 4 lutego 2014 r., skazał Rafała C. na karę 2 lat pozbawienia wolności i grzywnę w ilości 500 stawek dziennych, każda w wysokości 500 zł, za przestępstwo skarbowe uchylania się od opodatkowania podatkiem akcyzowym wielkiej wartości w wysokości 31.406.251 zł określone w art. 54 § 1 k.k.s. w zw. z art. 37 § 1 pkt 1 k.k.s. w zw. z art. 6 § 2 k.k.s. oraz na karę roku pozbawienia wolności za przestępstwo udaremnienia zaspokojenia wierzyciela określone w art. 300 § 2 k.k., a na mocy art. 85 k.k. i art. 86 § 1 k.k., wymierzył oskarżonemu karę łączną 2 lat pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawiesił na okres próby 5 lat.

Sąd Okręgowy w T., po rozpoznaniu apelacji prokuratora na niekorzyść oskarżonego i apelacji obrońcy, który sformułował zarzut błędu w ustaleniach faktycznych przyjętych za podstawę orzeczenia, wyrokiem z 16 czerwca 2014 r. zmienił pierwszoinstancyjne rozstrzygnięcie przez uchylene orzeczeń o karze łącznej i warunkowym zawieszeniu jej wykonania, podwyższył karę pozbawienia wolności za przestępstwo skarbowe do 2 lat i 6 miesięcy i obniżył stawkę dzienną grzywny do 280 zł oraz orzekł na podstawie art. 39 § 1 i 2 k.k.s. nową karę łączną pozbawienia wolności na zasadzie pełnej absorpcji; w pozostałej części wyrok Sądu a quo utrzymał w mocy.

Kasację od prawomocnego wyroku Sądu odwoławczego złożył obrońca. Zaskarżając wyrok w całości, zarzucił mu rażące i „mające bezpośredni wpływ” na jego treść naruszenie prawa procesowego, to jest: art. 170 § 1 pkt 5 k.p.k. przez oddalenie wniosków dowodowych obrońcy o przeprowadzenie dowodu z oględzin zdjęć, paszportu skazanego i dokumentu prywatnego w postaci ekspertyzy kryminalistycznej z błędną argumentacją; art. 170 § 3 k.p.k. w zw. z art. 94 § 1 pkt 4 i 5 k.p.k. przez nierozpoznanie wniosku o przeprowadzenie dowodu z opinii grafologicznej i sporządzenie uzasadnienia postanowienia o oddaleniu wniosków dowodowych w sposób wadliwy; art. 457 § 2 k.p.k. (powinien być powołany § 5. przez niepełne ustosunkowanie się do zarzutów apelacyjnych kwestionujących skazanie za przestępstwo z art. 300 § 2 k.k. W konsekwencji autor kasacji wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w t. do ponownego rozpoznania.

Prokurator Okręgowy w T. w pisemnej odpowiedzi na kasację zażądał jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej.

Nowy obrońca skazanego, ustanowiony już po wniesieniu kasacji, złożył do Sądu Najwyższego pismo opatrzone datą 4 grudnia 2014 r. (a więc po upływie terminu zawitego z art. 524 § 1 zd. 1 k.p.k.), w którym zredagował dwa zarzuty naruszenia prawa materialnego, to jest art. 53 § 7 k.k.s. w zw. z art. 2 § 2 k.k.s. oraz art. 1 § 3 k.k.s.

Stanowisko wyrażone w prokuratorskiej odpowiedzi na kasację zyskało wsparcie obecnego na rozprawie kasacyjnej prokuratora Prokuratury Generalnej.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

- 1. Kasacja okazała się bezzasadna w stopniu zbliżonym do oczywistego, co determinowało kształt motywacyjnej części postanowienia kończącego postępowanie kasacyjne. Warto w tym miejscu odnotować również, że kasacja obrońcy skazanego Rafała C. rozpoznana została – jak tego wymaga art. 536 k.p.k. – tylko w granicach zaskarżenia i podniesionych zarzutów, albowiem w sprawie nie wystąpiły sytuacje określone w art. 435 k.p.k., 439 k.p.k. i art. 455 k.p.k. (zob. postanowienie SN z 24 września 2014 r., IV KK 232/14).*
- 2. Ustosunkowanie się do poszczególnych zarzutów kasacyjnych należało poprzedzić przypomnieniem, że według art. 170 § 1 pkt 5 k.p.k. wniosek dowodowy oddala się, jeżeli w sposób oczywisty zmierza on do przedłużenia postępowania. W judykaturze utrwalone jest zapatrywanie prawne, że składanie wniosków dowodowych w końcowej fazie postępowania dowodowego nie jest wprawdzie wykluczone przez procedurę karną, a niejednokrotnie jest wówczas usprawiedliwione, ale postąpienie takie musi być oceniane także przez pryzmat art. 170 § 1 pkt 5 k.p.k. z uwagi na obligatoryjny charakter tej normy. Jeżeli analiza zgłoszonego wniosku dowodowego w zestawieniu z całokształtem okoliczności faktycznych, a w szczególności faktyczną możliwością złożenia tego wniosku na wcześniejszym etapie postępowania bez szkody realizowanej linii obrony, doprowadzi do jednoznacznego stwierdzenia, że celem takiego wniosku było tylko przedłużenie postępowania karnego, to zastosowanie komentowanej normy będzie nie tylko uzasadnione, ale konieczne i nie może być skutecznie kwestionowane odwołaniem się do prawdy materialnej, która nie ma przecież normatywnej „przewagi” nad zasadą szybkości postępowania wyrażoną w art. 2 § 1 pkt 4 k.p.k. (zob. postanowienie SN z 3 kwietnia 2012 r., V KK 30/12 i z 27 listopada 2013 r., IV KK 303/13). Przytoczony pogląd prawny ma tym bardziej zastosowanie, gdy wniosek dowodowy został zgłoszony dopiero na etapie postępowania apelacyjnego, mimo że jego autor będący podmiotem fachowym mógł to uczynić wcześniej bez jakichkolwiek trudności i bez uszczerbku dla przyjętej koncepcji realizowania interesów procesowych reprezentowanej strony (zob. postanowienie SN z 3 września 2014 r., III KK 7/14).*
- 3. Przechodząc na grunt niniejszej sprawy, należało zaakcentować, że Sąd ad quem, oddalając wnioski dowodowe na rozprawie apelacyjnej w dniu 12 czerwca 2014 r., w jakimkolwiek stopniu nie obraził art. 170 § 1 pkt 5 k.p.k. Już sam fakt niedomagania się przez kilka lat trwającego postępowania przygotowawczego i jurysdykcyjnego pierwszej instancji przeprowadzenia tych dowodów, gdy nie było ku temu żadnych przeszkód i nie kolidowało to z linią obrony, uprawniał do uznania, że zgłoszenie żądania w tej mierze w apelacji zmierzało wyłącznie do przedłużenia postępowania. Przedstawiony punkt widzenia zyskał wsparcie w szeregu dodatkowych okolicznościach. Po pierwsze – skazany przez blisko 10 lat nie kwestionował autentyczności podpisów złożonych na deklaracjach AKC (k. 1383 – 1392) i – co więcej – w trakcie przesłuchania w dniu 22 marca 2012 r. wprost wyznał, że na deklaracji za wrzesień 2004 r. widnieje jego podpis (k. 2347); wyjaśnienia te zostały odczytane na rozprawie głównej i Rafał C. je podtrzymał (k. 2497). Po drugie – kserokopia paszportu skazanego została załączona do akt jeszcze w toku śledztwa (k. 1451 – 1463) i na rozprawie głównej w dniu 28 stycznia 2014 r. uznano ten do-*

kument za ujawniony bez odczytywania (k. 2572 v). Po trzecie – dni uwidocznione na datownikach odcisniętych na stronach paszportu skazanego (k. 1454 i 1455) oraz daty znajdujące się na przedłożonych 7 fotografiach (k. 2649) nie korespondują z datami, w których wystawione zostały deklaracje podatkowe – 19 października, 23 listopada i 21 grudnia 2004 r. (k. 1383 v, 1386 i 1390). Po czwarte – odczytaniu na rozprawie ekspertyzy kryminalistycznej z 25 lutego 2014 r. opracowanej na zlecenie skazanego (k. 2639 – 2648), stanowiącej tzw. opinię prywatną, stał bezsprzecznie na przeszkodzie art. 393 § 3 k.p.k. (zob. postanowienie SN z 14 marca 2013 r., IV KK 420/12, OSP 2014/4/35).

4. Sąd odwoławczy nie naruszył również art. 170 § 3 k.p.k. w zw. z art. 94 § 1 pkt 4 i 5 k.p.k. Twierdzenie skarżącego, że wniosek o dopuszczenie dowodu z opinii grafologicznej nie został rozpoznany, pozostaje w jaskrawej sprzeczności z treścią postanowienia zapadłego w dniu 12 czerwca 2014 r. Warto przytoczyć *in extenso* fragment tego orzeczenia: „Na podstawie art. 170 § 1 pkt 5 k.p.k. Sąd postanowił oddalić wniosek dowodowy obrońcy o dopuszczenie dowodu z (...) ekspertyzy kryminalistycznej na okoliczność dopuszczenia dowodu z opinii biegłego grafologa...” (k. 2683). Przyznać trzeba, że zacytowane rozstrzygnięcie powinno było zostać poprawniej zredagowane, ale przecież niedociągnięcie w tym zakresie nie sposób potraktować jako rażące naruszenie prawa, zwłaszcza że intencja organu wydającego analizowane postanowienie wyrażona została tu jednoznacznie. Trzeba dobitnie podkreślić, że uzasadnienie postanowienia o oddaleniu wniosków dowodowych odpowiada wymogom z art. 94 § 1 pkt 5 k.p.k., jako że wskazuje, dlaczego wnioski zostały nieuwzględnione. Wypada zwrócić uwagę, że argumentacja w tej mierze została dodatkowo poszerzona w motywacyjnej części zaskarżonego wyroku (s. 11).
5. Uzasadnienie wyroku Sądu odwoławczego w zakresie odnoszącym się do skazania Rafała C. za przestępstwo z art. 300 § 2 k.k. wskazuje w sposób wszechstronny i wyczerpujący, czym Sąd ten kierował się akceptując w tej części skazanie oraz dlaczego zarzuty i wnioski apelacji obrońcy uznał za niezasadne. Wywody autora kasacji w tej mierze były zresztą lakoniczne i powierzchowne, całkowicie ignorujące treść uzasadnienia kwestionowanego wyroku, w którym zwrócono szczególną uwagę na mający kluczowe znaczenie dla przypisania skazanemu przestępstwa z art. 300 § 2 k.k. fakt, iż wiedział on o prowadzeniu postępowania egzekucyjnego dotyczącego podatku akcyzowego oraz o zgłoszonych wierzytelnościach przez Naczelnika Urzędu Celnego w K. (s. 16). Nie mogło być więc mowy o naruszeniu art. 457 § 3 k.p.k.
6. Sąd Najwyższy nie mógł w uzasadnieniu swojego orzeczenia ustosunkować się do zarzutów zawartych w piśmie nowego obrońcy z dnia 4 grudnia 2014 r. zatytułowanym „Uzupełnienie wywodów kasacji”, ponieważ zostało ono złożone po 30-dniowym terminie zawitym przewidzianym w art. 524 § 1 zd. 1 k.p.k., a argumentacja tych zarzutów nie pozostawała w związku z zarzutami kasacyjnymi. Autor pisma nie wysunął również tezy o wystąpieniu uchybienia stanowiącego bezwzględną przyczynę odwoławczą z art. 439 § 1 k.p.k. (zob. postanowienia SN z 1 grudnia 2004 r., II KK 332/04, R-OSN KW 2004, poz. 2217, i z 14 kwietnia 2010 r., III KK 321/09, R-OSN KW 2010, poz. 758).

Dlatego Sąd Najwyższy oddalił kasację (art. 537 § 1 k.p.k.), obciążając skazanego kosztami sądowymi za postępowanie kasacyjne (art. 636 § 1 k.p.k. w zw. z art. 518 k.p.k.).”

1.2.7. Dopuszczalność ponownego przesłuchania małoletniego, o którym mowa w art. 185a § 1 k.p.k. w postępowaniu apelacyjnym.

przepisy: art. art. 185a § 1 k.p.k.

hasła: Przesłuchanie małoletniego

Wyrok z dnia 16 kwietnia 2015 r., V KK 4/15

Teza:

Ponowne przesłuchanie pokrzywdzonego, o którym mowa w art. 185a § 1 k.p.k., jest dopuszczalne, jeżeli zażąda tego w toku procesu, a więc i w postępowaniu apelacyjnym, oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego; skuteczność takiego żądania - podlegającego ocenie z punktu widzenia art. 170 § 1 k.p.k. – nie jest warunkowana ani podaniem powodu jego zgłoszenia, ani prawidłowością przedstawionego uzasadnienia wniosku; ponownemu przesłuchaniu takiego pokrzywdzonego w stadium postępowania apelacyjnego nie stoi na przeszkodzie co do zasady art. 452 § 2 k.p.k.

Z uzasadnienia:

„Sąd Okręgowy w J., wyrokiem z 4 lutego 2014 r., skazał Bogdana Ż. na karę 3 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności za zgwałcenie w październiku 2010 r. małoletniej Laury M. (art. 197 § 3 pkt 2 k.k.) i na karę 4 lat pobawienia wolności za dwukrotne usiłowanie zgwałcenia i wielokrotne zgwałcenie w okresie od marca do października 2012 r. małoletniej Laury M. (art. 13 § 1 k.k. w zw. z art. 197 § 3 pkt 2 k.k. i art. 197 § 3 pkt 2 k.k. w zw. z art. 12 k.k.), wymierzył oskarżonemu karę łączną 4 lat pozbawienia wolności, a na podstawie art. 41 a § 2 k.k. orzekł wobec oskarżonego zakaz zbliżania się do pokrzywdzonej oraz zakaz kontaktowania się z nią przez okres 5 lat.

Sąd Apelacyjny w W., po rozpoznaniu w dniu 28 sierpnia 2014 r. apelacji obrońcy co do winy i apelacji prokuratora co do kary, utrzymał w mocy pierwszoinstancyjny wyrok.

Dwie kasacje od prawomocnego wyroku Sądu odwoławczego wnieśli obrońcy. Adw. (...) podniósł, że do rażącego i mającego istotny wpływ na treść orzeczenia naruszenia art. 433 § 2 k.p.k. doszło na skutek obrazy art. 410 k.p.k., art. 457 § 3 k.p.k. w zw. z art. 7 k.p.k. oraz art. 366 § 1 k.p.k. i art. 185 a § 1 k.p.k., m. in. przez nieprzesłuchanie ponowne małoletniej pokrzywdzonej, mimo iż w apelacji obrońcy takie żądanie zostało wyrażone, a oskarżony w czasie pierwszego składania przez pokrzywdzoną zeznań nie miał obrońcy. Adw. (...), formułując szereg zarzutów naruszenia prawa procesowego (art. 4, 7, 366 § 1, 410, 424 § 1 pkt 1, 433 § 2 i 457 § 3 k.p.k.), zwróciła również uwagę na obrażę art. 185 a § 1 k.p.k., ale w kontekście regulacji przewidzianej w art. 147 § 2 k.p.k., zaznaczając, że Sąd pierwszej instancji zobligowany był ponownie przesłuchać małoletnią pokrzywdzoną zarówno wobec pojawienia się istotnych okoliczności wymagających wyjaśnienia, za które należało uznać odmowę zeznań przez matkę małoletniej pokrzywdzonej i dziadków macierzystych, jak i wobec odstąpienia od utrwalenia pierwszego przesłuchania pokrzywdzonej za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk.

Prokurator Prokuratury Okręgowej w W., delegowany do Prokuratury Apelacyjnej w W., zażądał w odpowiedzi na kasacje ich oddalenia jako oczywiście bezzasadnych. Stanowisko to zyskało wsparcie obecnego na rozprawie kasacyjnej prokuratora Prokuratury Generalnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacje okazały się zasadne w tym sensie, że zaskarżony wyrok nie mógł się ostać.

Decydującą dla wyniku postępowania kasacyjnego rolę odegrały wyartykułowane w obu skargach zarzuty rażącego naruszenia przez Sąd odwoławczy art. 185a § 1 k.p.k. Zarzuty te ujęte zostały przez poszczególnych skarżących w sposób różny – bardziej i mniej poprawny. Najbardziej prawidłowo zredagował zarzut w tym zakresie adw. (...), stwierdzając już w części wstępnej kasacji, że w apelacji swojego autorstwa wyraził wolę ponownego przesłuchania małoletniej pokrzywdzonej i że obligowało to Sąd ad quem do

uwzględnienia tego żądania, bowiem w trakcie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonej oskarżony nie miał obrońcy. Adw. (...) powiązała natomiast konieczność powtórnego przesłuchania Laury M. z zaniechaniem przez organy ścigania dokonania – wbrew nakażowi z art. 147 § 2 pkt 2 k.p.k. (przed zmianą, która weszła w życie 27 stycznia 2014 r.) – zapisu obrazu i dźwięku pierwszego przesłuchania pokrzywdzonej.

W tym miejscu warto przypomnieć, że w art. 185a § 1 k.p.k. (w brzmieniu obowiązującym do 27 stycznia 2014 r.) ustawodawca określił dwa wyjątki od jednokrotnego przesłuchania ofiary m. in. zgwałcenia, która w chwili tej czynności procesowej nie ukończyła 15 lat. Pierwszym było wyjście na jaw istotnych okoliczności, których wyjaśnienie wymagało ponownego przesłuchania, a drugim żądanie ponownego przesłuchania wyrażone przez oskarżonego, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego. W tej ostatniej sytuacji pozbawione znaczenia jest to, jakimi względami wniosek motywowano oraz czy w ogóle go uzasadniono; wystarczający jest tu sam fakt zgłoszenia żądania przez oskarżonego lub jego obrońcę, by sąd był zobowiązany do ponownego przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego (zob. post. SN z 15 marca 2012 r., III KK 244/11, OSNKW 2012, z. 6, poz. 68). Przyjmuje się też w orzecznictwie, że w wypadkach określanych w art. 185 a § 1 k.p.k. (w starym i nowym brzmieniu) podstawę nieuwzględnienia wniosku dowodowego o ponowne przesłuchanie pokrzywdzonego stanowi art. 170 § 1 k.p.k., wskazujący przesłanki oddalenia wniosku dowodowego. Innymi słowy, żądanie ponownego przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego podlega ocenie jak każdy wniosek dowodowy (zob. post. SN z 7 maja 2013 r., III KK 380/12, OSNKW 2013, z. 9, poz. 74).

Przechodząc na grunt niniejszej sprawy, a zarazem pomijając analizowanie ewidentnie błędnej tezy o ujawnienie się in concreto istotnych okoliczności wymagających powtórnego przesłuchania małoletniej ofiary zgwałcenia (takimi okolicznościami miałyby być według obrony skorzystanie przez niektórych świadków z prawa do odmowy złożenia zeznań), należało dobitnie stwierdzić, że w apelacji sporządzonej przez adw. (...) wyrażona została w dostatecznie jasny sposób, choć dość nieporadnie, wola ponownego przesłuchania Laury M. Co prawda żądanie ponownego przesłuchania małoletniej pokrzywdzonej autor apelacji argumentował odmową złożenia zeznań przez matkę i dziadków pokrzywdzonej, ale pozbawione to było prawnego znaczenia. Już sam fakt zgłoszenia przez obrońcę żądania ponownego przesłuchania małoletniej ofiary zgwałcenia był tu przesądzający. Chybiona w tej mierze motywacja nie miała nic do rzeczy. Nie budzi wątpliwości, że takie żądanie obrońcy było skuteczne przez wzgląd na statuowaną w art. 186 § 2 k.p.k. samodzielność działań procesowych oskarżonego i obrońcy, pozwalającą im na niezależne od siebie wykonywanie czynności procesowych.

Nasuwa się siłą rzeczy pytanie: czy postulat ponownego przesłuchania, o którym mowa w art. 185 a § 1 k.p.k., może być skutecznie wysunięty na etapie postępowania apelacyjnego? Kierując się jedną z ważniejszych reguł wykładni językowej – *lege non distinguente* – trzeba odnotować, że skoro sam ustawodawca w komentowanym przepisie nie wprowadził w omawianym zakresie ograniczeń, np. stanowiąc, że żądanie ponownego przesłuchania małoletniego pokrzywdzonego można zgłosić do określonego momentu, to takich ograniczeń nie wolno wprowadzać interpretatorowi. Dopuszczalne pozostaje zatem zgłoszenie takiego żądania w fazie postępowania drugoinstancyjnego. Uprawnienia tego nie niweczy wyrażony w art. 338 § 1 k.p.k. postulat składania przez oskarżonego wniosków dowodowych w mającym instrukcyjny charakter terminie 7 dni od doręczenia mu aktu oskarżenia.

Nie sposób było też odmówić racji adw. (...), gdy utrzymywała, że w sprawie doszło do poważnego naruszenia art. 147 § 2 pkt 2 k.p.k. (w brzmieniu sprzed dnia 27 stycznia 2014 r.). Przepis ten stanowił wówczas, że jeżeli względy techniczne nie stoją na przeszkodzie, przesłuchanie pokrzywdzonego, o którym mowa w art. 185a k.p.k., utrwała się

za pomocą urządzenia rejestrującego obraz i dźwięk. Co należało rozumieć pod pojęciem „względów technicznych” ustawa nie wyjaśniała, niemniej z pewnością nie można było utożsamiać tego zwrotu, statuującego w powiązaniu z całą treścią przepisu względny obowiązek (zob. wyr. SN z 7 listopada 2011 r., V KK 143/11), z brakiem w zasięgu ręki sprzętu służącego do dokonywania zapisu wizualnego i audialnego. W okresie, kiedy przesłuchiwana była Laura M., wejście w posiadanie przez organy procesowe urządzenia typu analogowego lub cyfrowego, wymienionego w rozporządzeniu wykonawczym Ministra Sprawiedliwości z 14 września 2012 r. (Dz. U. 2012, poz. 1090), nie nastroczało jakichkolwiek trudności.

Sąd Najwyższy był zdania, że brak zapisu obrazu i dźwięku z przesłuchania małoletniej pokrzywdzonej Laury M., który przecież w sposób najwierniejszy mógłby oddać treść i przebieg przesłuchania, stanowił dodatkowy i jakże ważki argument wspierający tezę o potrzebie ponowienia tej czynności procesowej. Opisane uchybienie mogło realnie utrudnić oskarżonemu kwestionowanie relacji pokrzywdzonej, co niewątpliwie stawiało pod znakiem zapytania rzetelność procesu w rozumieniu art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z 1950 r.

Z przedstawionych racji, a więc z uwagi na rażącą i mającą istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku obrazę art. 185a § 1 k.p.k., której dopuścił się Sąd odwoławczy, należało drugoinstancyjny wyrok uchylić i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania w postępowaniu apelacyjnym (art. 537 § 2 k.p.k.).

Wobec faktu, że oskarżony nie miał obrońcy w trakcie pierwszego przesłuchania małoletniej pokrzywdzonej, oraz wobec wyrażonego w apelacji obrońcy żądania powtórnego jej przesłuchania powinnością Sądu Apelacyjnego w W. będzie - o ile rzecz jasna nie wystąpią powody oddalenia wniosku dowodowego określone w art. 170 § 1 k.p.k. - wykonanie tej czynności procesowej według zasad przewidzianych w art. 185a § 2 k.p.k. Byłoby celowe, aby przesłuchania pokrzywdzonej na posiedzeniu dokonał Sąd ad quem w takim samym składzie, w jakim będzie rozpoznawał sprawę na rozprawie apelacyjnej (art. 30 § 2 k.p.k.). Treść art. 452 § 2 k.p.k. nie będzie sprzeciwiała się temu, aby w myśl art. 185a § 3 k.p.k. doszło do odtworzenia na rozprawie apelacyjnej zapisu obrazu i dźwięku ponownego przesłuchania małoletniej pokrzywdzonej oraz odczytania protokołu z tej czynności, co najpewniej przyczyni się wydatnie do przyspieszenia postępowania. Warto podkreślić, że zakaz przeprowadzania w postępowaniu apelacyjnym na nowo przewodu w całości lub w znacznej części w żadnym razie nie oznacza uprawnienia instancji odwoławczej jedynie do przeprowadzenia dowodów o drugorzędnym, podrzędnym czy mniej istotnym znaczeniu oraz niedopuszczalności przeprowadzenia dowodu, który miałby mieć istotne znaczenie (zob. wyr. SN z 7 lutego 2013 r., II KK 51/12). Baczyc tylko należy, aby na etapie apelacyjnym nie dochodziło, niejako po raz pierwszy, do przeprowadzenia dowodów kluczowych dla danego procesu (zob. post. SN z 5 listopada 2013 r., III KK 217/13).

Sumując dotychczasowe rozważania, należało stwierdzić, co następuje. Ponowne przesłuchanie pokrzywdzonego, o którym mowa w art. 185a § 1 k.p.k., jest dopuszczalne, jeżeli zażąda tego w toku procesu, a więc i w postępowaniu apelacyjnym, oskarżony, który nie miał obrońcy w czasie pierwszego przesłuchania pokrzywdzonego; skuteczność takiego żądania - podlegającego ocenie z punktu widzenia art. 170 § 1 k.p.k. - nie jest warunkowana ani podaniem powodu jego zgłoszenia, ani prawidłowością przedstawionego uzasadnienia wniosku; ponownemu przesłuchaniu takiego pokrzywdzonego w stadium postępowania apelacyjnego nie stoi na przeszkodzie co do zasady art. 452 § 2 k.p.k.

Sąd Najwyższy, korzystając z rozwiązania określonego w art. 436 k.p.k. w zw. art. 518 k.p.k., ograniczył rozpoznanie obu kasacji tylko do uchybień związanych z unormowaniem zawartym w art. 185a § 1 k.p.k., ponieważ uznał, że rozpoznanie w tym zakresie

jest wystarczające do wydania wyroku. Rozpoznanie pozostałych zarzutów – pomijając, że w znacznej mierze stanowiły one próbę przevorsowania niedopuszczalnego w postępowaniu kasacyjnym zarzutu błędu w ustaleniach faktycznych – byłoby przedwcześnie.

Już na koniec i poniekąd na marginesie – bo zarzut tego rodzaju nie został w kasacji podniesiony – Sąd Najwyższy dostrzegł celowość zasygnalizowania, że w wyroku skazującym za dwa lub więcej przestępstw należy precyzyjnie wskazać, za które z nich wymierzony został taki czy inny środek karny. Powinność taką wyprowadza się z treści art. 413 § 2 pkt 2 k.p.k.

Zwrot wniesionych opłat kasacyjnych nastąpił zgodnie z art. 527 § 4 k.p.k.”

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

1.4. Zagadnienia prawne

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

1.4.1. Zagadnienie prawne przedstawione przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego przekazane do rozstrzygnięcia pełnemu składowi Izby Karnej Sądu Najwyższego, I KZP 21/14

„Czy w postępowaniu kasacyjnym dopuszczalne jest uchylene zaskarżonego orzeczenia wyłącznie w części, w jakiej nie zawiera ono rozstrzygnięcia w przedmiocie środka karnego, którego zastosowanie było obligatoryjne?”

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

1.4.2. Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Apelacyjny w Katowicach, I KZP 2/15

„Czy w: „doprowadzeniu do niekorzystnego rozporządzenia mieniem”, w rozumieniu art. 286 § 1 k.k., mieści się działanie sprawcy polegające na przedstawieniu w ramach procedury samoobliczania podatku, deklaracji podatkowej zaniżającej kwotę podatku podlegającego odprowadzeniu na rzecz Skarbu Państwa, prowadzące do nieotrzymania przez organ podatkowy, nie podejmujący w tym zakresie żadnych działań, podatku w wysokości należnej zgodnie z przepisami prawa?”

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

1.4.3. Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy w Olsztynie, I KZP 3/15

„Czy oskarżyciel publiczny, upoważniony z mocy art. 47 ust. 2 pkt 7 i art. 48 ustawy z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2014 r. 1153 t.j.) do prowadzenia dochodzeń oraz wnoszenia i popierania aktów oskarżenia w postępowaniu uproszczonym, jeżeli przedmiotem przestępstwa jest drewno pochodzących z lasów stanowiących własność Skarbu Państwa, w trybie i na zasadach określonych w Kodeksie postępowania karnego, jest uprawniony do złożenia wniosku w trybie art. 335 § 1 k.p.k. o wydanie wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar i środków karnych bez przeprowadzenia rozprawy?”

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

1.4.4. Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy w Częstochowie i przekazane składowi 7 sędziów Sądu Najwyższego przez skład 3-osobowy, I KZP 4/15

„Czy art. 377 § 5 k.p.k. stanowi podstawę prowadzenia rozprawy przerwanej lub odroczonej w dalszym ciągu w sytuacji, gdy oskarżony, który dotychczas nie złożył wyjaśnień przed sądem, został o jej terminie zawiadomiony w trybie art. 133 § 1 i 2 k.p.k. i nie stawiał się na tę rozprawę bez usprawiedliwienia?”

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

1.4.5. Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Najwyższy, I KZP 5/15

„1. czy zgromadzone na koncie bankowym środki majątkowe, z których tylko część pochodzi z korzyści związanych z popełnieniem czynu zabronionego mogą w całym zakresie stanowić przedmiot przestępstwa z art. 299 § 1 k.k.;

2. czy wykonanie przez sprawcę którejkolwiek z czynności wykonawczych wynikających z dyspozycji art. 299 § 1 k.k. jest karalne tylko wówczas, gdy może udaremnić lub znacznie utrudnić stwierdzenie przestępnego pochodzenia określonych środków majątkowych, czy też znamię modalne zawarte w końcowej części tego przepisu należy wiązać jedynie z podejmowaniem "innych czynności"?”

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

1.4.6. Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Okręgowy w Częstochowie, I KZP 6/15

„Czy konsekwencją uznania, że art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych jest przepisem technicznym w rozumieniu dyrektywy 98/34/WE, wobec faktu jego nienotyfikowania Komisji Europejskiej, jest brak możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności karnoskarbowej za występki z art. 107 § 1 k.k.s. osób, które prowadzą grę losową, grę na automacie lub zakład wzajemny wbrew zakazom zawartym w tymże przepisie?”

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

1.4.7. Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Najwyższy, I KZP 7/15

„Czy umyślne pozbawienie wolności innej osoby może być uznane za zbrodnię przeciwko ludzkości, której karalność nie ulega przedawnieniu, nawet jeżeli nie realizuje znamion czynu zabronionego określonego w art. 118a § 2 pkt 2 k.k.?”

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

1.4.8. Zagadnienie prawne przedstawione przez Sąd Rejonowy w Bielsku-Białej, I KZP 8/15

„Czy regulacje zawarte w art. 51 § 2 kpk, 306 § 1 kpk i w art. 98 § 2 pkt 2 i § 3 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego wyłączają uprawnienia rodzica małoletnich pokrzywdzonych do wykonywania ich praw w toku postępowania przygotowawczego w sprawie, w której osobą podejrzaną o popełnienie przestępstwa na szkodę małoletnich jest drugi z rodziców?”

2. Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego dotyczące prawa karnego

2.1. Wyroki i postanowienia Trybunału Konstytucyjnego

(źródło: www.trybunal.gov.pl)

2.1.1. Nowelizacja kodeksu karnego wykonawczego; surowsza kara zastępcza niż w orzeczeniach zapadłych pod rządami poprzedniej ustawy (SK 62/13)

Wynikający z art. 42 ust. 1 konstytucji zakaz wstecznego stosowania wobec oskarżonego kary nieznannej ustawie obowiązującej w czasie popełnienia czynu stanowiącego podstawę jego odpowiedzialności represyjnej odnosi się nie tylko do kary zasadniczej. Nie ma podstaw, aby poza zakresem tej gwarancji konstytucyjnej pozostawała kara zastępcza – stwierdził Trybunał Konstytucyjny.

12 maja 2015 r. o godz. 9:00 Trybunał Konstytucyjny rozpoznał połączone skargi konstytucyjne K. N., T. P., K. S. dotyczące nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego (surowsza kara zastępcza niż w orzeczeniach zapadłych pod rządami poprzedniej ustawy).

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 10 ust. 1 w związku z art. 1 pkt 30 ustawy z 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw **jest niezgodny** z art. 2 i art. 42 ust. 1 konstytucji.

Ponadto Trybunał Konstytucyjny postanowił umorzyć postępowanie w pozostałym zakresie.

Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że gwarancja wynikająca z art. 42 ust. 1 konstytucji odnosi się do postępowania wykonawczego. Wynikający z ww. przepisu ustawy zasadniczej zakaz wstecznego stosowania wobec oskarżonego kary nieznannej ustawie obowiązującej w czasie popełnienia czynu stanowiącego podstawę jego odpowiedzialności represyjnej odnosi się nie tylko do kary zasadniczej. Nie ma podstaw, aby poza zakresem tej gwarancji konstytucyjnej pozostawała kara zastępcza. Niedopuszczalne byłoby omijanie gwarancji wyrażonej w art. 42 ust. 1 konstytucji przez uregulowanie, które przewiduje, że kara prawomocnie orzeczona z poszanowaniem nakazów wynikających z tej gwarancji podlegałaby w postępowaniu wykonawczym modyfikacjom nie respektującym tych nakazów. Zakwestionowane uregulowanie jest zatem niezgodne z zasadą nulla poena sine lege (oznaczającą, że nie ma kary bez ustawy) gwarantowaną przez art. 42 ust. 1 konstytucji.

Ze względu na stwierdzenie niezgodności zaskarżonego uregulowania z art. 42 ust. 1 konstytucji Trybunał uznał za zbędną jego kontrolę w kontekście art. 2 konstytucji w aspekcie zasady lex retro non agit (oznaczającej, że prawo nie może działać wstecz).

Zdaniem TK, orzeczenie o niezgodności zaskarżonego uregulowania z art. 42 ust. 1 konstytucji w aspekcie wynikającej z tego przepisu zasady nulla poena sine lege implikuje jego niezgodność z art. 2 konstytucji (ochrona zaufania obywateli do państwa i prawa, wynikająca z konstrukcji państwa prawnego).

2.1.2. Uprawnienie pokrzywdzonego do wniesienia aktu oskarżenia (SK 1/14)

Uzależnienie nabycia przez pokrzywdzonego uprawnienia do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia od powtórnego wydania przez prokuratora tego samego rodzajowo postanowienia (o odmowie wszczęcia albo o umorzeniu postępowania) nie narusza zasady równego traktowania w związku z prawem do sprawiedli-

wego rozpatrzenia sprawy przez sąd oraz w związku z zakazem zamykania ustawą drogi sądowej do dochodzenia naruszonych wolności – stwierdził Trybunał Konstytucyjny.

19 maja 2015 r. o godz. 13:00 Trybunał Konstytucyjny rozpoznał skargę konstytucyjną J.Ł. dotyczącą uprawnienia pokrzywdzonego do wniesienia aktu oskarżenia.

Trybunał Konstytucyjny orzekł, że art. 55 § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 330 § 2 zdanie drugie ustawy z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, w brzmieniu obowiązującym od 12 lipca 2007 r. do 22 lipca 2013 r., w zakresie, w jakim uzależnia wniesienie przez pokrzywdzonego aktu oskarżenia od przesłanki powtórnego wydania przez prokuratora postanowienia o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania, **jest zgodny** z art. 32 ust. 1 w związku z art. 45 ust. 1 w związku z art. 77 ust. 2 konstytucji.

Zgodnie z kwestionowanym art. 55 § 1 zdanie 1 kodeksu postępowania karnego w razie powtórnego wydania przez prokuratora postanowienia o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania w przypadku, o którym mowa w art. 330 § 2 k.p.k., pokrzywdzony może, w terminie miesiąca od doręczenia mu zawiadomienia o postanowieniu, wnieść akt oskarżenia do sądu. Uprawnienie to nie przysługuje jednak pokrzywdzonemu, w stosunku do którego prokurator najpierw wydał postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania, a następnie – na skutek uchylecia postanowienia przez sąd – wszczął postępowanie przygotowawcze i umorzył je. Skarżący zarzucił, że pozbawienie możliwości wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia narusza zasadę równości w dostępie do sądu.

W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, uzależnienie nabycia przez pokrzywdzonego uprawnienia do wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia od powtórnego wydania przez prokuratora tego samego rodzajowo postanowienia (o odmowie wszczęcia albo o umorzeniu postępowania) nie narusza zasady równego traktowania w związku z prawem do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy przez sąd oraz w związku z zakazem zamykania ustawą drogi sądowej do dochodzenia naruszonych wolności. Przesłanki uzyskania statusu oskarżyciela posiłkowego uzależnione są bowiem od konkretnej sytuacji procesowej pokrzywdzonych i nie sprowadzają się wyłącznie do formy prokuratorskich rozstrzygnięć.

Trybunał podkreślił, że kwestionowany przez skarżącego wymóg powtórnego wydania przez prokuratora tego samego rodzajowo postanowienia nie godzi w wolności i prawa pokrzywdzonego, w szczególności nie pozbawia go dostępu do sądu, gdyż w toku postępowania przygotowawczego mógł on wnieść do sądu zażalenie zarówno na postanowienie prokuratora o odmowie wszczęcia postępowania, jak i o jego umorzeniu.

Trybunał zwrócił ponadto uwagę, że w odniesieniu do przestępstw ściganych z oskarżenia publicznego zasadniczym instrumentem ochrony praw pokrzywdzonego jest zasada legalizmu powiązana z obowiązkiem starannego wyjaśnienia sprawy przez organy kompetentne do prowadzenia śledztwa lub dochodzenia. Możliwość wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia stanowi dodatkowy instrument ochrony interesów pokrzywdzonego. Może on dochodzić ochrony swych praw na drodze procesu cywilnego, zwłaszcza gdy – jak w sprawie skarżącego – zarzucany czyn dotyczy naruszenia praw majątkowych.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2. Wokanda Trybunału Konstytucyjnego

(źródło: www.trybunal.gov.pl)

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.1. Gry hazardowe; odpowiedzialność karna za czyn, który nie był zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia (SK 22/15)

Sprawa połączona z SK 21/15, SK 22/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą SK 20/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.2. Gry hazardowe; odpowiedzialność karna za czyn, który nie był zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia (SK 21/15)

Sprawa połączona z SK 20/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą SK 20/15).

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.3. Gry hazardowe; odpowiedzialność karna za czyn, który nie był zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia (SK 20/15)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności:

1. art. 14 ust. 1 oraz, w zakresie, w jakim dotyczy on urządzania gier na automatach poza kasynami gry, art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych w związku z art. 2 ust. 3, 4 i 5 oraz art. 3 tej ustawy, a także, w zakresie, w jakim sankcjonuje on urządzanie gier na automatach z naruszeniem powyższych przepisów, art. 107 § 1 ustawy z dnia 10 września 1999 roku – Kodeks karny skarbowy w związku z art. 6 § 2 oraz art. 53 § 35 tego kodeksu, z art. 42 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji RP, a także z art. 22, art. 30 oraz art. 31 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 2, art. 7, art. 9, art. 20, art. 31 ust. 3 zdanie pierwsze, art. 88 ust. 1 i 2, art. 90 ust. 1 oraz art. 91 ust. 3 Konstytucji, w związku z § 2 pkt 5 lit. d, § 4 ust. 1, § 8 ust. 1, 2 i 3, § 9, § 10 ust. 1 oraz § 13a rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 roku w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych oraz w związku z art. 1 pkt 11 i art. 8 ust. 1 dyrektywy nr 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 roku ustanawiającej procedurę udzielania informacji w zakresie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego,

2. art. 30 § 5 zdanie pierwsze ustawy z dnia 10 września 1999 roku – Kodeks karny skarbowy w związku z art. 53 § 35 i 35a tego kodeksu z art. 42 ust. 1, art. 46 oraz art. 64 ust. 1, 2 i 3 Konstytucji RP w związku z art. 2 Konstytucji.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.4. Zasady sporządzenia kasacji od orzeczenia sądu drugiej instancji (SK 2/15)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności przepisu art. 526 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego naruszającą prawo skarżącego do sądu z art. 2 oraz 45 ust. 1 Konstytucji RP.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.5. Podstawy do zaskarżenia orzeczenia w przedmiocie kosztów procesu (SK 1/15)

Sprawa połączona z SK 41/14 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą SK 41/14).

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.6. Zasady rozpatrywania wniosku sędziego o przeniesienie na inne stanowisko służbowe (SK 30/14)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 75 § 1, 3 i 4 ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku – Prawo o ustroju sądów powszechnych z art. 45 ust. 1, art. 78 i art. 176 ust. 1, a także z art. 31 ust. 1 i 3, art. 47, art. 52 ust. 1, art. 65 ust. 1 i art. 75 Konstytucji RP.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.7. Zwrot kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu; wysokość stawki za sporządzenie opinii (SK 25/14)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 618 § 1 pkt 11 k.p.k. w związku z art. 29 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 roku - Prawo o advokaturze i § 14 ust. 4 pkt 2 oraz § 19 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielanej z urzędu z:

a) art. 64. ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 w związku z art. 92 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji RP;
 b) art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 w związku z art. 92 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji RP..

2.2.8. Złożenie wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego - osoby uprawnione (SK 20/14)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 20 ust. 5 ustawy z dnia 18 października 2006 roku o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów z art. 32 w związku z art. 30 Konstytucji RP w zakresie w jakim pozbawia osoby w nim enumeratywnie niewskazane do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego..

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

2.2.9. Opłaty w sprawach karnych; koszty postępowania (SK 14/14)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 636 § 3 w zw. z art. 636 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego i art. 632 pkt 1 w związku z art. 640 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego z art. 45 ust. 1, art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 2 Konstytucji RP.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

2.2.10. Prawo do sądu; pozbawienie skarżącego prawa do udziału w posiedzeniu sądu w przedmiocie wykonywania środka zapobiegawczego - umieszczenie w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym (SK 13/14)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 22 §1 w związku z art. 204 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny wykonawczy w zakresie w jakim przepis ten pozbawia skarżącego prawa udziału w posiedzeniu sądu w przedmiocie wykonywania środka zapobiegawczego z art. 94 §1 k.k., w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, tj. zasadą prawa do sądu, w tym składającym się na jej treść uprawnieniem do korzystania z rzetelnej procedury sądowej, zgodnej z wymogami sprawiedliwości i jawności poprzez zapewnienie skarżącemu wysłuchania i osobistego udziału w czynnościach sądowego postępowania wykonawczego.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

2.2.11. Nieważność orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego; odpowiedzialność Skarbu Państwa (SK 12/14)

Sprawa połączona.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

2.2.12. Zasady opodatkowania gier hazardowych (SK 3/14)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności rt. 139 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych z art. 2 w związku z art. 20, art. 21, art. 22, art. 31, art. 64 ust. 1 i 3, art. 84 oraz z art. 217 Konstytucji RP.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

2.2.13. Oskarżyciel posiłkowy - uprawnienia (K 12/15)

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o zbadanie zgodności art. 56 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego, w zakresie, w jakim wyłącza dopuszczalność zaskarżenia zażaleniem postanowienia wydanego na podstawie art. 56 § 2 tego Kodeksu i odnoszącego się do oskarżyciela posiłkowego - z art. 45 ust. 1 w związku z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.14. Bezpieczeństwo imprez masowych; zakaz klubowy (K 47/14)

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o zbadanie zgodności art. 14 ust. 1, 1a i ust. 5 ustawy z dnia 20 marca 2009 roku o bezpieczeństwie imprez masowych – z art. 2 w związku z art. 87 ust. 1 i z art. 73 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.15. Stosowanie wobec tej samej osoby, za ten sam czyn, odpowiedzialności za przestępstwo i wykroczenie (K 45/14)

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o zbadanie zgodności art. 10 § 1 ustawy z dnia 20 maja 1971 roku – Kodeks wykroczeń – w zakresie, w jakim przepis ten dopuszcza stosowanie wobec tej samej osoby, za ten sam czyn, odpowiedzialności za przestępstwo i wykroczenie - z art. 2 i art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, z art. 4 ust. 1 Protokołu nr 7 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz z art. 14 ust. 7 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.16. Uprawnienia pokrzywdzonego w procesie karnym (K 30/14)

Prokurator Generalny wniósł o zbadanie zgodności przepisu art. 339 § 5 w związku z art. 54 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego, w zakresie, w jakim nie zapewnia pokrzywdzonemu możliwości wzięcia udziału w posiedzeniach sądu dotyczących umorzenia postępowania przed rozprawą, o których mowa w art. 339 § 3 pkt 2 ustawy – Kodeks postępowania karnego, w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego, z art. 45 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.17. Przepisy regulujące przeszukiwanie osób, dokonywanie kontroli osobistej oraz przeszukiwanie pojazdów przez funkcjonariuszy publicznych (K 17/14)

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o zbadanie zgodności:

1. art. 219 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego w zakresie, w jakim przewiduje przeszukiwanie osoby, nie określając równocześnie granic tego przeszukiwania z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;
2. art. 44 § 2 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 roku – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia w zakresie, w jakim przewiduje przeszukiwanie osoby, nie określając równocześnie granic tego przeszukiwania z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;
3. art. 29 ust. 3 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 roku o udzieleniu ochrony cudzoziemcom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie, w jakim przewiduje przeprowadzenie kontroli osobistej, nie określając równocześnie jej granic z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;
4. a) art. 15 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3, a także z art. 50 Konstytucji RP;
- b) art. 15 ust. 7 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 roku o Policji z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;
5. a) art. 11 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 12 października 1990 roku o Straży Granicznej z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3, a także z art. 50 Konstytucji RP;
- b) art. 11 ust. 2a lit. a ustawy z dnia 12 października 1990 roku o Straży Granicznej z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;
6. a) art. 11a ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 28 września 1991 roku o kontroli skarbowej z art. 50 Konstytucji RP;
- b) art. 11c ust. 1 ustawy z dnia 28 września 1991 roku o kontroli skarbowej z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;
7. a) art. 12 ust. 1 pkt 3a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku o strażach gminnych z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;
- b) art. 20 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 roku o strażach gminnych z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP;
8. art. 13 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 marca 2001 roku o Biurze Ochrony Rządu z art. 41 ust. 1 i art. 47 w

związku z art. 31 ust. 3, a także z art. 50, art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;

9. a) art. 17 ust. 1 pkt 10 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 roku o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3, a także z art. 50 Konstytucji RP;

b) art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 roku o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;

10. a) art. 23 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3, a także z art. 50 Konstytucji RP;

b) art. 23 ust. 7 pkt 1 ustawy z dnia 24 maja 2002 roku o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;

11. art. 44 ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 roku o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz Służbie Wywiadu Wojskowego z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3, a także z art. 50, art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;

12. a) art. 14 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 roku o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3, a także z art. 50 Konstytucji RP;

b) art. 14 ust. 7 pkt 1 ustawy z dnia 9 czerwca 2006 roku o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;

13. a) art. 32 ust. 1 pkt 4 i art. 45 ust. 1 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 roku o Służbie Celnej z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3, a także z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;

b) art. 32 ust. 1 pkt 9 oraz art. 46 ust. 3 pkt 4 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 roku o Służbie Celnej z art. 50 oraz z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;

14. a) art. 23 pkt 4 lit. d ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 roku o rybactwie śródlądowym z art. 50 Konstytucji RP;

b) art. 23a ust. 8 ustawy z dnia 18 kwietnia 1985 roku o rybactwie śródlądowym z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;

15. a) art. 47 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 28 września 1991 roku o lasach z art. 50 Konstytucji RP;

b) art. 47 ust. 3b ustawy z dnia 28 września 1991 roku o lasach z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;

16. a) art. 39 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 13 października 1995 roku – Prawo łowieckie z art. 50 Konstytucji RP;

b) art. 39 ust. 10 ustawy z dnia 13 października 1995 roku – Prawo łowieckie z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 Konstytucji RP;

17. a) § 16 ust. 1 pkt 2, ust. 2-5 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2005 roku w sprawie sposobu postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;

b) § 17 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 lipca 2005 roku w sprawie sposobu postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów z art. 50 Konstytucji RP;

18. a) § 5 ust. 1-4, 6 i 7 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 grudnia 2006 roku w sprawie kontroli granicznej dokonywanej przez funkcjonariuszy Straży Granicznej z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;

b) § 6 rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 15 grudnia 2006 roku w sprawie kontroli granicznej dokonywanej przez funkcjonariuszy Straży Granicznej z art. 50 Konstytucji RP;

19. § 10 ust. 1 pkt 2, ust. 3-6 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 18 grudnia 2009 roku w sprawie zakresu i sposobu wykonywania przez strażników gminnych (miejskich) niektórych czynności z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;

20. a) § 9 i § 10 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2002 roku w sprawie szczegółowego trybu wykonywania czynności przez funkcjonariuszy Biura Ochrony Rządu oraz korzystania przez nich z pomocy innych podmiotów z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;

b) § 11 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 kwietnia 2002 roku w sprawie szczegółowego trybu wykonywania czynności przez funkcjonariuszy Biura Ochrony Rządu oraz korzystania przez nich z pomocy innych podmiotów z art. 50 Konstytucji RP;

21. a) § 19-21 rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 grudnia 2001 roku w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania niektórych uprawnień przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;

b) § 22 rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 14 grudnia 2001 roku w sprawie szczegółowego wykonywania niektórych uprawnień przez żołnierzy Żandarmerii Wojskowej z art. 50 Konstytucji RP;

22. a) § 29 ust. 1-3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 kwietnia 2005 roku w sprawie wydawania osobom poleceń określonego zachowania się, legitymowania, zatrzymywania, przeszukania, kontroli osobistej, przeglądania bagaży i sprawdzania ładunku oraz rejestrowania zdarzeń przez funkcjonariuszy Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;

b) § 30 i § 31 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 kwietnia 2005 roku w sprawie wydawania osobom poleceń określonego zachowania się, legitymowania, zatrzymywania, przeszukania, kontroli osobistej, przeglądania bagaży i sprawdzania ładunku oraz rejestrowania zdarzeń przez funkcjonariuszy Agencji

Bezpieczeństwa Wewnętrznego z art. 50 Konstytucji RP;
23. a) § 29 ust. 1-3 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 lipca 2006 roku w sprawie wydawania osobom poleceń określonego zachowania się, legitymowania, zatrzymywania, przeszukania, kontroli osobistej, przeglądania bagaży i sprawdzania ładunku oraz obserwowania i rejestrowania zdarzeń przez funkcjonariuszy Centralnego Biura Antykorupcyjnego z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;

b) § 30 i § 31 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 lipca 2006 roku w sprawie wydawania osobom poleceń określonego zachowania się, legitymowania, zatrzymywania, przeszukania, kontroli osobistej, przeglądania bagaży i sprawdzania ładunku oraz obserwowania i rejestrowania zdarzeń przez funkcjonariuszy Centralnego Biura Antykorupcyjnego z art. 50 Konstytucji RP;

24. a) § 8-10 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 18 listopada 2009 roku w sprawie warunków użycia urządzeń technicznych i psów służbowych podczas kontroli oraz sposobu przeprowadzania przeszukania osoby i rewizji bagażu podróznego z art. 41 ust. 1 i art. 47 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;

b) § 11 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 18 listopada 2009 roku w sprawie warunków użycia urządzeń technicznych i psów służbowych podczas kontroli oraz sposobu przeprowadzania przeszukania osoby i rewizji bagażu podróznego z art. 50 Konstytucji RP;

25. § 16 rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 8 lipca 2011 roku w sprawie warunków, sposobu i szczegółowego trybu wykonywania niektórych czynności przez inspektorów i pracowników kontroli skarbowej, sposobu i trybu współpracy z Policją w zakresie wykonywanych czynności oraz wzorów dokumentów stosowanych w sprawach zatrzymania osoby i kontroli rodzaju paliwa używanego do napędu pojazdu mechanicznego z art. 50 Konstytucji RP.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

2.2.18. Odpowiedzialność za wykroczenie; znikoma społecznie szkodliwość czynu (K 13/14)

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o zbadanie zgodności art. 1 ustawy z dnia 20 maja 1971 roku – Kodeks wykroczeń, w zakresie, w jakim przepis ten pomija przesłankę znikomej społecznej szkodliwości czynu jako wyłączającej odpowiedzialność za wykroczenie – z art. 45 ust. 1 i z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

2.2.19. Ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (K 11/14)

Sprawa połączona z K 6/14 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą K 6/14).

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

2.2.20. Utrata członkostwa w Polskim Związku Łowieckim; postępowanie dyscyplinarne (K 10/14)

Prokurator Generalny wniósł o zbadanie zgodności art. 2 oraz art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 roku o zmianie ustawy – Prawo łowieckie, jak również art. 3 tej ustawy w zakresie, w jakim dotyczy spraw utraty członkostwa w Polskim Związku Łowieckim na skutek łowieckiego postępowania dyscyplinarnego, z art. 42 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji RP.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」

2.2.21. Ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (K 6/14)

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej wniósł o zbadanie zgodności

1) art. 14 ust. 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób – z art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP,

2) art. 19 ust. 3 ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób - z art. 42 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji RP,

- 3) art. 11 i art. 14 ust. ustawy z dnia 22 listopada 2013 roku o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób – z art. 2 i art. 41 ust. 1 Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.22. Postępowanie karne; zasady udziału podejrzanego (oskarżonego) lub jego obrońcy w posiedzeniu sądu (K 5/14)

Rzecznicy Praw Obywatelskich wnieśli o zbadanie zgodności art. 464 § 1 i 2 w zw. z art. 96 § 1 i 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego – w zakresie w jakim nie gwarantuje podejrzanemu/oskarżonemu lub jego obrońcy prawa do wzięcia udziału w posiedzeniu sądu rozpatrującego zażalenie na postanowienie dotyczące stosowania wobec niego innych niż zatrzymanie i tymczasowe aresztowanie środków przymusu - z art. 42 ust. 2, z art. 45 ust. 1, z art. 2 i z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.23. Zakres immunitetu parlamentarnego (K 2/14)

Rzecznicy Praw Obywatelskich wnieśli o zbadanie zgodności art. 6 ust. 2 ustawy z dnia 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora w części zawierającej wyrazy "a także inną działalność związaną nieodłącznie ze sprawowaniem mandatu" z art. 105 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 1, art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 i art. 47 oraz z art. 2 Konstytucji RP, a także z art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.24. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 68/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Nowym Dworze Mazowieckim II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 31/14, P 35/14, P 36/14 (sprawa rozpatrywana pod wspólną sygnaturą P 31/14).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.25. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 67/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Tarnowskich Górach

Sprawa połączona z P 60/15, P 61/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 60/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.26. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 64/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Radomiu X Wydział Karny

Sprawa połączona z P 58/15, P 59/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 58/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.27. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 63/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Świnoujściu II Wydział Karny

2.2.32. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 57/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Świnoujściu II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Świnoujściu II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Świnoujściu II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 62/15, P 63/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 57/15).

Połączone pytania prawne czy art. 6 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych w związku z art. 107 § 1 kodeksu karnego skarbowego są zgodne z art. 2 i 7 Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.33. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 51/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Mińsku Mazowieckim II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 8/15, P 14/15 i P 17/15, P 50/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 8/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.34. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 50/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Radomiu X Wydział Karny

Sprawa połączona z P 8/15, P 14/15 i P 17/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 8/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.35. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 49/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Radomiu X Wydział Karny

Sprawa połączona z P 28/15, P 29/15, P 30/15, P 48/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 28/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.36. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 48/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Radomiu X Wydział Karny

Sprawa połączona z P 29/15, P 30/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 28/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.37. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 42/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Radomiu X Wydział Karny

Sprawa połączona z P 16/15, P 33/15, P 40/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 15/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.38. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 36/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Mińsku Mazowieckim II Wydział Karny

Pytanie prawne czy art. 6 ust 1 oraz art. 14 ust 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych są zgodne z art. 7 i art. 91 ust 3 Konstytucji RP i art. 8 dyrektywy 98/34 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 roku ustanawiającą procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.39. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 33/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Radomiu X Wydział Karny

Sprawa połączona z P 15/15, P 16/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 15/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.40. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 31/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.41. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 30/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Bolesławcu II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 28/15, P 29/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 28/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.42. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 29/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Cieszynie Wydział II Karny

Sprawa połączona z P 28/15, P 30/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 28/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.43. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 28/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Radomiu X Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Cieszynie Wydział II Karny, Sąd Rejonowy w Bolesławcu II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Radomiu X Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Radomiu X Wydział Karny

Sprawa połączona z P 29/15, P 30/15, P 48/15, P 49/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 28/15)

Połączone pytania prawne czy przepisy art. 6 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych zostały uchwalone w sposób naruszający wymagania dotyczące procesu legisla-

cyjnego wynikające z prawa unijnego, związane z zachowaniem obowiązku notyfikacji przepisów technicznych Komisji Europejskiej, a zatem czy są zgodne z art. 2 w związku z art. 7 i art. 9 Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.44. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 27/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie VII Wydział Karny

Sprawa połączona z P 23/15, P 24/15, P 26/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 23/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.45. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 26/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie VII Wydział Karny

Sprawa połączona z P 23/15, P 24/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 23/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.46. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 24/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 23/14 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 23/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.47. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 23/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie VII Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie VII Wydział Karny

Sprawa połączona z P 24/15, P 26/15, P 27/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 23/15)

Połączone pytania prawne czy przepisy art. 6 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych, uchwalonej bez przedstawienia przez Państwo Polskie w Komisji Europejskiej w ramach procedury notyfikacyjnej wynikającej z art. 1 ust. 11 dyrektywy 98/34/WE parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 roku są zgodne z:

1. art. 2 Konstytucji RP tj.

-zasadą demokratycznego państwa prawnego zaufania obywatela do państwa i prawa oraz z zasadą racjonalności działań ustawodawcy,

- zasadą winy jako podstawy odpowiedzialności,

- zasadą poprawnej legislacji;

2. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP tj.

- zasadą proporcjonalności;

3. z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP tj.

- zasadą równości oraz sprawiedliwości społecznej.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.48. Zasady odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia (P 22/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Apelacyjny w Krakowie II Wydział Karny

Pytanie prawne czy art. 160 § 5 zdanie 2 w związku z art. 160 §1 pkt 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny wykonawczy w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości odstąpienia przez sąd od odwołania warunkowego przedterminowego zwolnienia w sytuacji, gdy wobec skazanego ponownie orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jeżeli przemawiają za tym szczególne względy, jest zgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.49. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 21/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 18/15, P 19/15 i z P 20/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 18/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.50. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 20/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 18/15, P 19/15 i z P 21/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 18/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.51. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 19/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 18/15, P 20/15 i z P 21/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 18/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.52. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 18/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 19/15, P 20/15 i z P 21/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 18/15).

Pytanie prawne czy przepis art. 6 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych, uchwalonej bez przedstawienia przez Państwo Polskie w Komisji Europejskiej w ramach procedury notyfikacyjnej wynikającej z art. 1 ust. 11 dyrektywy 98/34/WE parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 r. są zgodne z:

1. art. 2 Konstytucji RP tj.
  - zasadą demokratycznego państwa prawnego zaufania obywatela do państwa i prawa z zasadą racjonalności działań ustawodawcy,
  - zasadą winy jako podstawy odpowiedzialności,
  - zasadą poprawnej legislacji;
2. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, tj.
  - zasadą proporcjonalności;
3. z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, tj.
  - zasadą równości oraz sprawiedliwości społecznej.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.53. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 17/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Szubinie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 8/15 i P 14/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 8/15).

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.54. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 16/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Grójcu II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 15/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 15/15).

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.55. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 15/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Grójcu II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Grójcu II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Radomiu X Wydział Karny.

Sprawa połączona z P 16/15, P 33/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 15/15).

Połączone pytania prawne czy uchwalenie ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych w zakresie, w jakim zawiera ona przepisy techniczne w rozumieniu dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 roku, w szczególności przepisu art. 14 tej ustawy, z naruszeniem obowiązku notyfikacji wynikającego z tej dyrektywy oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 roku w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych jest zgodne z art. 2, art. 7 w związku z art. 9 Konstytucji RP, z uwagi na naruszenie konstytucyjnego trybu ustawodawczego.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.56. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 14/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Szubinie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 8/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 8/15).

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.57. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 13/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 11/15, P 12/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 11/15).

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.58. Obowiązek powiadamiania Komisji Europejskiej i państw członkowskich o projektach przepisów technicznych (P 12/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 11/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 11/15).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.59. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 11/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 12/15, P 13/15, P 31/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 11/15).

Pytanie prawne czy przepis art. 6 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych, uchwalonej bez przedstawienia przez Państwo Polskie w Komisji Europejskiej w ramach procedury notyfikacyjnej wynikającej z art. 1 ust. 11 dyrektywy 98/34/WE parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 roku są zgodne z:

- 1. art. 2 Konstytucji RP tj.
  - zasadą demokratycznego państwa prawnego zaufania obywatela do państwa i prawa z zasadą racjonalności działań ustawodawcy,
  - zasadą winy jako podstawy odpowiedzialności,
  - zasadą poprawnej legislacji,
- 2. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, tj.
  - zasadą proporcjonalności,
- 3. z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP, tj.
  - zasadą równości oraz sprawiedliwości społecznej.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.60. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 8/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Szubinie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 14/15 i P 17/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 8/15).

Pytanie prawne czy uchwalenie ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych w zakresie, w jakim zawiera on przepisy techniczne w rozumieniu dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 r., w szczególności przepisu art. 14 tej ustawy, z naruszeniem obowiązku notyfikacji wynikającego z tej dyrektywy oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu norm i aktów prawnych, jest zgodne z art. 2, art. 7 w zw. z art. 9 Konstytucji RP, z uwagi na naruszenie konstytucyjnego trybu ustawodawczego.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.61. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 5/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Szubinie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 48/14, P 73/14 (sprawa rozpatrywana pod wspólną sygnaturą P 44/14).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.62. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 4/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 1/15, P 2/15, P 3/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 1/15).

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.63. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 3/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 1/15, P 2/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 1/15).

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.64. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 2/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 1/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 1/15).

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.65. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 1/15)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 2/15, P 3/15, P 4/15 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 1/15).

Połączone pytania prawne czy przepis art. 6 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych, uchwalonej bez przedstawienia przez Państwo Polskie w Komisji Europejskiej w ramach procedury notyfikacyjnej wynikającej z art. 1 ust. 11 dyrektywy 98/34/WE parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 roku są zgodne z:

1. art. 2 Konstytucji RP tj.

- zasadą demokratycznego państwa prawnego zaufania obywatela do państwa i prawa oraz z zasadą racjonalności działań ustawodawcy,
- zasadą winy jako podstawy odpowiedzialności,
- zasadą poprawnej legislacji;

2. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP tj.

- zasadą proporcjonalności;

3. z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP tj.

- zasadą równości oraz sprawiedliwości społecznej.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.66. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 78/14)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 75/14, P 76/14, P 77/14 (sprawa rozpatrywana pod wspólną sygnaturą P 75/14).

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.67. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 77/14)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 75/14, P 76/14 (sprawa rozpatrywana pod wspólną sygnaturą P 75/14).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.68. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 76/14)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 76/14 (sprawa rozpatrywana pod wspólną sygnaturą P 75/14).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.69. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 75/14)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny, Sąd Rejonowy w Olsztynie II Wydział Karny

Sprawa połączona z P 76/14, P 77/14, P 78/14 (sprawa rozpatrywana pod wspólną sygnaturą P 75/14).

Połączone pytania prawne czy przepis art. 6 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych, uchwalonej bez przedstawienia przez Państwo Polskie w Komisji Europejskiej w ramach procedury notyfikacyjnej wynikającej z art. 1 ust. 11 dyrektywy 98/34/WE parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 roku są zgodne z:

1. art. 2 Konstytucji RP tj.
  - zasadą demokratycznego państwa prawnego zaufania obywatela do państwa i prawa oraz z zasadą racjonalności działań ustawodawcy,
  - zasadą winy jako podstawy odpowiedzialności,
  - zasadą poprawnej legislacji;
2. z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP tj.
  - zasadą proporcjonalności;
3. z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP tj.
  - zasadą równości oraz sprawiedliwości społecznej.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.70. Ustawa o grach hazardowych; proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 73/14)

Podmiot inicjujący postępowanie: Sąd Rejonowy w Jeleniej Górze VIII Zamiejscowy Wydział Karny z siedzibą w Kamiennej Górze

Sprawa połączona z P 44/14, P 48/14 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 44/14).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.71. Ustawa o grach hazardowych; obowiązek notyfikacji (P 72/14)

Sąd Rejonowy w Sandomierzu wystąpił z pytaniem prawnym:

1. przepisy art. 6 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych zostały uchwalone w sposób naruszający wymagania dotyczące procesu legislacyjnego wynikające z prawa unijnego, związane z zachowaniem obowiązku notyfikacji przepisów technicznych Komisji Europejskiej, a zatem czy są zgodne z art. 2 w związku z art. 7 i art. 9 Konstytucji RP;
2. przepis art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych jest sprzeczny z art. 2 w związku z 2 w związku z art. 7 i art. 9 Konstytucji RP z uwagi na naruszenie wynikającego z dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 20 listopada 2006 roku obowiązku notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską;
3. art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych uznawany za przepis technicz-

ny w rozumieniu dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 roku jest zgodny z art. 2 i art. 7 Konstytucji RP, w sytuacji, gdy cytowana ustawa została uchwalona z naruszeniem obowiązku notyfikacji wynikającym z powołanej dyrektywy, ale i rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 roku w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych, z uwagi na naruszenie trybu ustawodawczego;
4. czy dopuszczalne jest pociągnięcie do odpowiedzialności karnoskarbowej za występki z art. 107 § 1 Kodeksu karnego skarbowego osób, które prowadzą grę losową, grę na automacie lub zakład wzajemny wbrew zakazom zawartym w przepisach ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych, uchwalonej z naruszeniem obowiązku notyfikacji, jak w pkt 1,2, 3 postanowienia.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.72. Ustawa o grach hazardowych; obowiązek notyfikacji (P 67/14)

Sprawa połączona z P 65/14 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 65/14).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.73. Ustawa o grach hazardowych; obowiązek notyfikacji (P 61/14)

Sąd Rejonowy w Ostródzie wystąpił z pytaniem prawnym: czy art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych uznawany za przepis techniczny w rozumieniu dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 roku jest zgodny z art. 2 i art. 7 Konstytucji RP, w sytuacji, gdy ustawa z 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych została uchwalona z naruszeniem obowiązku notyfikacji wynikającym z powołanej dyrektywy, ale i rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 roku w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych, z uwagi na naruszenie trybu ustawodawczego.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.74. Ustawa o grach hazardowych; obowiązek notyfikacji (P 58/14)

Pytanie Sądu Rejonowego w Gorzowie Wielkopolskim. Sprawa połączona z P 22/14 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 22/14)

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.75. Proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 53/14)

Pytanie Sądu Rejonowego w Pruszkowie. Sprawa połączona z P 34/14 (sprawa rozpatrywana pod wspólną sygnaturą P 34/14).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.76. Ustawa o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób (P 51/14)

Pytanie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu. Sprawa połączona z K 11/14, P 20/14 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą K 6/14).

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.77. Proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 48/14)

Pytanie Sądu Rejonowego w Radomiu. Sprawa połączona z P 44/14 (sprawa rozpoznawana pod wspólną sygnaturą P 44/14).

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.78. Proces ustawodawczy; obowiązek notyfikacji przepisów technicznych przez Komisję Europejską (P 44/14)

Pytanie Sądu Rejonowego w Radomiu czy przepisy art. 6 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych zostały uchwalone w sposób naruszający wymagania dotyczące procesu legislacyjnego wynikające z prawa unijnego, związane z zachowaniem obowiązku notyfikacji przepisów technicznych Komisji Europejskiej, a zatem czy są zgodne z art. 2 w związku z art. 7 i art. 9 Konstytucji RP.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.79. Kodeks karny; wyrok łączny; zasada sprawiedliwości i rzetelności proceduralnej (P 37/14)

Sąd Okręgowy w Krakowie wystąpił z pytaniem czy art. 89 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks karny jest zgodny z art. 2; art. 45 ust. 1, art. 175 i art. 178 Konstytucji RP .

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.80. Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 36/14)

Pytanie Sądu Rejonowego w Nowym Dworze Mazowieckim. Sprawa połączona.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.81. Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 35/14)

Pytanie Sądu Rejonowego w Nowym Dworze Mazowieckim. Sprawa połączona.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.82. Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 34/14)

Sąd Rejonowy w Pruszkowie wystąpił z pytaniem prawnym czy art. 6 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych zostały uchwalone w sposób naruszający wymagania dotyczące procesu legislacyjnego wynikające z prawa unijnego, związane z zachowaniem obowiązku notyfikacji przepisów technicznych Komisji Europejskiej, a zatem czy są zgodne z art. 2 w związku z art. 7 i art. 9 Konstytucji RP.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.83. Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 31/14)

Pytanie Sądu Rejonowego w Nowym Dworze Mazowieckim. Sprawa połączona.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.84. Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 29/14)

Pytanie Sądu Rejonowego w Tomaszowie Mazowieckim. Sprawa połączona.

」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」 」
2.2.85. Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 28/14)

Pytanie Sądu Rejonowego dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie. Sprawa połączona.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.86. Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 22/14)

Pytanie Sądu Rejonowego w Tomaszowie Mazowieckim. Sprawa połączona.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.87. Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 21/14)

Sąd Rejonowy w Olsztynie wystąpił z pytaniem prawnym czy art. 6 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych, uchwalonej bez przedstawienia przez Państwo Polskie w Komisji Europejskiej w ramach procedury notyfikacyjnej wynikającej z art. 1 ust. 11 dyrektywy 98/34/WE parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 roku jest zgodny z:

- art. 2 Konstytucji RP tj. zasadą demokratycznego państwa prawnego zaufania obywatela do państwa i prawa oraz z zasadą racjonalności działań ustawodawcy, zasadą winy jako podstawy odpowiedzialności, zasadą poprawnej legislacji;
- z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP tj. zasadą proporcjonalności;
- z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP tj. zasadą równości oraz sprawiedliwości społecznej.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.88. Wyroki łączne; zasady orzekania (P 19/14)

Sąd Apelacyjny wystąpił z pytaniem prawnym czy art. 92a ustawy - Kodeks karny zakazujący obejmowania wyrokiem łącznym orzeczeń skazujących wydanych w innych państwach członkowskich Unii Europejskiej jest zgodny z art. 32 Konstytucji RP oraz art. 20 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.89. Gry hazardowe; zasady procesu legislacyjnego (P 17/14)

Pytanie Sądu Rejonowego w Tomaszowie Mazowieckim. Sprawa połączona.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.90. Gry hazardowe (P 7/14)

Sąd Rejonowy w Olsztynie wystąpił z pytaniem czy przepisy art. 6 ust. 1 oraz art. 14 ust. 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 roku o grach hazardowych, uchwalone bez przedstawienia przez Państwo Polskie w Komisji Europejskiej w ramach procedury notyfikacyjnej wynikającej z art. 1 ust. 11 dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 roku, są zgodne z art. 90 ust 1 Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.91. Opłata za czynności adwokackie; stawka minimalna w sprawach z wyboru i z urzędu (U 7/14)

Naczelna Rada Adwokacka wystąpiła z wnioskiem o zbadania zgodności:

- 1) § 11 ust. 1 pkt 25 w zw. z § 2 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu z art. 16 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 26 maja 1982 roku – Prawo o advokaturze;
- 2) § 11 ust. 1 pkt 25 w zw. z § 19 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu z art. 16 ust. 2 oraz art. 29 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 roku – Prawo o advokaturze;

3) § 13 ust. 6 w zw. z § 2 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu z art. 16 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 26 maja 1982 roku – Prawo o adwokaturze;

4) § 13 ust. 6 w zw. z § 19 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu z art. 16 ust. 2 oraz art. 29 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 roku – Prawo o adwokaturze;

5) § 14 ust. 6 w zw. z § 2 ust. 1 i 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu z art. 16 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 26 maja 1982 roku – Prawo o adwokaturze;

6) § 14 ust. 6 w zw. z § 19 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu z art. 16 ust. 2 oraz art. 29 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 roku – Prawo o adwokaturze..

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.92. Zasady ustalania wysokości stawki minimalnej za czynności adwokackie (U 1/14)

Rzecznik Praw Obywatelskich wystąpił z wnioskiem o zbadania zgodności:

1) § 4 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu w zakresie, w jakim uzależnia wysokość stawki minimalnej za czynności adwokackie od wartości przedmiotu sprawy oraz wartości egzekwowanego roszczenia, a także § 6 tego rozporządzenia z art. 16 ust. 3 ustawy z dnia 26 maja 1982 roku – Prawo o adwokaturze oraz z art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji RP,

2) § 4 ust. 1 rozporządzenia z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu w zakresie, w jakim uzależnia wysokość stawki minimalnej za czynności radców prawnych od wartości przedmiotu sprawy oraz od wartości egzekwowanego roszczenia, a także § 6 tego rozporządzenia z art. 223 ust. 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 roku o radcach prawnych oraz z art. 92 ust. 1 zdanie pierwsze Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.93. Zwrot kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu; wysokość stawki za sporządzenie opinii (SK 25/14)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 618 § 1 pkt 11 k.p.k. w związku z art. 29 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 roku - Prawo o adwokaturze i § 14 ust. 4 pkt 2 oraz § 19 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielanej z urzędu z: a) art. 64. ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 w związku z art. 92 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji RP; b) art. 45 ust. 1 w zw. z art. 31 ust. 3 w związku z art. 92 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.94. Złożenie wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego - osoby uprawnione (SK 20/14)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 20 ust. 5 ustawy z dnia 18 października 2006 roku o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów z art. 32 w związku z art. 30 Konstytucji RP w zakresie w jakim pozbawia osoby w nim enumeratywnie niewskazane do złożenia wniosku o wszczęcie postępowania lustracyjnego.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.95. Opłaty w sprawach karnych; koszty postępowania (SK 14/14)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 636 § 3 w zw. z art. 636 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego i art. 632 pkt 1 w związku z art. 640 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks postępowania karnego z art. 45 ust. 1, art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 2 Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.96. Prawo do sądu; pozbawienie skarżącego prawa do udziału w posiedzeniu sądu w przedmiocie wykonywania środka zabezpieczającego - umieszczenie w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym (SK 13/14)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 22 § 1 w związku z art. 204 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku – Kodeks karny wykonawczy w zakresie w jakim przepis ten pozbawia skarżącego prawa udziału w posiedzeniu sądu w przedmiocie wykonywania środka zabezpieczającego z art. 94 §1 k.k., w postaci umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, tj. zasadą prawa do sądu, w tym składającym się na jej treść uprawnieniem do korzystania z rzetelnej procedury sądowej, zgodnej z wymogami sprawiedliwości i jawności poprzez zapewnienie skarżącemu występowania i osobistego udziału w czynnościach sądowego postępowania wykonawczego.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.97. Dochodzenie roszczeń odszkodowawczych; przedawnienie roszczenia o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, zastosowanie środka zabezpieczającego, niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie (K 32/13)

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o zbadanie zgodności art. 555 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks postępowania karnego z:

- art. 77 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP;
- art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.98. Określenie wymiaru kary za wykroczenia drogowe (K 30/13)

Prokurator Generalny wniósł o zbadanie zgodności Załączników Nr 1 oraz Nr 2 do ustawy z dnia 6 września 2001 r o transporcie drogowym z art. 10 w związku z art. 173 i w związku z art. 175 ust. 1 oraz w związku z art. 45 ust 1 Konstytucji RP;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.99. Wolność słowa; ograniczenia wolności słowa (K 28/13)

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o zbadanie zgodności art. 16 ust. 3 pkt 1, art. 16 ust. 3 pkt 2 w części zawierającej słowa "i miejsca urodzenia", art. 16 ust. 3 pkt 3, art. 16 ust. 3 pkt 4, oraz art. 16 ust. 3 pkt 6 oraz art. 16 ust. 6 ustawy z dnia 1 lipca 2005 roku o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepieniu komórek, tkanek i narządów z art. 47 oraz z art. 51 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.100. Prawo zatrzymanego do odmowy złożenia oświadczeń; obowiązek poinformowania zatrzymanego o takim prawie (K 19/13)

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o zbadanie zgodności art. 244 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks postępowania karnego - w zakresie, w jakim nie przewiduje prawa zatrzymanego do odmowy złożenia oświadczeń i obowiązku poinformowania zatrzymanego o takim prawie - z art. 42 ust. 2 i art. 42 ust. 3 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.101. Przesłanki zarządzenia przez sąd obligatoryjnie wykonania kary warunkowo zawieszanej (P 43/13)

Sąd Rejonowy dla Krakowa-Śródmieścia w Krakowie wystąpił z pytaniem: czy:

1. art. 75 § 1a Kodeksu karnego jest zgodny z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 2 Konstytucji RP oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji RP,

2. art. 75 § 1a Kodeksu karnego jest zgodny z art. 42 ust. 2 Konstytucji RP w związku z art. 42 ust. 3 Konstytucji RP i art. 42 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP i art. 2 Konstytucji RP,

3. art. 75 § 1a Kodeksu karnego jest zgodny z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP w związku z art. 2 Konstytucji RP i w związku z art. 42 ust. 1 Konstytucji RP;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.102. Przeniesienie sędziego na nowe miejsce służbowe (P 35/13)

Sąd Najwyższy wystąpił z pytaniem: czy art. 75 § 3 w związku z art. 75 § 2 pkt 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 roku - Prawo o ustroju sądów powszechnych jest zgodny z art. 180 ust. 2 i 5 w związku z art. 180 ust. 1, art. 178 ust. 1, art. 179 i art. 186 ust. 1 oraz w związku z art. 173 i art. 10 ust. 1 Konstytucji RP;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.103. Dopuszczenie zawieszenia postępowania karnego w celu oczekiwania na prejudycjalność orzeczenia innego sądu (P 20/13)

Sąd Okręgowy w Warszawie wystąpił z pytaniem: czy art. 22 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks postępowania karnego jest zgodny z art. 2, art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP w zakresie w jakim nie dopuszcza zawieszenia postępowania karnego w celu oczekiwania na prejudycjalność orzeczenia innego sądu;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.104. Zakłady poprawcze i schroniska dla nieletnich; system izolacji nieletnich (U 7/13)

Rzecznik Praw Obywatelskich wniósł o zbadanie zgodności § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2001 roku w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich oraz § 34 rozporządzenia w zakresie w jakim odsyła do odpowiedniego stosowania § 25 ust. 1 pkt 4 rozporządzenia z art. 95 § 3 ustawy z dnia 26. października 1982 roku o postępowaniu w sprawach nieletnich z art. 41 ust. 1 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP i art. 92 ust. 1 zdanie 1 Konstytucji RP;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.105. Kodeks postępowania karnego; wyłączenie dopuszczalności zaskarżenia zażaleniem postanowienia wydanego na podstawie art. 56 § 2 k.p.k. (SK 65/13)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 56 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks postępowania karnego w zakresie, w jakim wyłącza dopuszczalność zaskarżenia zażaleniem postanowienia wydanego na podstawie art. 56 § 2 k.p.k. i odnoszącego się do oskarżyciela posiłkowego, o którym mowa w art. 54 k.p.k., z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1, art. 45 ust. 1, art. 31 ust. 3 i art. 2 Konstytucji RP;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.106. Obowiązek właściciela lub posiadacza pojazdu wskazania, na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania; wykroczenie drogowe (SK 64/13)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 96 § 3 ustawy z dnia 20 maja 1971 roku - Kodeks wykroczeń w związku z art. 78 ust. 4 ustawy z dnia 20 czerwca 1997 roku - Prawo o ruchu drogowy w zakresie w jakim kryminalizowane (penalizowane) jest niewskazanie przez właściciela lub posiadacza pojazdu na żądanie uprawnionego organu, komu powierzył pojazd do kierowania lub używania w oznaczonym czasie, także w sytuacji, gdy takie wskazanie narażałoby tę osobę na odpowiedzialność karną za inne wykroczenie drogowe, ponieważ to właściciel lub posiadacz pojazdu był kierującym pojazdem albo takie wskazanie narażałoby osobę najbliższą dla właściciela lub posiadacza pojazdu na odpowiedzialność za inne wykroczenie drogowe, ponieważ to osoba najbliższa dla właściciela lub posiadacza pojazdu byłaby kierującym pojazdem, z art. 42 ust. 2 i 3 Konstytucji RP oraz z art. 18 Konstytucji RP, w związku z art. 47 Konstytucji RP, w związku z art. 71 ust. 1 Konstytucji RP, w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP, w związku z art. 2 Konstytucji RP oraz w związku z art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.107. Przeciwdziałanie narkomanii; przypadek przedmiotu przestępstwa oraz przedmiotów i narzędzi, które służyły lub były przeznaczone do jego popełnienia, nawet jeżeli nie były one własnością sprawcy, niezależnie od winy osoby będącej właścicielem przedmiotu objętego przypadkiem (SK 59/13)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art.70 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii, w zakresie w jakim dopuszcza możliwość orzeczenia przypadku przedmiotu przestępstwa oraz przedmiotów i narzędzi, które służyły lub były przeznaczone do jego popełnienia, nawet jeżeli nie były one własnością sprawcy, niezależnie od winy osoby będącej właścicielem przedmiotu objętego przypadkiem z:

- art. 2 w związku z art. 42 ust. 1 Konstytucji RP,
- art. 31 ust. 3 w związku z art. 21 i art. 64 ust. 1 i 3 Konstytucji RP,
- art. 32 w związku z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.108. Wolność sumienia i wyznania (SK 54/13)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności rt. 196 ustawy 6 czerwca 1997 roku - Kodeks karny z:

1. art. 53 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 54 ust. 1 Konstytucji RP w zakresie, w jakim ingeruje w wolność sumienia osób niewyznających religii poprzez uniemożliwienie im swobodnego wyrażania ich poglądów odnośnie przedmiotów czci religijnej,
2. art. 54 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP w związku z art. 2 Konstytucji RP w zakresie, w jakim ogranicza wolność wyrażania poglądów w sposób nieproporcjonalny, znacznie wykraczający poza zakres konieczny w demokratycznym państwie prawnym, naruszając istotę tej wolności,
3. art. 25 ust. 2 Konstytucji RP w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP w zakresie, w jakim chroni osoby wierzące przed obrazą ich uczuć religijnych, a nie chroni osób, które nie wyznają religii a ich przekonania światopoglądowe oraz filozoficzne są naruszane przez inne osoby,
4. art. 42 ust. 1 Konstytucji RP w związku z art. 2 Konstytucji RP w zakresie, w jakim nie spełnia wymogów określoności i pewności przepisów prawa karnego;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.109. Występek o charakterze chuligańskim (SK 47/13)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 115 § 21 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks karny z art. 31 ust. 3 w związku z art. 41 ust. 1 oraz art. 2 i art. 42 ust. 1 Konstytucji RP:

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.110. Nieprzyznanie statusu pokrzywdzonego, w rozumieniu art. 49 § 1 k.p.k., podmiotowi, którego dotyczy dokument poświadczający nieprawdę, wystawiony przez osobą uprawnioną do wystawienia dokumentu (SK 27/13)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności przepisu art. 271 § 1 oraz art. 273 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks karny, w zakresie, w jakim nie przyznają statusu pokrzywdzonego, w rozumieniu art. 49 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks postępowania karnego, podmiotowi którego dotyczy dokument poświadczający nieprawdę, wystawiony przez osobą uprawnioną do wystawienia dokumentu - w szczególności dla którego dokument ma znaczenie prawne, którego sytuację prawną dokument opisuje lub determinuje, z:

- 1) art. 2 Konstytucji RP,
- 2) art. 45 ust. 1 Konstytucji RP,
- 3) art. 77 ust. 2 Konstytucji RP;

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.111. Postępowanie karne; pozbawienie strony realnego prawa do obrony i skutecznego środka odwoławczego (SK 54/12)

W skardze konstytucyjnej wniesiono o zbadanie zgodności art. 446 § 1 i 2 w związku z art. 96 § 1 i 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 roku - Kodeks postępowania karnego z art. 2, art. 32 ust. 1 w związku z art. 42 ust. 2 zd. 1., art. 45 ust. 1, art. 47, art. 52 ust. 2 i art. 64 ust. 2 Konstytucji RP.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.112. Dopuszczalność prowadzenia postępowania o przestępstwo wypełniające także znamiona wykroczenia, po tym, gdy postępowanie o wykroczenie zostało prawomocnie zakończone (P 25/11; połączona z P 34/11)

Sąd Rejonowy dla Łodzi-Śródmieścia w Łodzi wystąpił z pytaniem: czy art. 17 § 1 pkt 7 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego w zakresie w jakim pomija to, że nie wszczyna się postępowania karnego, a wszczęte umarza, gdy postępowanie o wykroczenie co do tego samego czynu tej samej osoby, zostało wcześniej prawomocnie zakończone, jest zgodny z art. 2 Konstytucji RP, art. 4 ust. 1 Protokołu nr 7 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, art. 14 ust. 7 Międzynarodowego paktu Praw Obywatelskich i Politycznych?

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

2.2.113. Zasady orzekania kary (P 22/11)

Sąd Rejonowy Janowie Lubelskim wystąpił z pytaniem: czy przepis art. 58 § 4 i art. 69 § 4 ustawy - Kodeks karny w brzmieniu ustalonym prze art. 1 pkt 6 i 8 ustawy z dnia 12 lutego 2010 roku o zmianie ustawy - Kodeks karny, ustawy - Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy - Prawo ochrony środowiska są zgodne z art. 10 w związku z art. 45 ust. 1 w związku z art. 178 ust. 1, a nadto, czy są zgodne z art. 2 w związku z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP?

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

3. Zmiany w prawie

(opr. dr Anna Błachnio-Parzych, członek Biura Studiów i Analiz SN)

Zmiany wchodzące w życie w maju i czerwcu 2015 r.

- **W dniu 4 kwietnia 2015 r.** – wejście w życie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U.2015.396)

Ustawa zawiera m.in. nowelizację Kodeksu karnego, Kodeksu postępowania karnego, Kodeksu wykroczeń oraz Kodeksu karnego wykonawczego. We wskazanym dniu wchodzi w życie jedynie niektóre przewidziane w niej zmiany.

Pełny tekst: <http://dziennikustaw.gov.pl/DU/2015/396/1>

- **W dniu 8 kwietnia 2015 r.** – wejście w życie ustawy z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonych i świadka (Dz.U. 2015 poz. 21), która wprowadziła zmiany do Kodeksu postępowania karnego (oprócz zmian licznych przepisów, dwa nowe rozdziały - 66j i 66k dotyczących europejskiego nakazu ochrony), Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia, Kodeksu karnego wykonawczego, Ustawy o Policji.

Pełny tekst: <http://dziennikustaw.gov.pl/DU/2015/21/1>

- **W dniu 18 maja 2015 r.** – wejście w życie ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015 poz. 541), która wprowadziła zmiany do Kodeksu karnego, Kodeksu wykroczeń, Kodeksu karnego wykonawczego, Prawa o ruchu drogowym.

Pełny tekst: <http://dziennikustaw.gov.pl/DU/2015/541/1>

- **W dniu 4 czerwca 2015 r.** – wejście w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 listopada 2014 r., K 54/13 (Dz.U. 2014 poz. 1707).

Pełny tekst: <http://dziennikustaw.gov.pl/DU/2014/1707/1>

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

5. Informacja międzynarodowa

5.1. Rada Europy

5.1.1. Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

5.2. Unia Europejska

5.2.1. Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej

5.2.1.1. Gry hazardowe – brak notyfikacji projektu przepisów technicznych - odszkodowanie.

Wyrok z dnia 11 czerwca 2015 r., C-98/14

Teza:

1) Przepisy krajowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które, nie przewidując okresu przejściowego, pięciokrotnie podwyższają kwotę zryczałtowanego podatku podlegającego zapłacie od użytkowania automatów do gier w salonach gier, a ponadto ustanawiają podatek proporcjonalny podlegający zapłacie od tej samej działalności, stanowią ograniczenie swobodnego świadczenia usług, zagwarantowanego w art. 56 TFUE, w zakresie, w jakim mogą wstrzymać, ograniczyć lub uczynić mniej atrakcyjnym swobodne świadczenie usług polegające na użytkowaniu automatów do gier w salonach gier na Węgrzech, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

2) Przepisy krajowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które, nie przewidując ani okresu przejściowego, ani odszkodowania dla prowadzących salony gier, zakazują użytkowania automatów do gier poza kasynami, stanowią ograniczenie swobodnego świadczenia usług, zagwarantowanego w art. 56 TFUE.

3) Ograniczenia swobodnego przepływu usług, które mogą wynikać z przepisów krajowych, takich jak rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym, mogą być uzasadnione nadrzędnymi względami interesu ogólnego tylko w zakresie, w jakim sąd krajowy po dokonaniu ogólnej oceny okoliczności przyjęcia i wejścia w życie tych przepisów stwierdzi:

– że rzeczywiście spełniają one przede wszystkim cele dotyczące ochrony konsumentów przed uzależnieniem od gry i zapobiegania przestępczości i oszustwom

związanym z grami losowymi, przy czym sama okoliczność, że ograniczenie działalności w zakresie gier losowych przyczynia się dodatkowo, poprzez zwiększenie wpływów podatkowych, do zwiększenia wpływów do budżetu danego państwa członkowskiego nie stoi na przeszkodzie, aby można było uznać, że ograniczenie to łączy w rzeczywistości przede wszystkim do osiągnięcia takich celów;

- że spełniają one te cele w sposób spójny i systematyczny oraz
- że spełniają one wymogi wynikające z ogólnych zasad prawa Unii, a w szczególności z zasad pewności prawa i ochrony uzasadnionych oczekiwań, a także prawa własności.

4) Artykuł 1 pkt 11 dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 r. ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego, zmienionej dyrektywą Rady 2006/96/WE z dnia 20 listopada 2006 r., należy interpretować w ten sposób, że:

- krajowe przepisy ustawodawcze, które pięciokrotnie podwyższają kwotę zryczałtowanego podatku podlegającego zapłacie od użytkowania automatów do gier w salonach gier, a ponadto ustanawiają podatek proporcjonalny podlegający zapłacie od tej samej działalności, nie stanowią „przepisów technicznych” w rozumieniu tego przepisu oraz że
- krajowe przepisy ustawodawcze, które zakazują użytkowania automatów do gier poza kasynami, stanowią „przepisy techniczne” w rozumieniu tego przepisu, których projekty powinny być przedmiotem powiadomienia przewidzianego w art. 8 ust. 1 akapit pierwszy tej dyrektywy.

5) Celem art. 56 TFUE jest przyznanie jednostkom praw w taki sposób, że jego naruszenie przez państwo członkowskie, w tym naruszenie wynikające z działalności ustawodawczej tego państwa, rodzi dla jednostek prawo uzyskania ze strony tego państwa członkowskiego naprawienia szkody poniesionej w wyniku tego naruszenia, w zakresie, w jakim wspomniane naruszenie jest wystarczająco istotne i istnieje bezpośredni związek przyczynowy między samym naruszeniem a poniesioną szkodą, czego ustalenie należy do sądu krajowego.

6) Celem art. 8 i 9 dyrektywy 98/34, zmienionej dyrektywą 2006/96, nie jest przyznanie jednostkom praw, w ten sposób, że ich naruszenie przez państwo członkowskie nie rodzi dla jednostek prawa do uzyskania ze strony tego państwa członkowskiego naprawienia szkody poniesionej w wyniku tego naruszenia na podstawie prawa Unii.

7) Okoliczność, że przepisy krajowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, dotyczą dziedziny objętej kompetencjami państw członkowskich, nie wpływa na odpowiedzi, jakich należy udzielić na pytania przedstawione przez sąd odsyłający.

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 11 czerwca 2015 r.

Odesłanie prejudycjalne – Swobodne świadczenie usług – Gry losowe – Podatki krajowe podlegające zapłacie od użytkowania automatów do gier zainstalowanych w salonach gier – Ustawodawstwo krajowe zakazujące użytkowania automatów do gier poza kasynami – Zasady pewności prawa i ochrony uzasadnionych oczekiwań – Dyrektywa 98/34/WE – Obowiązek przekazania Komisji projektów przepisów technicznych – Odpo-

wiedzialność państwa członkowskiego za szkody wyrządzone w wyniku przyjęcia ustawodawstwa sprzecznego z prawem Unii

W sprawie C-98/14

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Fővárosi Törvényszék (Węgry), postanowieniem z dnia 13 lutego 2014 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 3 marca 2014 r., w postępowaniu:

Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft,

Lixus Szerencsejáték Szervező kft,

Lixus Projekt Szerencsejáték Szervező kft,

Lixus Invest Szerencsejáték Szervező kft,

Megapolis Terminal Szolgáltató kft

przeciwko

Magyar Állam,

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: A. Tizzano, prezes izby, S. Rodin (sprawozdawca), A. Borg Barthet, M. Berger i F. Biltgen, sędziowie

rzecznik generalny: N. Jääskinen,

sekretarz: I. Illéssy,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 14 stycznia 2015 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft, Lixus Szerencsejáték Szervező kft, Lixus Projekt Szerencsejáték Szervező kft, Lixus Invest Szerencsejáték Szervező kft oraz Megapolis Terminal Szolgáltató kft przez L. Kelemeną, ügyvéd,
- w imieniu Magyar Állam przez T. Bogdána oraz I. Janitsáry'ego, ügyvédek,
- w imieniu rządu węgierskiego przez M. Fehérea oraz G. Koósa, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu belgijskiego przez L. Van den Broeck oraz J.-C. Halleux, działających w charakterze pełnomocników, wspieranych przez P. Vlaemmincka oraz B. Van Vooren, advocaten,
- w imieniu rządu czeskiego przez M. Smoleka, J. Vláčila oraz T. Müllera, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu rządu portugalskiego przez L. Ineza Fernandesą oraz P. de Sousa Inês, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez D. Lomę-Osoria Lerenę oraz A. Tokára, działających w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 6 ust. 3 TUE, art. 34, 36, 52 ust. 1, 56 i 61 TFUE, a także art. 1, 8 i 9 dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 r. ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego (Dz.U. L 204, s. 37), zmienionej dyrektywą Rady 2006/96/WE z dnia 20 listopada 2006 r. (Dz.U. L 363, s. 81, zwanej dalej „dyrektywą 98/34”).

2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu pomiędzy Berlington Hungary Tanácsadó és Szolgáltató kft, Lixus Szerencsejáték Szervező kft, Lixus Projekt Szerencsejáték Szervező kft, Lixus Invest Szerencsejáték Szervező kft i Megapolis Terminal Szolgáltató kft a Magyar Állam (państwem węgierskim) w przedmiocie wniesionego przez te spółki powództwa o naprawę szkód poniesionych w wyniku stosowania niezgodnych z prawem Unii ustaw krajowych w zakresie użytkowania automatów do gier.

Ramy prawne

Prawo Unii

3 Artykuł 1 dyrektywy 98/34 ma następujące brzmienie:

„Do celów niniejszej dyrektywy stosuje się poniższe terminy:

[...]

3) »specyfikacja techniczna«: oznacza specyfikację zawartą w dokumencie, który opisuje wymagane cechy produktu, takie jak: poziom jakości, wydajności, bezpieczeństwa lub wymiary, włącznie z wymaganiami mającymi zastosowanie do produktu w zakresie nazwy, pod jaką jest sprzedawany, terminologii, symboli, badań i metod badania, opakowania, oznakowania i etykietowania oraz procedur oceny zgodności.

[...]

4) »inne wymagania« oznaczają wymagania inne niż specyfikacje techniczne, nałożone na produkt w celu ochrony, w szczególności konsumentów i środowiska, które wpływają na jego cykl życiowy po wprowadzeniu go na rynek, takie jak warunki użytkowania, powtórne przetwarzanie, ponowne zastosowanie lub składowanie, gdzie takie warunki mogą mieć istotny wpływ na skład lub rodzaj produktu lub jego obrót;

[...]

11) »przepisy techniczne«: specyfikacje techniczne i inne wymagania bądź zasady dotyczące usług, włącznie z odpowiednimi przepisami administracyjnymi, których przestrzeganie jest obowiązkowe, de jure lub de facto, w przypadku wprowadzenia do obrotu, świadczenia usługi, ustanowienia operatora usług lub stosowania w państwie członkowskim lub na przeważającej jego części, jak również przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne państw członkowskich, z wyjątkiem określonych w art. 10, zakazujących [zakazujące] produkcji, przywozu, wprowadzania do obrotu i stosowania produktu lub zakazujących [zakazujące] świadczenia bądź korzystania z usługi lub ustanawiania dostawcy usług [podejmowania działalności jako dostawca usług].

Przepisy techniczne obejmują de facto [Przepisy techniczne de facto stanowią między innymi]:

– [...]

– [...]

– specyfikacje techniczne lub inne wymogi bądź zasady dotyczące usług, które powiązane są ze środkami fiskalnymi [podatkowymi] lub finansowymi mającymi wpływ na konsumpcję produktów lub usług przez wspomaganie przestrzegania takich specyfikacji

technicznych lub innych wymogów bądź zasad dotyczących usług; specyfikacje techniczne lub inne wymogi bądź zasady dotyczące usług powiązanych z systemami zabezpieczenia społecznego nie są objęte tym znaczeniem.

[...]

4 Artykuł 8 ust. 1 tej dyrektywy stanowi:

„Z zastrzeżeniem art. 10 państwa członkowskie niezwłocznie przekazują Komisji wszelkie projekty przepisów technicznych, z wyjątkiem tych, które w pełni stanowią transpozycję normy międzynarodowej lub europejskiej, w którym to przypadku wystarczająca jest informacja dotycząca odpowiedniej normy. Przekazują Komisji także podstawę prawną konieczną do przyjęcia uregulowań technicznych, jeżeli nie zostały one wyraźnie ujęte w projekcie.

[...]

5 Zgodnie z art. 9 wspomnianej dyrektywy:

„1. Państwa członkowskie odraczają przyjęcie projektu przepisów technicznych o trzy miesiące, począwszy [licząc] od daty otrzymania przez Komisję komunikatu [powiadomienia] określonego w art. 8 ust. 1.

[...]

7. Ustęp 1-5 nie stosują się w przypadkach, gdy:

– z nagłych powodów, spowodowanych przez poważne i nieprzewidziane okoliczności odnoszące się do ochrony zdrowia i bezpieczeństwa publicznego, ochrony zwierząt lub roślin oraz, w stosunku do zasad dotyczących usług, również dla [do] porządku publicznego, w szczególności ochrony nieletnich, państwo członkowskie jest zobowiązane przygotować przepisy techniczne w bardzo krótkim czasie, w celu ich natychmiastowego przyjęcia i wprowadzenia w życie bez możliwości jakichkolwiek konsultacji,

[...]

W powiadomieniu określonym w art. 8 państwa członkowskie przedstawiają powody pilności podjętych środków. Komisja najszybciej jak to możliwe przedstawia opinię w sprawie powiadomienia. Podejmuje ona stosowne działania w przypadkach, gdy procedura ta jest niewłaściwie stosowana. Parlament Europejski jest na bieżąco informowany przez Komisję”.

6 Artykuł 10 ust. 4 tej dyrektywy brzmi następująco:

„Artykuł 9 nie stosuje się do specyfikacji technicznych lub innych wymogów bądź zasad dotyczących usług, określonych w trzecim tiret art. 1 pkt 11 akapit drugi”.

Prawo węgierskie

7 Paragraf 26 ust. 3 ustawy nr XXXIV z 1991 r. o organizacji gier losowych (zwanej dalej „ustawą o grach losowych”), w wersji obowiązującej do dnia 9 października 2012 r., zezwalał na użytkowanie automatów do gier albo w kasynach albo w salonach gier prowadzonych przez utworzone wyłącznie w tym celu spółki prawa handlowego.

8 Zgodnie z § 33 tej ustawy, obowiązującym do dnia 31 października 2011 r., zryczałtowany podatek od gier podlegający zapłacie od użytkowania automatów do gier wynosił 100 000 forintów węgierskich (HUF) miesięcznie od jednego stanowiska do gry w przypadku automatów do gier zainstalowanych w salonach gier kategorii I i II. Poprzez odstępstwo od tej zasady automaty do gier zainstalowane w „kasynach elektronicznych” były opodatkowane podatkiem w wysokości 120 000 HUF, mimo że kasyna te były uznawane za szczególnie rodzaj salonów gier objętych kategorią I. Podatek był należy za

każdy rozpoczęty miesiąc. Użytkowanie automatów do gier w kasynach podlegało odrębnemu systemowi podatkowemu.

9 Paragraf 33 ustawy o automatach do gier został zmieniony przez § 27 ustawy nr CXXV z 2011 r., zmieniającej niektóre ustawy podatkowe w celu zapewnienia stabilności finansów publicznych (zwanej dalej „ustawą zmieniającą z 2011 r.”), ze skutkiem od dnia 1 listopada 2011 r., w ten sposób, że kwoty te zostały podwyższone do 700 000 HUF w przypadku automatów do gier zainstalowanych w kasynach elektronicznych i do 500 000 HUF w przypadku automatów do gier zainstalowanych w innych salonach gier objętych kategoriami I i II. Wspomniany § 27 wprowadził także podatek proporcjonalny od gier, podlegający zapłacie od użytkowania automatów do gier w salonach gier, w zakresie, w jakim przychody netto z jednego automatu wynosiły w danym kwartale co najmniej 900 000 HUF. W przypadku automatów, w których można zainstalować więcej niż jedno stanowisko do gry, obowiązujący próg był obliczany poprzez pomnożenie kwoty 900 000 HUF przez liczbę stanowisk do gry. Podatek ten wynosił 20% przekraczającej 900 000 HUF części przychodów kwartalnych netto z automatu.

10 Poza tym ustawa zmieniająca z 2011 r. przewidywała, że od dnia 1 stycznia 2013 r. automaty do gier zainstalowane w salonach gier będą obowiązkowo połączone z serwerem centralnym użytkowanym przez spółkę prawa handlowego, spełniającym określone wymogi i do którego organy kontroli gier losowych będą mieć dostęp w czasie rzeczywistym.

11 Paragraf 26 ust. 3 ustawy o grach losowych został następnie zmieniony ze skutkiem od dnia 10 października 2012 r. przez § 5 ustawy nr CXLIV z 2012 r., zmieniającej ustawę nr XXXIV z 1991 r. o organizacji gier losowych (zwanej dalej „ustawą zmieniającą z 2012 r.”), w ten sposób, że wyłączne prawo użytkowania automatów do gier zostało zastrzeżone dla kasyn.

12 Paragraf 8 ustawy zmieniającej z 2012 r. dodał do ustawy o grach losowych § 40/A, którego ust. 1 przewidywał, że wydane przed dniem wejścia w życie tej ustawy zmieniającej zezwolenia dotyczące użytkowania automatów do gier zainstalowanych w salonach gier stają się nieważne w dniu następującym po dniu wejścia w życie wspomnianej ustawy oraz że operatorzy gier losowych są zobowiązani do oddania tych zezwoleń organom podatkowym w terminie piętnastu dni, licząc od wspomnianego dnia.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

13 Skarżące w postępowaniu głównym są spółkami prawa handlowego, które do wejścia w życie ustawy zmieniającej z 2012 r. użytkowały automaty do gier w salonach gier. Wspomniane skarżące wykonywały swą działalność główną za pomocą automatów do gier pochodzących z innych państw członkowskich. Część ich klientów stanowili obywatele Unii Europejskiej spędzający wakacje na Węgrzech.

14 Na mocy ustawodawstwa węgierskiego obowiązującego w okresie od dnia 16 sierpnia 1991 r. do dnia 9 października 2012 r. automaty do gier mogły być użytkowane w kasynach i salonach gier po uzyskaniu zezwoleń administracyjnych wydawanych przez organy kontroli gier losowych. Prowadzący salony gier, tacy jak skarżące w postępowaniu głównym, byli zobowiązani do zapłaty miesięcznego zryczałtowanego podatku, który w dniu 31 października 2011 r. wynosił 100 000 HUF od jednego automatu do gier.

15 Ustawa zmieniająca z 2011 r. nałożyła obowiązek podłączenia od dnia 1 stycznia 2013 r. automatów do gier użytkowanych w salonach gier do serwera centralnego.

16 Ze skutkiem od dnia 1 listopada 2011 r. ustawa ta również pięciokrotnie podwyższyła miesięczny podatek zryczałtowany podlegający zapłacie od użytkowania automatów do gier zainstalowanych w salonach gier, ustanawiając jednocześnie dodatkowy, wyrażony procentowo podatek proporcjonalny od przychodów kwartalnych netto od każde-

go automatu. Kwota podatku podlegającego zapłacie od użytkowania automatów do gier zainstalowanych w kasynach pozostała natomiast niezmienną.

17 W dniu 30 września 2011 r., czyli dzień po publikacji ustawy zmieniającej z 2011 r., rząd węgierski przekazał tekst tej ustawy Komisji Europejskiej, nie wskazując jednak, że podwyższenie podatków wprowadzone przez wspomnianą ustawę objęte jest zakresem stosowania dyrektywy 98/34. Przewidziane w art. 9 ust. 1 tej dyrektywy odroczenie nie zostało zastosowane.

18 Ostatecznie zrezygnowano z wprowadzenia w życie przewidzianego w ustawie zmieniającej z 2011 r. systemu użytkowania automatów do gier w oparciu o serwer centralny, ponieważ na wniosek rządu z dnia 1 października 2012 r. parlament węgierski przyjął w dniu 2 października 2012 r. ustawę zmieniającą z 2012 r., która zakazała użytkowania automatów do gier poza kasynami. W celu uzasadnienia takiego zakazu ustawodawca powołał się na zapobieganie przestępczości i uzależnieniu od gier, a także na względy zdrowia publicznego w związku z zapobieganiem uzależnieniu od gier. Ustawa ta weszła w życie w dniu 10 października 2012 r., a zatem w dniu następującym po dniu jej publikacji. Kolejnego dnia, czyli w dniu 11 października 2012 r., zezwolenia na użytkowanie automatów do gier w salonach gier wygasły z mocy prawa, przy czym ustawodawca nie przewidział odszkodowania dla operatorów posiadających te zezwolenia.

19 W dniu 1 października 2012 r. rząd węgierski zgłosił Komisji projekt ustawy zmieniającej z 2012 r., określając ją środkiem finansowym w rozumieniu art. 1 pkt 11 dyrektywy 98/34. Na podstawie art. 10 ust. 4 tej dyrektywy żadne odroczenie nie zostało zastosowane. W dniu 15 października 2012 r. Komisja powiadomiła rząd węgierski, że nie wyraża zgody na tę kwalifikację. Wspomniany rząd powołał się zatem na naglące powody w rozumieniu art. 9 ust. 7 wspomnianej dyrektywy.

20 Skarżące w postępowaniu głównym wytoczyły powództwo przeciwko Magyar Állam przed Fővárosi Törvényszék (sądem stołecznym), żądając odszkodowania za szkody, które ich zdaniem poniosły w wyniku stosowania niektórych przepisów ustawy zmieniającej z 2011 r. i ustawy zmieniającej z 2012 r. Zdaniem tych skarżących podnoszona przez nie szkoda wynika z zapłaty podatków od gier, utraty wartości przez ich automaty do gier oraz kosztów podniesionych w ramach postępowania głównego.

21 Magyar Állam wniosło o oddalenie skargi, podważając zarówno jej podstawę prawną jak i kwoty zażądane przez skarżące w postępowaniu głównym.

22 Postanowieniem z dnia 13 lutego 2014 r. Fővárosi Törvényszék zawiesił postępowanie i zwrócił się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy z art. 56 TFUE zgodne jest niedyskryminujące uregulowanie państwa członkowskiego, które w jednym akcie prawnym i bez okresu na dostosowanie, pięciokrotnie podwyższa wcześniejszą kwotę bezpośredniego podatku podlegającego zapłacie od automatów do gier użytkowanych w salonach gier, noszącego nazwę podatku od gier, i ponadto wprowadza wyrażony procentowo proporcjonalny podatek od gier, przez co ograniczeniu ulega działalność operatorów gier losowych prowadzących salony gier?

2) Czy art. 34 TFUE można interpretować w ten sposób, że zakresem stosowania tego postanowienia objęte jest niedyskryminujące uregulowanie państwa członkowskiego, które w jednym akcie prawnym i bez okresu na dostosowanie, pięciokrotnie podwyższa wcześniejszą kwotę bezpośredniego podatku podlegającego zapłacie od automatów do gier użytkowanych w salonach gier, noszącego nazwę podatku od gier, i ponadto wprowadza wyrażony procentowo proporcjonalny podatek od gier, przez co ograniczeniu ulega przywóz automatów do gier na Węgry z obszaru Unii Europejskiej?

3) W wypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pierwsze lub drugie pytanie: czy w ramach stosowania art. 36 TFUE, 52 ust. 1 TFUE i art. 61 TFUE lub odwoływania się

do istnienia nadrzędnych względów państwo członkowskie może powoływać się wyłącznie na naprawę sytuacji budżetowej?

4) W wypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pierwsze lub drugie pytanie: czy w świetle art. 6 ust. 3 TUE należy uwzględniać ogólne zasady prawa w odniesieniu do ograniczeń wprowadzonych przez państwo członkowskie i do przyznania okresu na dostosowanie do przepisu podatkowego?

5) W wypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pierwsze lub drugie pytanie: czy wyrok *Brasserie du Pêcheur i Factortame* (C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79) należy interpretować w ten sposób, iż naruszenie art. 34 TFUE lub 56 TFUE może stanowić podstawę odpowiedzialności za szkodę państwa członkowskiego z tego względu, że postanowienia te – ze względu na ich bezpośrednią skuteczność – przyznają prawa jednostkom z państw członkowskich?

6) Czy dyrektywę 98/34/WE można interpretować w ten sposób, że krajowe uregulowanie podatkowe, które w jednym akcie podwyższa pięciokrotnie kwotę podatku bezpośredniego, a mianowicie podatku od gier polegającego zapłacie od automatów do gier użytkowanych w salonach gier, i ponadto wprowadza wyrażony procentowo podatek proporcjonalny, stanowi „przepis techniczny de facto”?

7) W wypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na szóste pytanie: czy jednostki z państwa członkowskiego mogą powoływać się względem tego państwa na naruszenie art. 8 ust. 1 lub art. 9 ust. 1 dyrektywy 98/34/WE, jako na uchybienie, które może uzasadniać ciężący na nim obowiązek naprawienia szkody? Czy dyrektywa 98/34/WE ma na celu przyznanie praw jednostkom? W oparciu o jakie kryteria sąd krajowy powinien rozstrzygnąć, czy *Magyar Állam* popełniło wystarczająco istotne naruszenie i jakie roszczenie odszkodowawcze może opierać się na tym naruszeniu?

8) Czy z art. 56 TFUE zgodne jest niedyskryminujące uregulowanie państwa członkowskiego, które zabrania ze skutkiem natychmiastowym użytkowania automatów do gier w salonach gier, nie przyznając zainteresowanym operatorom gier losowych okresu przejściowego lub na dostosowanie ani nie zapewniając im stosownego odszkodowania i jednocześnie ustanawia na rzecz kasyn monopol na użytkowanie automatów o gier?

9) Czy art. 34 TFUE można interpretować w ten sposób, że postanowienie to powinno mieć istotne znaczenie i być stosowane również w wypadku, gdy państwo członkowskie przyjmuje niedyskryminujące uregulowanie, które chociaż nie zabrania bezpośrednio przywozu automatów do gier z obszaru Unii Europejskiej, to ogranicza używanie i użytkowanie wspomnianych automatów w ramach organizacji gier losowych lub zabrania ich, bez przyznania zainteresowanym operatorom gier wykonującym ową działalność okresu przejściowego lub na dostosowanie ani odszkodowania?

10) W wypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na ósme lub dziewiąte pytanie: jakie kryteria powinien uwzględnić sąd krajowy, aby rozstrzygnąć kwestię, czy ograniczenie jest konieczne, odpowiednie i proporcjonalne w ramach stosowania art. 36 TFUE, 52 ust. 1 TFUE i 61 TFUE, a także w ramach odwoływania się do istnienia nadrzędnych względów?

11) W wypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na ósme lub dziewiąte pytanie: czy w świetle art. 6 ust. 3 TUE przy ocenie zakazu wprowadzonego przez państwo członkowskie i okresu na dostosowanie należy uwzględniać ogólne zasady prawa? Czy należy wziąć pod uwagę prawa podstawowe – takie jak prawo własności i zakaz wyłączenia bez odszkodowania – w związku z ograniczeniem występującym w niniejszej sprawie, a jeżeli tak, to w jaki sposób?

12) W wypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na ósme lub dziewiąte pytanie, czy wyrok *Brasserie du pêcheur i Factortame* (C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79) można in-

terpretować w ten sposób, iż naruszenie art. 34 TFUE lub 56 TFUE może stanowić podstawę odpowiedzialności za szkodę państwa członkowskiego z tego względu, że postanowienia te – ze względu na ich bezpośrednią skuteczność – przyznają prawa jednostkom z państw członkowskich?

13) Czy dyrektywę 98/34/WE można interpretować w ten sposób, że przepis krajowy, który poprzez zarezerwowanie dla kasyn użytkowania automatów do gier zabrania ich użytkowania w salonach gier, stanowi „inne wymaganie”?

14) W wypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na trzynaste pytanie: czy jednostki z państwa członkowskiego mogą powoływać się względem tego państwa na naruszenie art. 8 ust. 1 lub art. 9 ust. 1 dyrektywy 98/34/WE, jako na uchybienie, które może uzasadniać ciężący na nim obowiązek naprawienia szkody? W oparciu o jakie kryteria sąd krajowy powinien rozstrzygnąć, czy pozwany popełnił wystarczająco istotne naruszenie i jakie roszczenie odszkodowawcze może opierać się na tym naruszeniu?

15) Czy zastosowanie ma również zasada prawa Unii, zgodnie z którą państwa członkowskie mają obowiązek wypłacić jednostkom odszkodowanie za szkody wynikające z naruszeń prawa Unii, które można przypisać państwom członkowskim w wypadku, gdy państwu członkowskiemu przysługują suwerenne kompetencje w dziedzinie, której dotyczy przyjęte uregulowanie? Czy w takim wypadku za wytyczne mogą posłużyć również prawa podstawowe i ogólne zasady prawa wynikające ze wspólnych tradycji konstytucyjnych państw członkowskich?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie właściwości Trybunału

23 Na wstępie rząd węgierski kwestionuje co do zasady właściwość Trybunału w zakresie udzielenia odpowiedzi na przedstawione pytania, z uwagi na fakt, że spór w postępowaniu głównym – ze względu na brak aspektów transgranicznych – nie posiada żadnego związku z prawem Unii.

24 W tym zakresie należy przypomnieć, że przepisy krajowe, takie jak będące przedmiotem postępowania głównego, które bez rozróżnienia znajdują zastosowanie do obywateli węgierskich i obywateli innych państw członkowskich, mogą, co do zasady, być objęte postanowieniami traktatu dotyczącymi swobód podstawowych gwarantowanych przez traktat FUE wyłącznie w zakresie, w jakim przepisy te znajdują zastosowanie do stanów faktycznych mających związek z obrotem gospodarczym pomiędzy państwami członkowskimi (zob. podobnie wyroki: *Anomar i in.*, C-6/01, EU:C:2003:446, pkt 39; *Garkalns*, C-470/11, EU:C:2012:505, pkt 21).

25 W niniejszej sprawie z postanowienia odsyłającego wynika, że część klientów skarżących w postępowaniu głównym stanowili obywatele Unii spędzający wakacje na Węgrzech.

26 Tymczasem, usługi świadczone przez usługodawcę posiadającego siedzibę w jednym państwie członkowskim, bez przemieszczania się, usługobiorcy posiadającemu siedzibę lub miejsce zamieszkania w innym państwie członkowskim, stanowią transgraniczne świadczenie usług w rozumieniu art. 56 TFUE (zob. podobnie wyroki: *Alpine Investments*, C-384/93, EU:C:1995:126, pkt 21, 22; *Gambelli i in.*, C-243/01, EU:C:2003:597, pkt 53; *Komisja/Hiszpania*, C-211/08, EU:C:2010:340, pkt 48).

27 Poza tym nie można wcale wykluczyć, że przedsiębiorcy zamieszkali lub mający siedziby w państwach członkowskich innych niż Węgry byli lub są zainteresowani prowadzeniem salonów gier na terytorium Węgier (zob. podobnie wyroki: *Blanco Pérez i Chao Gómez*, C-570/07 i C-571/07, EU:C:2010:300, pkt 40, a także *Garkalns*, C-470/11, EU:C:2012:505, pkt 21).

28 W tych okolicznościach Trybunał jest właściwy do udzielenia odpowiedzi na przedstawione pytania.

W przedmiocie istnienia ograniczeń swobód podstawowych

W przedmiocie pytań pierwszego i drugiego

29 Poprzez pytania pierwsze i drugie, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy przepisy krajowe, takie jak ustawa zmieniająca z 2011 r., które, nie przewidując okresu przejściowego, pięciokrotnie podwyższają kwotę zryczałtowanego podatku podlegającego zapłacie od użytkowania automatów do gier w salonach gier, a ponadto ustanawiają podatek proporcjonalny podlegający zapłacie od tej samej działalności, stanowią ograniczenie swobodnego przepływu towarów i swobodnego świadczenia usług, zagwarantowanych odpowiednio w art. 34 TFUE i 56 TFUE.

30 Na wstępie należy podnieść, że tego rodzaju przepisy bezpośrednio oddziałują na działalność polegającą na użytkowaniu automatów do gier. Natomiast przepisy te mogą jedynie pośrednio – w konsekwencji wpływu, jaki wywierają na tę działalność – oddziaływać na przywóz tych automatów.

31 Bez konieczności analizowania przywozu automatów do gry, który stanowi dodatkowy aspekt ich użytkowania, należy stwierdzić, że mimo iż użytkowanie tych automatów jest związane z czynnością polegającą na ich przywozie, pierwsza z tych działalności objęta jest postanowieniami traktatu dotyczącymi swobodnego świadczenia usług, a druga objęta jest postanowieniami dotyczącymi swobodnego przepływu towarów (wyrok Anomar i in., C-6/01, EU:C:2003:446, pkt 55).

32 Tymczasem zakładając nawet, że przepisy krajowe, takie jak ustawa zmieniająca z 2011 r., mogą stać na przeszkodzie przywozowi automatów do gier, w zakresie, w jakim ograniczają możliwość ich użytkowania, Trybunał nie jest w stanie w ramach niniejszego postępowania rozstrzygnąć kwestii, czy 34 TFUE sprzeciwia się stosowaniu takich przepisów w braku wystarczających wyjaśnień na temat rzeczywistego wpływu tych przepisów na przywóz automatów do gier (zob. podobnie wyrok Läärä i in., C-124/97, EU:C:1999:435, pkt 26).

33 W tych okolicznościach należy zbadać tego rodzaju przepisy wyłącznie pod kątem zgodności z art. 56 TFUE.

34 W tym zakresie na wstępie należy wyjaśnić, że mimo iż podatki bezpośrednie należą do kompetencji państw członkowskich, to państwa te muszą wykonywać te kompetencje z poszanowaniem prawa Unii, a zwłaszcza podstawowych swobód gwarantowanych w traktacie (zob. podobnie wyrok Blanco i Fabretti, C-344/13 i C-367/13, EU:C:2014:2311, pkt 24 i przytoczone tam orzecznictwo).

35 Artykuł 56 TFUE wymaga nie tylko wyeliminowania wszelkiej dyskryminacji ze względu na przynależność państwową w stosunku do usługodawców z siedzibą w innym państwie członkowskim, lecz również zniesienia jakichkolwiek ograniczeń, nawet gdy obowiązują one bez różnicy zarówno w stosunku do krajowych usługodawców, jak i usługodawców z innych państw członkowskich, jeżeli są w stanie wstrzymać, ograniczyć lub uczynić mniej atrakcyjną działalność usługodawcy mającego siedzibę w innym państwie członkowskim, w którym zgodnie z prawem świadczy on takie same usługi (zob. podobnie wyroki: Sporting Exchange, C-203/08, EU:C:2010:307, pkt 23 i przytoczone tam orzecznictwo, a także HIT i HIT LARIX, C-176/11, EU:C:2012:454, pkt 16).

36 Artykuł 56 TFUE nie obejmuje natomiast środków, których jedynym skutkiem jest obłożenie świadczenia usług dodatkowymi kosztami i które w jednakowy sposób odnoszą się do świadczenia usług zarówno między państwami członkowskimi, jak i wewnątrz

jednego państwa członkowskiego (wyrok Mobistar i Belgacom Mobile, C-544/03 i C-545/03, EU:C:2005:518, pkt 31).

37 Jest bezsporne, że ustawa zmieniająca z 2011 r. nie wprowadza żadnej bezpośredniej dyskryminacji pomiędzy spółkami węgierskimi a spółkami z siedzibą w innych państwach członkowskich użytkującymi automaty do gier w salonach gier na terytorium Węgier, ponieważ wprowadzone tą ustawą podatek zryczałtowany i podatek proporcjonalny pobierane są na identycznych warunkach w odniesieniu od wszystkich tych spółek.

38 Ponadto, ani z postanowienia odsyłającego ani z uwag przedłożonych przez strony postępowania nie wynika, że większość spółek prowadzących salony gier na rynku węgierskim ma siedziby w innych państwach członkowskich, w którym to przypadku przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym mogłyby stanowić pośrednią dyskryminację wobec usługodawców z siedzibą w innych państwach członkowskich (zob. podobnie wyroki: Spotti, C-272/92, EU:C:1993:848, pkt 18; Hervis Sport- és Divatkereskedelmi, C-385/12, EU:C:2014:47, pkt 39, 41).

39 Jednakże skarżące w postępowaniu głównym twierdzą, że ustawa zmieniająca z 2011 r., poprzez drastyczne podwyższenie kwoty podatków podlegających zapłacie od użytkowania automatów do gier w salonach gier, stworzyła przeszkodę dla opłacalnego użytkowania tych automatów przez prowadzących salony gier i w ten sposób w odniesieniu do tej działalności przyznała faktyczną wyłączność prowadzącym kasyna. W szczególności, ponieważ salon gier objęty kategorią I osiągałby średnio miesięczne przychody w wysokości 200 000 HUF na jeden automat, zapłata kwoty w wysokości 500 000 HUF tytułem miesięcznego zryczałtowanego podatku prowadziłaby sama w sobie średnio do powstania miesięcznej bezpośredniej straty w wysokości 300 000 HUF na jeden automat. W każdym razie, zakładając nawet, że niektórzy z prowadzących salony gier osiągaliby wyższe przychody, zysk pozostający po odliczeniu wspomnianych podatków i różnych kosztów byłby zerowy lub co najwyżej minimalny.

40 W tym zakresie należy stwierdzić, że w przypadku gdyby ustawa zmieniająca z 2011 r. rzeczywiście mogła wstrzymać, ograniczyć lub uczynić mniej atrakcyjnym swobodne świadczenie usług polegające na użytkowaniu automatów do gier w salonach gier na Węgrzech, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego, powinna ona być uznana za przeszkodę w swobodnym świadczeniu usług, zagwarantowanym w art. 56 TFUE.

41 Byłoby tak, gdyby sąd odsyłający stwierdził, że przewidziane w ustawie zmieniającej z 2011 r. podwyższenie podatków doprowadziło do ograniczenia użytkowania automatów do gier do kasyn, do których to podwyższenie nie miało zastosowania. Tak więc wspomniane podwyższenie podatków wywierałoby skutek podobny do skutku zakazania użytkowania automatów do gier poza kasynami, które zgodnie z utrwalonym orzecznictwem stanowi przeszkodę w swobodnym świadczeniu usług (zob. w szczególności wyroki: Anomar i in., C-6/01, EU:C:2003:446, pkt 75; Komisja/Grecja, C-65/05, EU:C:2006:673, pkt 53).

42 W konsekwencji na pierwsze pytanie należy odpowiedzieć, że przepisy krajowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które, nie przewidując okresu przejściowego, pięciokrotnie podwyższają kwotę zryczałtowanego podatku podlegającego zapłacie od użytkowania automatów do gier w salonach gier, a ponadto ustanawiają podatek proporcjonalny podlegający zapłacie od tej samej działalności, stanowią ograniczenie swobodnego świadczenia usług, zagwarantowanego w art. 56 TFUE w zakresie, w jakim mogą wstrzymać, ograniczyć lub uczynić mniej atrakcyjnym swobodne świadczenie usług polegające na użytkowaniu automatów do gier w salonach gier, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

43 Ze względów wskazanych w pkt 30–32 nie ma konieczności odpowiadania na pytanie drugie.

W przedmiocie pytań ósmego i dziewiątego

44 Poprzez swe pytania ósme i dziewiąte, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający zmierza do ustalenia, czy przepisy krajowe, takie jak ustawa zmieniająca z 2012 r., które, nie przewidując ani okresu przejściowego, ani odszkodowania dla prowadzących salony gier, zakazują użytkowania automatów do gier poza kasynami, stanowią ograniczenie swobodnego przepływu towarów oraz swobodnego świadczenia usług, zagwarantowanych w art. 34 TFUE i 56 TFUE.

45 Na wstępie należy zauważyć, że niektóre z argumentów przedstawionych Trybunałowi przez strony w postępowaniu głównym dotyczą problemów, które nie są objęte ww. pytaniami prejudycjalnymi i które odnoszą się do okoliczności faktycznych wycho-
dzących poza zakres postanowienia odsyłającego.

46 W szczególności skarżące w postępowaniu głównym w uwagach na piśmie podniosły, a rząd węgierski potwierdził to podczas rozprawy, że do prowadzenia kasyna na terytorium Węgier uprawnieni są wyłącznie operatorzy posiadający koncesję udzieloną przez Magyar Állam. Tymczasem, koncesje na prowadzenie kasyna są udzielane tylko ograniczonej liczbie zakładów i w niektórych okolicznościach mogą być udzielone bez przeprowadzenia wcześniej przetargu. Poza tym, zdaniem skarżących w postępowaniu głównym tylko spółki z siedzibą na Węgrzech mogły dotychczas uzyskać koncesję. Tak więc węgierskie procedury udzielania tych koncesji w praktyce stawiały w niekorzystnej sytuacji operatorów z siedzibą w innych państwach członkowskich.

47 Kwestia zgodności wspomnianych procedur z prawem Unii jest jednakże kwestią odrębną od kwestii zgodności z prawem Unii zakazu użytkowania automatów do gier poza kasynami, która stanowi wyłączny przedmiot pytań przedstawionych przez sąd odsyłający.

48 W tym zakresie należy wyjaśnić, że wyłącznie do sądu krajowego należy określić przedmiot pytań, które zamierza przedstawić Trybunałowi. Trybunał nie może na żądanie jednej ze stron postępowania głównego rozpatrywać pytań, które nie zostały mu przedstawione przez sąd krajowy. Jeśli, w miarę rozwoju postępowania, sąd krajowy uzna za niezbędne uzyskać dalszą wykładnię prawa Unii, powinien zwrócić się z nowym wnioskiem do Trybunału (zob. podobnie wyroki: CBEM, 311/84, EU:C:1985:394, pkt 10; Syndesmos Melon tis Eleftheras Evangelikis Ekkliisias i in., C-381/89, EU:C:1992:142, pkt 19; Slob, C-236/02, EU:C:2004:94, pkt 29). Trybunał nie może zatem badać argumentów, o których mowa w pkt 46 niniejszego wyroku.

49 W konsekwencji należy ustalić, czy przepisy krajowe, takie jak ustawa zmieniająca z 2012 r., stoją na przeszkodzie swobodnemu przepływowi towarów i swobodnemu świadczeniu usług w zakresie, w jakim zakazują użytkowania automatów do gier poza kasynami, przy czym kwestia ta jest niezależna od kwestii, czy poza tym węgierskie przepisy dotyczące procedury udzielania koncesji na użytkowanie kasyna zawierają także ograniczenia tych swobód.

50 Ze względów przedstawionych w pkt 30–32 należy zbadać takie przepisy krajowe jedynie pod kątem zgodności z art. 56 TFUE.

51 W tym zakresie między innymi z orzecznictwa przypomnianego w pkt 41 wynika, że przepisy krajowe, które zezwalają na użytkowanie i praktykowanie niektórych gier losowych tylko w kasynach, stanowią przeszkodę w swobodnym świadczeniu usług.

52 W takich okolicznościach na ósme pytanie należy odpowiedzieć, że przepisy krajowe takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które, nie przewidując ani okresu

przejściowego, ani odszkodowania dla prowadzących salony gier, zakazują użytkowania automatów do gier poza kasynami, stanowią ograniczenie swobodnego świadczenia usług, zagwarantowanego w art. 56 TFUE.

53 Nie ma potrzeby udzielania odpowiedzi na dziewiąte pytanie.

W przedmiocie uzasadnienia ograniczeń w swobodnym świadczeniu usług

54 Poprzez pytania trzecie, czwarte, dziesiąte i jedenaste, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, w jakiej mierze ograniczenia, które mogą wynikać z przepisów krajowych, takich jak przepisy rozpatrywane w postępowaniu głównym, mogą być dopuszczone na podstawie odstępstw przewidzianych wyraźnie w art. 51 TFUE i 52 TFUE, mających zastosowanie do niniejszej dziedziny na podstawie art. 62 TFUE, lub uzasadnione zgodnie z orzecznictwem Trybunału na podstawie nadrzędnych względów interesu ogólnego.

55 O ile ustawa zmieniająca z 2011 r. i ustawa zmieniająca z 2012 r. wpisują się w ramy reformy krajowej mającej na celu utrudnienie użytkowania automatów do gier, a ustawodawca węgierski powołał się na te same cele, aby uzasadnić te dwie ustawy, należy zbadać łącznie kwestię ewentualnego uzasadnienia ograniczeń wynikających ze wspomnianych ustaw.

W przedmiocie istnienia nadrzędnych względów interesu ogólnego

56 Na wstępie należy przypomnieć, że uregulowanie gier losowych stanowi część dziedziny, w której pomiędzy państwami członkowskimi istnieją znaczne rozbieżności dotyczące wartości moralnych, religijnych i kulturalnych. W braku uregulowań na szczeblu Unii państwa członkowskie korzystają co do zasady ze swobody w ustalaniu celów ich polityki w dziedzinie gier losowych i szczegółowego określenia poziomu ochrony, do którego dążą (zob. podobnie wyroki: Dickinger i Ömer, C-347/09, EU:C:2011:582, pkt 47, a także Digibet i Albers, C-156/13, EU:C:2014:1756, pkt 24).

57 Ustalenie celów, jakie są w rzeczywistości realizowane przez ustawodawstwo krajowe, należy w ramach sprawy przedstawionej Trybunałowi w trybie art. 267 TFUE do właściwości sądu odsyłającego (wyrok Pflieger i in., C-390/12, EU:C:2014:281, pkt 47).

58 W takich okolicznościach należy stwierdzić, że cele, które zostały określone jako te, do osiągnięcia których dążą ustawy rozpatrywane w postępowaniu głównym, czyli ochrona konsumentów przed uzależnieniem od gry i zapobieganie przestępczości i oszustwom związanym z grami losowymi, stanowią nadrzędne względy interesu ogólnego, które mogą uzasadnić ograniczenia działalności w zakresie gier losowych (zob. podobnie wyroki: Carmen Media Group, C-46/08, EU:C:2010:505, pkt 55, a także Stanley International Betting i Stanleybet Malta, C-463/13, EU:C:2015:25, pkt 48, 49, a także przytoczone tam orzecznictwo).

59 Skarżące w postępowaniu głównym jednak podnoszą, że podstawowy cel ustawy zmieniającej z 2011 r. polega w rzeczywistości na zwiększeniu wpływów podatkowych z użytkowania automatów do gier.

60 W tym zakresie Trybunał wielokrotnie orzekał, że cel polegający wyłącznie na zwiększeniu przychodów skarbu państwa nie może uzasadniać ograniczenia swobodnego świadczenia usług (zob. w szczególności wyroki: Dickinger i Ömer, C-347/09, EU:C:2011:582, pkt 55, a także Pflieger i in., C-390/12, EU:C:2014:281, pkt 54).

61 Jednakże okoliczność, że ograniczenie działalności w zakresie gier losowych przyczynia się dodatkowo do zwiększenia wpływów do budżetu danego państwa członkowskiego nie uniemożliwia uzasadnienia tego ograniczenia w zakresie, w jakim dąży ono w rzeczywistości przede wszystkim do osiągnięcia celów odnoszących się do nadrzędnych względów interesu ogólnego (zob. podobnie wyroki: Zenatti, C-67/98, EU:C:1999:514,

pkt 36; Gambelli i in., C-243/01, EU:C:2003:597, pkt 62), czego ustalenie należy do sądu krajowego.

W przedmiocie proporcjonalności ograniczeń art. 56 TFUE

62 Na wstępie należy przypomnieć, że wybór sposobów organizowania i kontroli działalności w zakresie prowadzenia i praktykowania gier losowych lub hazardowych, takich jak zawarcie z państwem umowy administracyjnej w przedmiocie koncesji lub ograniczenie prowadzenia i praktykowania niektórych gier do miejsc odpowiednio wyznaczonych do tego celu, należy do władz krajowych w ramach przysługującego im uznania (wyroki: Anomar i in., C-6/01, EU:C:2003:446, pkt 88; a także Carmen Media Group, C-46/08, EU:C:2010:505, pkt 59).

63 Ograniczone udzielanie zezwoleń na prowadzenie gry hazardowe w ramach praw specjalnych lub wyłącznych pewnym podmiotom, którego to systemu zaletą jest w szczególności ukierunkowanie żądzy gry i prowadzenia gier ku kontrolowanemu obiegowi, może wpisywać się w ramy realizacji wspomnianych wyżej celów wyznaczonych w interesie ogólnym polegających na ochronie konsumenta i porządku społecznego (zob. w szczególności wyroki: Läärä, C-124/97, EU:C:1999:435, pkt 37; Zenatti, C-67/98, EU:C:1999:514, pkt 35, a także Anomar i in., C-6/01, EU:C:2003:446, pkt 74).

64 Niemniej jednak ograniczenia nałożone przez państwa członkowskie muszą spełniać warunki wynikające z orzecznictwa Trybunału w zakresie proporcjonalności, to znaczy być właściwe dla realizacji wyznaczonego celu oraz nie wykraczać poza to, co niezbędne dla jego osiągnięcia. Należy ponadto przypomnieć w tym kontekście, że ustawodawstwo krajowe jest właściwe do zapewnienia realizacji wskazanego celu, tylko jeśli jego osiągnięcie jest rzeczywistym przedmiotem troski tego ustawodawstwa w sposób spójny i systematyczny (zob. wyrok HIT i HIT LARIX, C-176/11, EU:C:2012:454, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).

65 Jeżeli państwo członkowskie zamierza powołać się na cel odpowiedni do uzasadnienia ograniczenia swobodnego świadczenia usług, na tym państwie ciąży obowiązek przedstawienia sądowi, który ma rozstrzygnąć tę kwestię, wszystkich dowodów, które mogłyby temu sądowi pozwolić na ustalenie, że wspomniany środek spełnia wszystkie wymogi wynikające z zasady proporcjonalności (zob. wyroki: Dickinger i Ömer, C-347/09, EU:C:2011:582, pkt 54, a także Pflieger i in., C-390/12, EU:C:2014:281, pkt 50).

66 W niniejszym przypadku skarżące w postępowaniu głównym twierdzą, że ustawy rozpatrywane w postępowaniu głównym nie dążą w rzeczywistości do osiągnięcia w sposób spójny i systematyczny wskazanych celów interesu publicznego.

67 Po pierwsze podnoszą one, że ustawodawca węgierski w następstwie reform wprowadzonych przez te ustawy od dnia 19 lipca 2013 r. zliberalizował prowadzenie przez kasyna gier losowych on-line, w tym użytkowanie automatów do gier on-line. Po drugie, w 2014 r. udzielono siedmiu nowych koncesji na prowadzenie kasyn, co skądinąd potwierdził rząd węgierski podczas rozprawy.

68 Należy stwierdzić, że takie okoliczności, z zastrzeżeniem weryfikacji przeprowadzonej przez sąd odsyłający, mogą wpisywać się w ramy polityki kontrolowanej ekspansji działalności w zakresie gier losowych.

69 Tymczasem Trybunał orzekł, że tego rodzaju polityka może być spójna zarówno z celem polegającym na przeciwdziałaniu prowadzeniu działalności w zakresie gier losowych w celach przestępczych lub popełniania oszustw, jak i z celem zapobiegania skłanianiu do ponoszenia nadmiernych wydatków na gry oraz walki z uzależnieniem od nich, a to poprzez nakierowywanie konsumentów na ofertę podmiotu wykonującego monopol państwowy, która jest zarazem wolna od elementów przestępczych, jak też pomyślana tak, by lepiej chronić konsumentów przed nadmiernymi wydatkami i uzależnieniem od

hazardu (zob. podobnie wyroki: Stoß i in., C-316/07, od C-358/07 do C-360/07, C-409/07 i C-410/07, EU:C:2010:504, pkt 101 i 102, a także Zeturf, C-212/08, EU:C:2011:437, pkt 67).

70 Aby osiągnąć ten cel w postaci skanalizowania gier w kontrolowanym obiegu, podmioty działające na podstawie zezwolenia powinny stanowić stabilną, lecz jednocześnie atrakcyjną alternatywę w stosunku do działalności zakazanej, co może wymagać między innymi szerokiego zastosowania nowoczesnych technik dystrybucyjnych (zob. podobnie wyroki: Placanica i in., C-338/04, C-359/04 i C-360/04, EU:C:2007:133, pkt 55; Ladbrokes Betting & Gaming i Ladbrokes International, C-258/08, EU:C:2010:308, pkt 25; Dickinger i Ömer, C-347/09, EU:C:2011:582, pkt 64).

71 Jednakże polityka kontrolowanej ekspansji działalności w zakresie gier losowych może być uznana za spójną tylko wtedy, gdyby po pierwsze, przestępcza i oszukańcza działalność w zakresie gier oraz, po drugie, uzależnienie od hazardu, mogły – w czasie zaistnienia okoliczności faktycznych leżących u podstawy sporu w postępowaniu głównym – stanowić problem na Węgrzech i gdyby tego rodzaju rozszerzenie licencjonowanej i regulowanej działalności mogło ten problem rozwiązać (zob. podobnie wyroki: Ladbrokes Betting & Gaming i Ladbrokes International, C-258/08, EU:C:2010:308, pkt 30; Zeturf, C-212/08, EU:C:2011:437, pkt 70; a także Dickinger i Ömer, C-347/09, EU:C:2011:582, pkt 67).

72 Zadaniem sądu odsyłającego jest zbadanie w ramach zawisłej przed nim sprawy, czy warunki te są spełnione, a jeśli tak, to czy rozmiary rozpatrywanej polityki ekspansji nie mogą sprawić, że będzie ona nie do pogodzenia z celem w postaci ograniczenia uzależnienia od gier (zob. podobnie wyrok Ladbrokes Betting & Gaming i Ladbrokes International, C-258/08, EU:C:2010:308, pkt 38).

73 W tym celu wspomniany sąd powinien dokonać ogólnej oceny okoliczności, w których przyjęto i wdrożono rozpatrywane przepisy zawierające ograniczenia.

W przedmiocie badania uzasadnień w świetle praw podstawowych

74 Ponadto należy przypomnieć, że jeżeli państwo członkowskie powołuje się na nadrzędne względy interesu ogólnego w celu uzasadnienia przepisów, które mogą ograniczać korzystanie ze swobody świadczenia usług, takie uzasadnienie powinno być interpretowane także w świetle ogólnych zasad prawa Unii, a w szczególności praw podstawowych zagwarantowanych obecnie w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej (zwanej dalej „kartą”). Odnośne przepisy krajowe mogą zatem być objęte przewidzianymi wyjątkami, wyłącznie jeżeli są zgodne z prawami podstawowymi, nad których przestrzeganiem czuwa Trybunał (zob. podobnie wyroki: ERT, C-260/89, EU:C:1991:254, pkt 43; Familiapress, C-368/95, EU:C:1997:325, pkt 24; Ålands Vindkraft, C-573/12, EU:C:2014:2037, pkt 125).

75 W niniejszym przypadku skarżące w postępowaniu głównym podnoszą, że ustawy rozpatrywane w postępowaniu głównym naruszają, po pierwsze, zasady pewności prawa i ochrony uzasadnionych interesów, a po drugie, prawo własności chronione na podstawie art. 17 karty.

– W przedmiocie zasad pewności prawa i ochrony uzasadnionych oczekiwań

76 Skarżące w postępowaniu głównym utrzymują, że ustawy rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym, poprzez podwyższenie w sposób drastyczny kwoty podatków od gier, jakie podlegają zapłacie od użytkownika automatów do gier w salonach gier, jednocześnie przewidując przejście do systemu opartego na serwerze centralnym, a następnie poprzez zakazanie użytkowania tych automatów poza kasynami, nie przewidując stosownego okresu przejściowego ani odszkodowania dla danych operatorów, naruszają zasady pewności prawa i uzasadnionych oczekiwań.

77 W tym zakresie należy podkreślić, że zasada pewności prawa, której konsekwencją stanowi zasada ochrony uzasadnionych oczekiwań, wymaga, by przepisy prawne były jasne i precyzyjne, a ich skutki przewidywalne, zwłaszcza wówczas, gdy pociągają one za sobą niekorzystne konsekwencje dla jednostek i przedsiębiorstw (zob. podobnie wyroki: VEMW i in., C-17/03, EU:C:2005:362, pkt 80 i przytoczone tam orzecznictwo; ASM Brescia, C-347/06, EU:C:2008:416, pkt 69; Test Claimants in the Franked Investment Income Group Litigation, C-362/12, EU:C:2013:834, pkt 44).

78 Trybunał orzekł także, że podmiot gospodarczy nie może oczekiwać całkowitego braku zmian ustawodawczych, może jedynie kwestionować sposób wprowadzenia takiej zmiany (zob. podobnie wyrok Gemeente Leusden et Holin Groep, C-487/01 i C-7/02, EU:C:2004:263, pkt 81).

79 Podobnie, zasada pewności prawa nie wymaga braku zmian ustawodawczych, ale wymaga w szczególności, aby ustawodawca wziął pod uwagę szczególną sytuację podmiotów i w razie potrzeby dostosował odpowiednio stosowanie nowych przepisów prawnych (wyroki: VEMW i in., C-17/03, EU:C:2005:362, pkt 81; Plantanol, C-201/08, EU:C:2009:539, pkt 49; zob. podobnie wyrok Gemeente Leusden i Holin Groep, C-487/01 i C-7/02, EU:C:2004:263, pkt 70).

80 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zadaniem sądu odsyłającego jest zbadanie, czy uregulowanie krajowe jest zgodne z zasadami pewności prawa i ochrony uzasadnionych oczekiwań, a Trybunał, orzekając w przedmiocie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym na podstawie art. 267 TFUE, jest wyłącznie właściwy do dostarczenia temu sądowi wszelkich elementów wykładni w ramach prawa Unii, które mogą umożliwić mu dokonanie oceny tej zgodności (zob. w szczególności wyroki: Plantanol, C-201/08, EU:C:2009:539, pkt 45 i przytoczone tam orzecznictwo, a także Ålands Vindkraft, C-573/12, EU:C:2014:2037, pkt 126).

81 Sąd odsyłający może w tym celu wziąć pod uwagę wszystkie istotne elementy, które wynikają z brzmienia, celu lub systematyki danych przepisów (zob. podobnie wyrok Ålands Vindkraft, C-573/12, EU:C:2014:2037, pkt 129).

82 W celu udzielenia sądowi odsyłającemu użytecznej odpowiedzi należy zwrócić uwagę w szczególności na następujące okoliczności wynikające z akt przedstawionych Trybunałowi.

83 W pierwszej kolejności, w odniesieniu do ustawy zmieniającej z 2011 r. skarżące w postępowaniu głównym podnoszą, że ustawa ta pięciokrotnie podwyższyła podatek zryczałtowany podlegający zapłacie od użytkowania automatów do gier w salonach gier, ustanawiając jednocześnie dodatkowy podatek proporcjonalny, ze skutkiem od 1 listopada 2011 r., czyli od pierwszego miesięcznego terminu płatności po publikacji tej ustawy, podczas gdy system podatkowy mający zastosowanie do tej działalności nie był przedmiotem żadnej zmiany ustawodawczej przez niemalże 20 lat. Tak więc zdaniem skarżących w postępowaniu głównym, ze względu na ten brak stosownego okresu dostosowania podmioty, które planowały otworzyć nowe salony gier, nie miały możliwości podjęcia w odpowiednim czasie koniecznych działań, aby opóźnić wprowadzenie w życie ich planów lub z nich zrezygnować. Podwyższenie kwoty podatków, podlegających zapłacie od użytkowania automatów do gier w salonach gier zmusiło ponadto wiele podmiotów do zakończenia tej działalności.

84 W drugiej kolejności, co się tyczy ustawy zmieniającej z 2012 r. z postanowienia odsyłającego wynika, że spowodowała ona w dniu następującym po dniu jej wejścia w życie cofnięcie z mocy prawa zezwoleń na użytkowanie automatów do gier w salonach gier, nie przewidując ani okresu przejściowego ani odszkodowania dla danych podmiotów.

85 W tej kwestii należy zauważyć, że w przypadku gdy ustawodawca krajowy cofa zezwolenia umożliwiające ich posiadaczom na wykonywanie działalności gospodarczej, ma obowiązek przewidzieć na rzecz tych posiadaczy wystarczająco długi okres przejściowy, aby umożliwić im dostosowanie się, lub rozsądny system odszkodowawczy (zob. podobnie wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie Vékony/Węgry z dnia 13 stycznia 2015 r., nr 65681/13, § 34, 35).

86 Ponadto skarżące w postępowaniu głównym podnoszą, że przed wejściem w życie ustawy zmieniającej z 2012 r., poniosły wydatki w celu dostosowania się do przewidzianego ustawą zmieniającą z 2011 r. wprowadzenia nowego systemu użytkowania automatów do gier. Ten system użytkowania, który miał wejść w życie w dniu 1 stycznia 2013 r., zakładał, że automaty do gier użytkowane w salonach gier będą funkcjonować on-line i będą podłączone do serwera centralnego. Tymczasem, to uzasadnione oczekiwane zostało zniweczone ze skutkiem natychmiastowym w następstwie przyjęcia ustawy zmieniającej z 2012 r.

87 W tym zakresie należy przypomnieć, że podmiot gospodarczy, który dokonał kosztownych inwestycji w celu dostosowania się do systemu przyjętego poprzednio przez ustawodawcę, może w znaczny sposób odczuć w sferze swych interesów wcześniejsze zniesienie tego systemu, tym bardziej że zniesienie to nastąpiło w sposób nagły i nieprzewidywalny, nie dając mu dostatecznego czasu na dostosowanie się do nowej sytuacji prawnej (zob. podobnie wyrok Plantanol, C-201/08, EU:C:2009:539, pkt 52).

88 Zadaniem sądu krajowego jest ustalenie w świetle całości powyższych stwierdzeń, czy przepisy krajowe, takie jak rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym, spełniają wymogi wynikające z zasad pewności prawa i ochrony uzasadnionych oczekiwań.

– W przedmiocie prawa własności

89 Skarżące w postępowaniu głównym twierdzą także, że przepisy krajowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, naruszają chronione na podstawie art. 17 ust. 1 karty prawo własności użytkowników salonów gier.

90 W tym zakresie należy przypomnieć, że krajowe przepisy zawierające ograniczenia w świetle art. 56 TFUE mogą również ograniczać prawo własności chronione na podstawie 17 karty. Podobnie, Trybunał już orzekł, że nieuzasadnione lub nieproporcjonalne ograniczenia swobody świadczenia usług w świetle art. 56 TFUE nie są również dopuszczalne na mocy art. 52 ust. 1 w związku z art. 17 karty (wyrok Pflieger i in., C-390/12, EU:C:2014:281, pkt 57, 59).

91 Wynika stąd, że w niniejszym przypadku przeprowadzone w pkt 56–73 niniejszego wyroku badanie ograniczeń, jakie stanowią przepisy krajowe będące przedmiotem postępowań głównych na podstawie art. 56 TFUE, obejmuje również ewentualne ograniczenia wykonywania prawa własności gwarantowanego w art. 17 karty, co oznacza, że odrębne badanie na tej podstawie nie jest konieczne (zob. podobnie wyrok Pflieger i in., C-390/12, EU:C:2014:281, pkt 60).

Odpowiedzi, jakich należy udzielić na pytania trzecie, czwarte, dziesiąte i jedenaste

92 W świetle całości powyższych rozważań na pytania trzecie, czwarte, dziesiąte i jedenaste należy odpowiedzieć, że ograniczenia swobodnego przepływu usług, które mogą wynikać z przepisów krajowych, takich jak rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym, mogą być uzasadnione nadrzędnymi względami interesu ogólnego tylko w zakresie, w jakim sąd krajowy po dokonaniu ogólnej oceny okoliczności przyjęcia i wejścia w życie tych przepisów stwierdzi:

– że rzeczywiście spełniają one przede wszystkim cele dotyczące ochrony konsumentów przed uzależnieniem od gry i zapobiegania przestępczości i oszustwom związa-

nym z grami losowymi, przy czym sama okoliczność, że ograniczenie działalności w zakresie gier losowych przyczynia się dodatkowo, poprzez zwiększenie wpływów podatkowych, do zwiększenia wpływów do budżetu danego państwa członkowskiego nie stoi na przeszkodzie, aby można było uznać, że ograniczenie to dąży w rzeczywistości przede wszystkim do osiągnięcia takich celów;

- że spełniają one te cele w sposób spójny i systematyczny oraz
- że spełniają one wymogi wynikające z ogólnych zasad prawa Unii, a w szczególności z zasad pewności prawa i ochrony uzasadnionych oczekiwań, a także prawa własności.

W przedmiocie istnienia naruszeń dyrektywy 98/34

93 Poprzez pytania szóste i trzynaste, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 1 pkt 11 dyrektywy 98/34 należy interpretować w ten sposób, że przepisy krajowe, takie jak przepisy podatkowe przewidziane w ustawie zmieniającej z 2011 r. i zakaz użytkowania automatów do gier poza kasynami ustanowiony w ustawie zmieniającej z 2012 r., stanowią „przepisy techniczne” w rozumieniu tego przepisu, których projekty powinny być przedmiotem powiadomienia przewidzianego w art. 8 ust. 1 akapit pierwszy tej dyrektywy.

94 W pierwszej kolejności, w odniesieniu do przepisów krajowych, takich jak przepisy ustawy zmieniającej z 2011 r., sąd ten zmierza w szczególności do ustalenia, czy takie przepisy mogą być zakwalifikowane jako „przepisy techniczne de facto” w rozumieniu art. 1 pkt 11 tiret trzecie dyrektywy 98/34.

95 Zgodnie ze wspomnianym art. 1 pkt 11 tiret trzecie „przepisy techniczne de facto” w rozumieniu tego przepisu stanowią „specyfikacje techniczne lub inne wymogi bądź zasady dotyczące usług, które powiązane są ze środkami fiskalnymi lub finansowymi mającymi wpływ na konsumpcję produktów lub usług przez wspomaganie przestrzegania takich specyfikacji technicznych lub innych wymogów bądź zasad dotyczących usług”.

96 Z brzmienia tej definicji wynika, że pojęcie „przepisów technicznych de de facto” nie oznacza samych środków podatkowych, ale specyfikacje techniczne lub inne wymogi, które są z nimi powiązane.

97 W konsekwencji przepisy podatkowe, takie jak rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym, którym nie towarzyszą żadne specyfikacje techniczne ani żaden inny wymóg, których przestrzeganie przepisy te zapewniałyby, nie mogą być zakwalifikowane jako „przepisy techniczne de facto”.

98 W drugiej kolejności, w odniesieniu do przepisów krajowych takich jak ustawa zmieniająca z 2012 r. Trybunał już orzekł, że przepisy krajowe, które zastrzegają organizację niektórych gier losowych wyłącznie dla kasyn, stanowią „przepisy techniczne” w rozumieniu wspomnianego art. 1 pkt 11, w zakresie, w jakim mogą mieć istotny wpływ na właściwości lub sprzedaż produktów użytkowanych w tym kontekście (zob. podobnie wyroki: Komisja/Grecja, C-65/05, EU:C:2006:673, pkt 61, a także Fortuna i in., C-213/11, C-214/11 i C-217/11, EU:C:2012:495, pkt 24, 40).

99 Tymczasem zakaz użytkowania automatów do gier poza kasynami, taki jaki ustanowiła ustawa zmieniająca z 2012 r., może mieć istotny wpływ na sprzedaż tych automatów, które stanowią towary, które mogą być objęte zakresem stosowania art. 34 TFUE (zob. wyrok Läärä i in., C-124/97, EU:C:1999:435, pkt 20, 24), poprzez zmniejszenie liczby kanałów użytkowania.

100 W tych okolicznościach na pytania szóste i trzynaste należy odpowiedzieć, że art. 1 pkt 11 dyrektywy 98/34 należy interpretować w ten sposób, że:

- krajowe przepisy ustawodawcze, które pięciokrotnie podwyższają kwotę zryczałtowanego podatku podlegającego zapłacie od użytkowania automatów do gier w salo-
nach gier, a ponadto ustanawiają podatek proporcjonalny podlegający zapłacie od tej
samej działalności, nie stanowią „przepisów technicznych” w rozumieniu tego przepisu
oraz że
- krajowe przepisy ustawodawcze, które zakazują użytkowania automatów do gier
poza kasynami, stanowią „przepisy techniczne” w rozumieniu tego przepisu, których pro-
jekty powinny być przedmiotem powiadomienia przewidzianego w art. 8 ust. 1 akapit
pierwszy tej dyrektywy.

*W przedmiocie istnienia obowiązku naprawienia szkody, ciążącego na danym państwie
członkowskim*

W przedmiocie pytań piątego i dwunastego

101 Poprzez pytanie piąte i dwunaste sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia,
czy art. 34 TFUE i 56 TFUE mają na celu przyznanie jednostkom praw, w ten sposób, że
ich naruszenie przez państwo członkowskie, w tym naruszenie wynikające z jego działal-
ności ustawodawczej, rodzi dla jednostek prawo do uzyskania ze strony tego państwa
członkowskiego naprawienia szkody poniesionej w wyniku tego naruszenia.

102 W tym zakresie, biorąc pod uwagę względy przedstawione w pkt 30– 32 niniejsze-
go wyroku należy udzielić odpowiedzi na te pytania tylko w zakresie, w jakim odnoszą się
one do art. 56 TFUE.

103 Na wstępie należy przypomnieć, że zasada odpowiedzialności państwa członkow-
skiego za szkody wyrządzone jednostkom wskutek naruszenia przez państwo prawa Unii
dotyczy każdego przypadku naruszenia prawa Unii, niezależnie od organu państwa
członkowskiego, którego działanie lub zaniechanie jest źródłem uchybienia (wyroki:
Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i C-48/93, EU:C:1996:79, pkt 32, a także
Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo). Zasada ta
znajduje zatem zastosowanie w szczególności, gdy zarzucane uchybienie jest przypisy-
wane ustawodawcy krajowemu (wyrok Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i
C-48/93, EU:C:1996:79, pkt 36).

104 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem prawo do odszkodowania jest przez prawo
Unii uznane wówczas, gdy spełnione są trzy przesłanki, to jest: gdy celem naruszonej
normy prawnej jest przyznanie praw jednostkom, gdy naruszenie jest wystarczająco
istotne oraz gdy istnieje bezpośredni związek przyczynowy między naruszeniem zob-
owiązania nałożonego na państwo i szkodą poniesioną przez osoby poszkodowane (zob.
w szczególności wyroki: Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i C-48/93,
EU:C:1996:79, pkt 51; Danske Slagterier, C-445/06, EU:C:2009:178, pkt 20; Komi-
sja/Włochy, C-379/10, EU:C:2011:775, pkt 40).

105 W odniesieniu do pierwszej z tych przesłanek, która jest przedmiotem pytań
przedstawionych przez sąd odsyłający, z orzecznictwa wynika, że postanowienia traktatu
dotyczące podstawowych wolności przyznają jednostkom prawa, które sądy krajowe mu-
szą chronić (zob. podobnie wyrok Brasserie du pêcheur i Factortame, C-46/93 i C-48/93,
EU:C:1996:79, pkt 54).

106 W konsekwencji na pytania prejudycjalne piąte i dwunaste należy odpowiedzieć,
że celem art. 56 TFUE jest przyznanie jednostkom praw w taki sposób, że jego narusze-
nie przez państwo członkowskie, w tym naruszenie wynikające z działalności ustawo-
dawczej tego państwa, rodzi dla jednostek prawo uzyskania ze strony tego państwa
członkowskiego naprawienia szkody poniesionej w wyniku tego naruszenia, w zakresie,
w jakim wspomniane naruszenie jest wystarczająco istotne i istnieje bezpośredni związek

przyczynowy między samym naruszeniem a poniesioną szkodą, czego ustalenie należy do sądu krajowego.

W przedmiocie pytań siódmego i czternastego

107 Poprzez swe pytania siódme i czternaste, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 8 i 9 dyrektywy mają na celu przyznanie jednostkom praw, w ten sposób, że ich naruszenie przez państwo członkowskie rodzi dla jednostek prawo do uzyskania ze strony tego państwa członkowskiego naprawienia szkody poniesionej w wyniku tego naruszenia.

108 W tym zakresie z orzecznictwa wynika, że mimo że celem dyrektywy 98/34 jest zagwarantowanie swobodnego przepływu towarów przez organizację kontroli prewencyjnej, której skuteczność wymaga, aby w ramach sporu pomiędzy jednostkami nie dopuścić do stosowania środka krajowego przyjętego z naruszeniem art. 8 i 9 tej dyrektywy, to dyrektywa ta nie określa w żadnym stopniu materialnej treści przepisu prawnego, na podstawie którego sąd krajowy ma rozstrzygać zawisły przed nim spór. Tak więc wspomniana dyrektywa nie ustanawia ani praw, ani obowiązków dla jednostek (wyrok Unilever, C-443/98, EU:C:2000:496, pkt 51).

109 W tych okolicznościach należy stwierdzić, że pierwsza z przesłanek wymienionych w pkt 104 nie jest spełniona, a tym samym jednostki nie mogą powoływać się na nieprzestrzeganie art. 8 i 9 tej dyrektywy w celu pociągnięcia do odpowiedzialności danego państwa członkowskiego na podstawie prawa Unii.

110 W konsekwencji na pytania siódme i czternaste należy odpowiedzieć, że celem art. 8 i 9 dyrektywy 98/34 nie jest przyznanie jednostkom praw, w ten sposób, że ich naruszenie przez państwo członkowskie nie rodzi dla jednostek prawa do uzyskania ze strony tego państwa członkowskiego naprawienia szkody poniesionej w wyniku tego naruszenia na podstawie prawa Unii.

W przedmiocie pytania piętnastego

111 Poprzez swe piętnaste pytanie sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, w jakiej mierze okoliczność, że przepisy krajowe takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, dotyczą dziedziny objętej kompetencjami państw członkowskich, wpływa na odpowiedzi, jakich należy udzielić na pytania piąte, siódme, dwunaste i czternaste.

112 W tym zakresie wystarczy przypomnieć, że jak zostało podkreślone w pkt 34, państwa członkowskie muszą wykonywać ich kompetencje z poszanowaniem prawa Unii, a zwłaszcza podstawowych swobód gwarantowanych w traktacie, które mają zastosowanie do stanów faktycznych takich jak rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym, które są objęte zakresem stosowania prawa Unii.

113 W tych okolicznościach uzasadnienia przedstawione przez państwo członkowskie na poparcie ograniczenia wspomnianych swobód należy interpretowane w świetle praw podstawowych, nawet w przypadku gdy ograniczenie to dotyczy dziedziny objętej kompetencjami tego państwa członkowskiego, o ile dany stan faktyczny wchodzi w zakres stosowania prawa Unii (zob. podobnie wyrok Åkerberg Fransson, C-617/10, EU:C:2013:105, pkt 21).

114 Podobnie, każde naruszenie prawa Unii popełnione przez państwo członkowskie, w tym w przypadku gdy dotyczy ono dziedziny objętej zakresem kompetencji tego państwa członkowskiego, prowadzi do powstania jego odpowiedzialności, w zakresie, w jakim spełnione są przesłanki przypomniane w pkt 104 niniejszego wyroku.

115 W konsekwencji na pytanie piętnaste należy odpowiedzieć, że okoliczność, że przepisy krajowe takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, dotyczą dziedziny ob-

jętej kompetencjami państw członkowskich, nie wpływa na odpowiedzi, jakich należy udzielić na pytania przedstawione przez sąd odsyłający.

W przedmiocie kosztów

116 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

1) Przepisy krajowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które, nie przewidując okresu przejściowego, pięciokrotnie podwyższają kwotę zryczałtowanego podatku podlegającego zapłacie od użytkowania automatów do gier w salonach gier, a ponadto ustanawiają podatek proporcjonalny podlegający zapłacie od tej samej działalności, stanowią ograniczenie swobodnego świadczenia usług, zagwarantowanego w art. 56 TFUE, w zakresie, w jakim mogą wstrzymać, ograniczyć lub uczynić mniej atrakcyjnym swobodne świadczenie usług polegające na użytkowaniu automatów do gier w salonach gier na Węgrzech, czego ustalenie należy do sądu odsyłającego.

2) Przepisy krajowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, które, nie przewidując ani okresu przejściowego, ani odszkodowania dla prowadzących salony gier, zakazują użytkowania automatów do gier poza kasynami, stanowią ograniczenie swobodnego świadczenia usług, zagwarantowanego w art. 56 TFUE.

3) Ograniczenia swobodnego przepływu usług, które mogą wynikać z przepisów krajowych, takich jak rozpatrywane w sprawie w postępowaniu głównym, mogą być uzasadnione nadrzędnymi względami interesu ogólnego tylko w zakresie, w jakim sąd krajowy po dokonaniu ogólnej oceny okoliczności przyjęcia i wejścia w życie tych przepisów stwierdzi:

– że rzeczywiście spełniają one przede wszystkim cele dotyczące ochrony konsumentów przed uzależnieniem od gry i zapobiegania przestępczości i oszustwom związanym z grami losowymi, przy czym sama okoliczność, że ograniczenie działalności w zakresie gier losowych przyczynia się dodatkowo, poprzez zwiększenie wpływów podatkowych, do zwiększenia wpływów do budżetu danego państwa członkowskiego nie stoi na przeszkodzie, aby można było uznać, że ograniczenie to dąży w rzeczywistości przede wszystkim do osiągnięcia takich celów;

– że spełniają one te cele w sposób spójny i systematyczny oraz

– że spełniają one wymogi wynikające z ogólnych zasad prawa Unii, a w szczególności z zasad pewności prawa i ochrony uzasadnionych oczekiwań, a także prawa własności.

4) Artykuł 1 pkt 11 dyrektywy 98/34/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 czerwca 1998 r. ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego, zmienionej dyrektywą Rady 2006/96/WE z dnia 20 listopada 2006 r., należy interpretować w ten sposób, że:

– krajowe przepisy ustawodawcze, które pięciokrotnie podwyższają kwotę zryczałtowanego podatku podlegającego zapłacie od użytkowania automatów do gier w salonach gier, a ponadto ustanawiają podatek proporcjonalny podlegający zapłacie od tej samej działalności, nie stanowią „przepisów technicznych” w rozumieniu tego przepisu oraz że

– krajowe przepisy ustawodawcze, które zakazują użytkowania automatów do gier poza kasynami, stanowią „przepisy techniczne” w rozumieniu tego przepisu, których projekty powinny być przedmiotem powiadomienia przewidzianego w art. 8 ust. 1 akapit pierwszy tej dyrektywy.

5) Celem art. 56 TFUE jest przyznanie jednostkom praw w taki sposób, że jego naruszenie przez państwo członkowskie, w tym naruszenie wynikające z działalności ustawodawczej tego państwa, rodzi dla jednostek prawo uzyskania ze strony tego państwa członkowskiego naprawienia szkody poniesionej w wyniku tego naruszenia, w zakresie, w jakim wspomniane naruszenie jest wystarczająco istotne i istnieje bezpośredni związek przyczynowy między samym naruszeniem a poniesioną szkodą, czego ustalenie należy do sądu krajowego.

6) Celem art. 8 i 9 dyrektywy 98/34, zmienionej dyrektywą 2006/96, nie jest przyznanie jednostkom praw, w ten sposób, że ich naruszenie przez państwo członkowskie nie rodzi dla jednostek prawa do uzyskania ze strony tego państwa członkowskiego naprawienia szkody poniesionej w wyniku tego naruszenia na podstawie prawa Unii.

7) Okoliczność, że przepisy krajowe, takie jak rozpatrywane w postępowaniu głównym, dotyczą dziedziny objętej kompetencjami państw członkowskich, nie wpływa na odpowiedzi, jakich należy udzielić na pytania przedstawione przez sąd odsyłający.”

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

5.3. Inne

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

5.3.1. Gry hazardowe – brak notyfikacji projektu przepisów technicznych – pytanie prejudycjalne.

Postanowienie Sądu Okręgowego w Łodzi z dnia 24 kwietnia 2015 r., V Kz 142/15

Pytanie:

Czy przepis art. 8 ustęp 1 Dyrektywy nr 98/34/WE z dnia 22 czerwca 1998 r. ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego (Dz.U.UE.L.98.204.37 z późn. zm.) może być interpretowany w ten sposób, że brak notyfikacji przepisów uznanych za mające charakter techniczny dopuszcza możliwość zróżnicowania skutków tj. dla przepisów dotyczących swobód nie podlegających ograniczeniom przewidzianym w art. 36 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej brak notyfikacji skutkować powinien tym, że nie mogą być one stosowane w konkretnej sprawie będącej przedmiotem rozstrzygnięcia, zaś dla przepisów odnoszących się do swobód podlegających ograniczeniom z art. 36 Traktatu dopuszczalna jest ich ocena przez sąd krajowy, będący jednocześnie sądem unijnym, czy mimo nienotyfikacji są one zgodne z wymogami art. 36 Traktatu i nie podlegają sankcji braku możliwości ich stosowania.

„1. zwrócić się do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z następującym pytaniem prejudycjalnym dotyczącym wykładni przepisów prawa unijnego:

„czy przepis art. 8 ustęp 1 Dyrektywy nr 98/34/WE z dnia 22 czerwca 1998 r. ustanawiającej procedurę udzielania informacji w dziedzinie norm i przepisów technicznych oraz zasad dotyczących usług społeczeństwa informacyjnego (Dz.U.UE.L.98.204.37 z późn. zm.) może być interpretowany w ten sposób, że brak notyfikacji przepisów uznanych za mające charakter techniczny dopuszcza możliwość zróżnicowania skutków tj. dla przepisów dotyczących swobód nie podlegających ograniczeniom przewidzianym w art. 36 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej brak notyfikacji skutkować powinien tym, że nie mogą być one stosowane w konkretnej sprawie będącej przedmiotem rozstrzygnięcia, zaś dla przepisów odnoszących się do swobód podlegających ograniczeniom z art. 36 Traktatu dopuszczalna jest ich ocena przez sąd krajowy, będący jednocześnie sądem unijnym, czy mimo nienotyfikacji są one zgodne z wymogami art. 36 Traktatu i nie podlegają sankcji braku możliwości ich stosowania”;

2. zawiesić postępowanie do czasu uzyskania odpowiedzi na pytanie prejudycjalne.

UZASADNIENIE

Do Sądu Rejonowego dla Łodzi - Widzewa w Łodzi wpłynął akt oskarżenia przeciwko G. M. o to, że jako prezes zarządu (...) sp. z o.o. w K. w okresie od 6 lipca 2012 r. do dnia 23 stycznia 2013 r. w barze (...) w A. urządzał gry na automacie (...) o numerze (...) bez koncesji na prowadzenie kasyna gry wbrew obowiązkowi wynikającemu z art. 6 ustęp 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych (Dz.U. Nr 201, poz. 1540)

tj. o przestępstwo z art. 107 § 1 kodeksu karnego skarbowego w związku z art. 9 § 3 kodeksu karnego skarbowego

oraz przeciwko M. S. o to, że wynajmując w okresie od 6 lipca 2012 r. do dnia 23 stycznia 2013 r. część powierzchni w barze (...) w A. urządzała gry na automacie (...) o numerze (...) bez koncesji na prowadzenie kasyna gry wbrew obowiązkowi wynikającemu z art. 6 ustęp 1 ustawy z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych (Dz.U. Nr 201, poz. 1540).

tj. o przestępstwo z art. 107 § 1 kodeksu karnego skarbowego.

Postanowieniem z dnia 13 stycznia 2015 roku Sąd Rejonowy dla Łodzi -Widzewa w Łodzi na podstawie art. 17 § 1 punkt 2 kodeksu postępowania karnego w związku z art. 113 § 1 kodeksu karnego skarbowego umorzył postępowanie przeciwko G. M. i M. S. orzekając także o dowodach rzeczowych oraz o kosztach postępowania.

Sąd Rejonowy uznał, że przepis art. 6 ustęp 1 ustawy o grach hazardowych, zgodnie z którym działalność w zakresie gier cylindrycznych, gier w karty, gier w kości oraz gier na automatach może być prowadzona na podstawie udzielonej koncesji na prowadzenie kasyna gry ma charakter techniczny, oraz wobec faktu, iż nie został on notyfikowany Komisji Europejskiej stwierdził, że nie może być stosowany wobec oskarżonych, a zarazem nie może wypełniać normy blankietowej art. 107 § 1 ustawy kodeks karny skarbowy, iż odpowiedzialności podlega ten, kto wbrew przepisom ustawy lub warunkom koncesji lub zezwolenia urządza lub prowadzi grę losową, grę na automacie lub zakład wzajemny.

Sąd Rejonowy powołał się przy tym na orzeczenie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 19 lipca 2012 r. w sprawach C -213/11, C-214/11 i C-217/11, w którym uznano przepis art. 14 ustęp 1 ustawy o grach hazardowych stanowiący, iż urządzenie gier cylindrycznych, gier w karty, gier w kości oraz gier na automatach dozwolone jest wyłącznie w kasynach gry, za mający charakter techniczny.

Zdaniem Sądu Rejonowego taki sam charakter ma przepis art. 6 ustęp 1 ustawy o grach hazardowych.

Sąd Okręgowy rozpoznając zażalenie Naczelnika Urzędu Celnego I w Ł. na postanowienie Sądu Rejonowego dla Łodzi-Widzewa w Łodzi musi rozstrzygnąć kwestię wykładni prawa europejskiego związaną ze skutkami braku notyfikacji przepisów technicznych ustawy o grach hazardowych. Automaty do gier zakwestionowane w przedmiotowej sprawie były nabyte w Czechach.

Sądowi Okręgowemu z jednej strony znane jest orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wydane na gruncie art. 36 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej dotyczące regulacji odnoszących się do hazardu, które przyznaje państwom członkowskim szeroką autonomię z uwagi między innymi na fakt, iż istnieją pomiędzy nimi znaczne rozbieżności dotyczące wartości moralnych, religijnych i kulturalnych w tej dziedzinie.

Państwa członkowskie korzystają ze swobody w ustalaniu celów ich polityki w dziedzinie organizacji hazardu, a przyjęte przez nie ograniczenia powinny być jedynie ocenione z uwzględnieniem celów zakładanych przez właściwe organy zainteresowanego państwa członkowskiego oraz zapewnienia zamierzonego poziomu ochrony, a także muszą spełniać przesłanki wynikające z orzecznictwa Trybunału w zakresie ich proporcjonalności (wyrok w sprawie C-338/04 *Placanica i in.*, pkt 48, wyroki z dnia 21 września 1999 r. w sprawie C-124/97 *Läärä i in.*, pkt 36; z dnia 21 października 1999 r. w sprawie C-67/98 *Zenatti*, pkt 34).

Sądowi Okręgowemu znane są również orzeczenia Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie C-194/94 (*CIA Security International S.A.*), a także w sprawie C-303/04 (*Lidl Italia*), w których Trybunał stwierdził, że naruszenie obowiązku notyfikacji powoduje bezskuteczność przepisów technicznych, co oznacza, że nie można się na nie powołać wobec jednostek. W sprawie *CIA Security International S.A.* Trybunał nie uznał jednocześnie argumentu, iż bezskuteczność takich przepisów wobec osób trzecich stworzyłaby lukę w krajowym porządku prawnym i mogłaby tym samym powodować poważne trudności, zwłaszcza gdy bezskuteczność dotyczy przepisów w dziedzinie bezpieczeństwa.

Sąd Okręgowy znając konsekwencje wynikające z zasady *acte eclairé* stoi na stanowisku, iż brak jest tożsamości przedmiotu rozstrzygnięcia w przedmiotowej sprawie z rozstrzygnięciami w sprawach *CIA Security International S.A.* oraz *Lidl Italia*, gdyż nienotyfikowane przepisy techniczne w wyżej wymienionych sprawach dotyczyły regulacji nie podlegających podobnym ograniczeniom jak hazard, których celem jest ochrona społeczeństwa przed jego negatywnymi skutkami oraz zwiększenie kontroli państwa nad tą sferą, stwarzającą liczne zagrożenia nie tylko w postaci uzależnień, ale także rozwoju struktur przestępczych.

Nie sposób nie dostrzec zatem konfliktu wartości będących przedmiotem ochrony. Z jednej strony bowiem dyrektywa 98/34 ma na celu ochronę swobodnego przepływu towarów oraz uprzednią kontrolę o charakterze prewencyjnym, zaś obowiązek notyfikacji stanowi zasadniczy sposób wykonywania tej kontroli (wyrok w sprawie *CIA Security International S.A.*), z drugiej zaś stosownie do regulacji art. 36 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej dopuszcza się stosowanie zakazów lub ograniczeń przywozowych, wywozowych lub tranzytowych, uzasadnionych względami moralności publicznej, porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego, ochrony zdrowia i życia ludzi z zastrzeżeniem, iż te ograniczenia i zakazy nie mogą stanowić środka arbitralnej dyskryminacji ani ukrytych ograniczeń w handlu między państwami członkowskimi.

W ocenie Sądu Okręgowego zachodzi w związku z tym potrzeba wykładni przepisu art. 8 dyrektywy 98/34 poprzez ustalenie czy dopuszczalne jest takie jego rozumienie, w myśl którego z uwagi na szczególny przedmiot regulacji zezwalający na ograniczenia wynikające z art. 36 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej dopuszcza się zastosowanie testu oceny nienotyfikowanych przepisów z wzorcem ochrony traktatowej, a dopiero w

razie negatywnego wyniku takiego testu odmowy zastosowania kwestionowanego przepisu.

Trudno bowiem zaakceptować bez zastrzeżeń bezwarunkowy skutek nienotyfikacji przepisów uznanych następnie za mające charakter techniczny, polegający na automatycznym braku możliwości ich stosowania bez jakiegokolwiek oceny czy mieszczą się one w granicach określonych przepisem art. 36 Traktatu w sytuacji, gdy skutek ten doprowadziłby do całkowicie swobodnej organizacji hazardu bez jakichkolwiek ograniczeń i kontroli. Skutek ten, w razie uznania jego bezwarunkowego charakteru, mógłby również destabilizować politykę państwa w przypadku nienotyfikowania przepisów uznanych następnie za techniczne w innych dziedzinach związanych z wymianą towarów i usług mieszczących się w zakresie art. 36 Traktatu.

Stwierdzając konieczność uzyskania wykładni przepisów prawa europejskiego w przedstawionym w pytaniu prejudycjalnym zakresie zasadne było zawieszenie postępowania w sprawie do czasu udzielenia odpowiedzi przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej”.

┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌ ┌

6. Przegląd książek i czasopism

(opr. dr Anna Błachnio-Parzych, członek Biura Studiów i Analiz SN)

6.1. Przegląd książek

- M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), Kodeks karny - część ogólna. Tom 2 Komentarz do art. 32-116, 3 wydanie, Warszawa 2015,
- R.A. Stefański (red.), Kodeks karny, Komentarz, 2 wydanie, Warszawa 2015,
- M. Mozgawa – Saj, Ekstradycja w polskim postępowaniu karnym, Warszawa 2015,
- J. Kil, Prawda w procesie karnym, Warszawa 2015,
- J. Bojarski, Korupcja gospodarcza. Studium z dziedziny polityki kryminalnej, Warszawa 2015,
- T. Gardocka, T. Jagiełło (red.), Nowe karne prawo dowodowe, Warszawa 2015,
- M. Mozgawa (red.), Eutanazja, Warszawa 2015,
- A. Haak-Trzuskawska, H. Haak, Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich Komentarz, Warszawa 2015,
- P. Hofmański, M. Jeż-Ludwichowska, A. Lach, System prawa karnego procesowego. Tom 4. Dopuszczalność procesu, w: System Prawa Karnego Procesowego, Warszawa 2015,
- M. Żbikowska, Zasada lojalności w procesie karnym odniesiona do pokrzywdzonego, Warszawa 2015;

6.2. Przegląd czasopism

Monitor Prawniczy 2015 nr 8

- D. Szumiło-Kulczycka, Kilka uwag o reformie procesu karnego;

Orzecznictwo Sądów Polskich 2015 nr 5

- P. Gensikowski, Glosa do wyroku SN z dnia 5 czerwca 2014 r., II KK 4/14 (dotyczy dopuszczalność nałożenia obowiązku naprawienia szkody przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary),

- J. Taczkowska-Olszewska, Glosa do wyroku SN z dnia 15 stycznia 2014 r., V KK 178/13 (dotyczy wyłączenia odpowiedzialności za znieśławienie);

Orzecznictwo Sądów Polskich 2015 nr 6

- A. Bojańczyk, Glosa do wyroku SN z dnia 20 czerwca 2013 r., III KK 12/13 (dotyczy dowodów informatycznych w procesie karnym),
- R. Koper, Glosa do postanowienia SN z dnia 16 grudnia 2014 r., V KZ 50/14 (dotyczy okoliczności usprawiedliwiających przekroczenie terminów procesowych);

Państwo i Prawo 2015 z. 4

- J. Duży, Zasada prawdy w znowelizowanym kodeksie postępowania karnego,
- J. Kulesza, Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 4 lipca 2013 r., II AKa 114/13,
- M. Kulesza, Glosa do wyroku TS z dnia 6 listopada 2012 r., C-199/11,
- P. Milik, Legalność zestrzelenia porwanego samolotu cywilnego z pasażerami na pokładzie;

Paragraf na Drodze 2015 nr 5

- G. Majewski, Szczególny obowiązek w kontekście art. 179 Kodeksu karnego;
- M. Małecki, Niebezpieczeństwo katastrofy w ruchu lądowym. Uwagi zasadnicze na tle pewnego przypadku,
- L.K. Paprzycki, Biegły rekonstruktor o śladach: DNA i osmologicznym;

Prokuratura i Prawo 2015 nr 5

- E. Bieńkowska, Indywidualna ocena szczególnych potrzeb ofiary w zakresie ochrony;
- R. Stefanicki, Europejski nakaz aresztowania w świetle ostatniego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości UE,
- K. Hanas, Sprawiedliwość naprawcza w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE ustanawiającej normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstwa oraz zastępującej decyzję Ramową Rady 2001/220/WSiSW a unormowania polskie
- M. Banaś-Grabek, Przerwa w wykonywaniu środka zabezpieczającego umieszczenia w zakładzie psychiatrycznym
- M. Ligęza-Turlakiewicz, G. Turlakiewicz, Człowiek jako dobro extra commercium w przestępstwie handlu ludźmi;
- T. Razowski, Zawieszenie postępowania na podstawie art. 114a k.k.s.,
- J. Zagrodnik, Hierarchia odmian rodzajowych przebiegu procesu karnego skarbowego
- w świetle noweli wrześniowej,

- M. Siwicki, Ochrona praw autorskich, bezpieczeństwa systemów informatycznych, danych osobowych i tajemnicy telekomunikacyjnej w chmurach obliczeniowych,
- K. Kremens, Jawność prokuratorskich postępowań dyscyplinarnych,
- J. Wojtasik, Fizykochemiczne badania śladów kryminalistycznych w aspekcie prawa i postępowania karnego,
- M. Tomkiewicz, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 30 kwietnia 2014 r., sygn. I KZP 3/14 (dotyczy kary łącznej);
- A. Michalska-Warias, Glosa do wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 19 września 2013 r., sygn. II AKa 270/13;